

האם יש אור
במקום הזה?
האם יש חיים
במקום הזה?
האם יש מים
במקום הזה?
האם יש אוויר
במקום הזה?
האם יש חום
במקום הזה?
האם יש קול
במקום הזה?
האם יש ריח
במקום הזה?
האם יש טעם
במקום הזה?

האם יש אור
במקום הזה?
האם יש חיים
במקום הזה?
האם יש מים
במקום הזה?
האם יש אוויר
במקום הזה?
האם יש חום
במקום הזה?
האם יש קול
במקום הזה?
האם יש ריח
במקום הזה?
האם יש טעם
במקום הזה?

מטמורפים

גנזים של אור

האם יש אור
במקום הזה?
האם יש חיים
במקום הזה?
האם יש מים
במקום הזה?
האם יש אוויר
במקום הזה?
האם יש חום
במקום הזה?
האם יש קול
במקום הזה?
האם יש ריח
במקום הזה?
האם יש טעם
במקום הזה?

כרך ל.ל.ל.

האם יש אור
במקום הזה?
האם יש חיים
במקום הזה?
האם יש מים
במקום הזה?
האם יש אוויר
במקום הזה?
האם יש חום
במקום הזה?
האם יש קול
במקום הזה?
האם יש ריח
במקום הזה?
האם יש טעם
במקום הזה?

האם יש אור	כן
האם יש חיים	כן
האם יש מים	כן
האם יש אוויר	כן
האם יש חום	כן
האם יש קול	כן
האם יש ריח	כן
האם יש טעם	כן
האם יש אור	כן
האם יש חיים	כן
האם יש מים	כן
האם יש אוויר	כן
האם יש חום	כן
האם יש קול	כן
האם יש ריח	כן
האם יש טעם	כן

מטמונים

גנזים של אור

מאסף תורני מכבשונה של חסידות ברסלב

כתיבה ועריכה:
אליעזר חשין

עיצוב:
י. אנשין

עימוד:
י. גולדשמידט

יוצא לאור ע"י:
"אוצרות ברסלב"
ת.ד. 50617 בית שמש
טלפון: 02-9993338
פקס: 02-9926066

טל' לשמיעת שיעורים
בא"י: 02-9950000
בארה"ב: 718-8552424

כל הזכויות שמורות
All Rights Reserved

תוכן הענינים

השער ה

כבוד תורה:

הגהות וחידושים

מהרב החסיד רבי שלמה ווקסלר

ט על ספר ליקוטי הלכות ט

גנזי קדמוניות:

שיחות וסיפורים

מכתבי הרב החסיד רבי אברהם חזן

כג בן רבי נחמן מטולטשין כג

עם הספר:

מפתחות

על ספר ליקוטי הלכות – יורה דעה

מז מכתב יד קודש מורינו רבי נתן זיע"א מז

אוכור כבוד:

ספר "עשר עטרות" - כתב יד

מהגאון החסיד רבי ישראל ברגר

סג אב"ד בוקרשט סג

אנשי חיל:

תולדות ופרקי חיים

צט מהרב החסיד רבי צבי אריה ליפל צט

מגילה עפה (האגרות בסדר א"ב):

קלג הרב החסיד רבי לוי יצחק בנדר / אומן תרצ"ה קלג

קלט הרב החסיד רבי צבי אריה ליפל / ורשה תרפ"ב קלט

קמה הרב החסיד רבי יהודה לייב צרטנר / אומן תרצ"ד-תרצ"ה קמה

בשער

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה, במה אקדם ה' אכף לאלקי מרום, שזיכני להוציא לאור עולם חמדה גנוזה, מאוצרות ומטמונים, יקרים מפז ופנינים, מתורתם, שיחתם, מעשה תקפם וגבורתם, של הנחל נובע מקור חכמה, רבינו הקדוש רבי נחמן מברסלב ותלמידיו, ותלמידי תלמידיו לדורותם.

מטמונים אלו חבויים היו בסתר המדריגה, פזורים בכל קצוות תבל, וספונים מעיני הלומדים ומבקשים, ולא נודע בשערים יקר תפארת גדולתם. ובחסדי ה' עלי, נתתי את לבי לתור ולבקש איה מקום כבודם, ותיכף נתעוררו רחמי עליון, ובכל עת ועידן נתגלגלו ובאו לידי דברים נפלאים, כתובים ומסורים, מ'הני מילי מעלייתא', העולים על שפת הנחל מזה ומזה; חידושי תורה, שיחות וסיפורים, אגרות ומכתבים, ודברי הימים, כולם אהובים, כולם ברורים, כי מן המקדש הָמָה יוֹצְאִים.

גנוזות וספונות אלו מאירים מחדש את ספריו הקדושים של הנחל נובע, ולעתים אף מבררים את מקחו של צדיק, ומוציאים לאור תעלומה. על כן ראיתי ונתון אל לבי, כי טוב לגלות סגולה לעם סגולה, לדלות ולהשקות ממעייני הישועה, ולזכות את הרבים בכל עת, לא יבול עֲלֵהוּ וְלֹא יתם פְּרִיו, וְהָיָה פְּרִיו לְמֵאֲכָל וְעֲלֵהוּ לְתִרְוָפָה.

בקובץ זה פרי ביכורים, נאספו כעמיר גורנה דברים יקרים, אשר היו עד כה טמונים במסתרים:

במדור הראשון "כבוד תורה" – חידושים נפלאים מהרב החסיד ר' שלמה וקסלר זצ"ל, על ספר ליקוטי הלכות חושן משפט. חידושים אלה הינם מעט מזעיר מעוד הרבה ספרים נכבדים, המלאים בהגהות וחידושים, ומצפים לראות אור ולשמח אלקים ואנשים.

במדור השני "גנזי קדמוניות" – שיחות וסיפורים יקרים, מכתבי הרב החסיד הגדול ר' אברהם ב"ר נחמן זצ"ל. שיחות נפלאות אלו שנעלמו עד כה מעיני

המדפיסים, עולים כאן לראשונה, במאמר מקיף ורחב ידיים, השופך אור יקרות עליהם.

במדור השלישי "עם הספר" – מפתחות חדשות על ליקוטי הלכות יורה דעה, כתובים בעצם כתב יד קדשו של מורינו רבי נתן זצ"ל. המפתחות הללו נעלמו תיכף לאחר פטירתו, ועד היום היו נחשבים כאבודים, ובחסדי ה' נמצאו לאחרונה. גם הם באים כאן בהרחבה, מעוטרים במראי מקומות והערות, עם מבוא רחב אודות ה"מפתחות".

במדור הרביעי "אומר כבוד" – מערכה שלימה מגדולת רבינו הקדוש רבי נחמן מברסלב זיע"א, מכתב יד ספר "עשר עטרות" להגאון החסיד ר' ישראל ברגר זצ"ל אב"ד בוקרשט. מערכה זו, כתובה בסגנון מיוחד במינו, ואותה העלה המחבר על הכתב בשנת תרע"ה, כחלק מספרו הגדול "זכות ישראל" מהדורא תנינא, שעדיין לא ראה אור.

במדור החמישי "אנשי חיל" – תולדותיו של החסיד הנלהב ר' הירש לייב ליפל, מיקירי אנשי שלומינו בדור העבר (תרס"ה – תש"ם). קורות חייו מרתקים ומדהימים, והם מופיעים כאן כלולים בהדרם, על פי קלטות ועדויות מהימנות, בצירוף מסמכים ותמונות, החוברים יחד לסיפור מפעים לבבות.

במדור השישי "מגילה עפה" – מכתבים ואגרות מאנשי שלומינו בדורות שעברו. ביניהם מכתב נדיר ומעניין מהרב החסיד ר' לוי יצחק בנדר, מתקופת מגוריו באומן; מכתב מהרב החסיד ר' הירש לייב ליפל, משנות בחרותו, ובו דיבורים נפלאים מהחסיד הדגול ר' יצחק ברייטר הי"ד; ועוד שני מכתבים מהרב החסיד ר' לייבל צרטנר, מגדולי אנשי שלומינו באומן, השופכים אור על דברי ימיו וקורותיו של חסיד יקר זה, הי"ד.

בעזרת ה' אקוה לפרסם החל מהקובץ הבא, מדור חדש בשם "שפה ברורה", בו יבואו שיחות וסיפורים מרבינו הקדוש ותלמידיו, על פי מקורות מהימנים, כתובים בדיוק ובהדר, ומעוטרים בהוספות יקרות, להחיות בהם נפש כל חי.

מקרב לב נתונה תודתי, לכל העוזרים והמסייעים בעבודת הקודש, ולכל אלה אשר פתחו את אוצרות הטוב, ובעין יפה ורוח נדיבה נתנו מלא חפנים, כתבים ומכתבים, סיפורים וספרים, למען זכות את הרבים, כולם יעמדו על הברכה, ותהי משכורתם שלימה מעם ה'.

במיוחד נתונה התודה והברכה לאלה החסידים היקרים שליט"א, שמגנזיהם נבנה הקובץ הזה, ה"ה: הרה"ח ר' יצחק אנשין, הרה"ח ר' נחמן ישראל בורשטיין, הרה"ח ר' משה ביננשטוק, הרה"ח ר' פנחס ביק, הרה"ח ר' לייבל ברגר, הרה"ח ר' אריה וויינשטוק, הרה"ח ר' מאיר קרליבך, ועוד רבים. וכן לגיסי היקר הרה"ח ר' אברהם שמעון בורשטיין, על העידוד והסיוע הרב למלאכת הקודש.

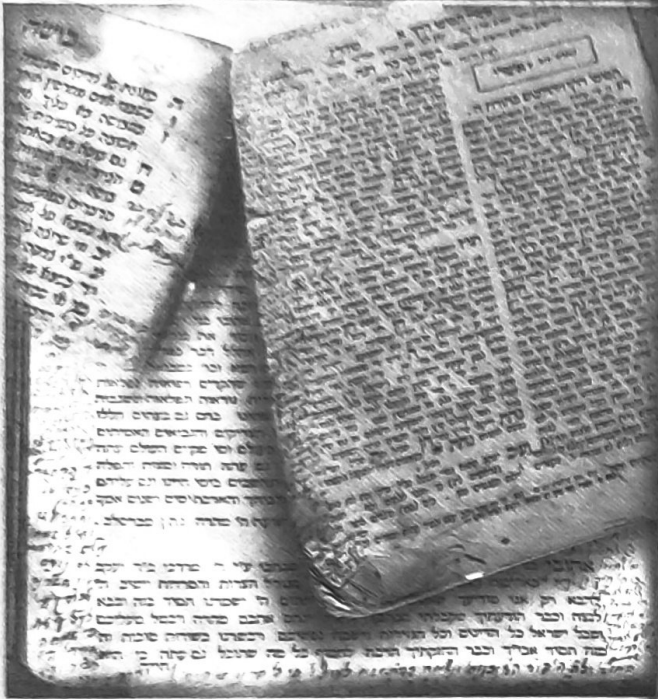
תודה כפולה להאברך היקר ר' נחמן גולשבסקי שיחי', על המאמץ הרב באיסוף וסידור החומר למדור "אנשי חיל". ולהאברך היקר ר' דוד דגן שיחי', על הכתיבה הנאה, במסירות והשקעה, את פרקי חייו הנפלאים של ר' הירש לייב ליפל, זכרונו לברכה.

תקוותי איתנה להוציא לאור מעת לעת, עוד קבצים רבים ונכבדים, להגדיל תורה ולהאדירה, ולעורר מחדש רגשי קודש וגעגועי טוהר, אל אותם זמנים קדומים ואישים מופלאים, שבזכותם נזכה אף אנו לצעוד בדרכי ישרים, לעבר העתיד הזורח ומתנוצץ מבין החרכים, עדי תמלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

**ויהי נועם ה' אלקינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה
עלינו, ומעשה ידינו כוננהו**

כבוד תורה

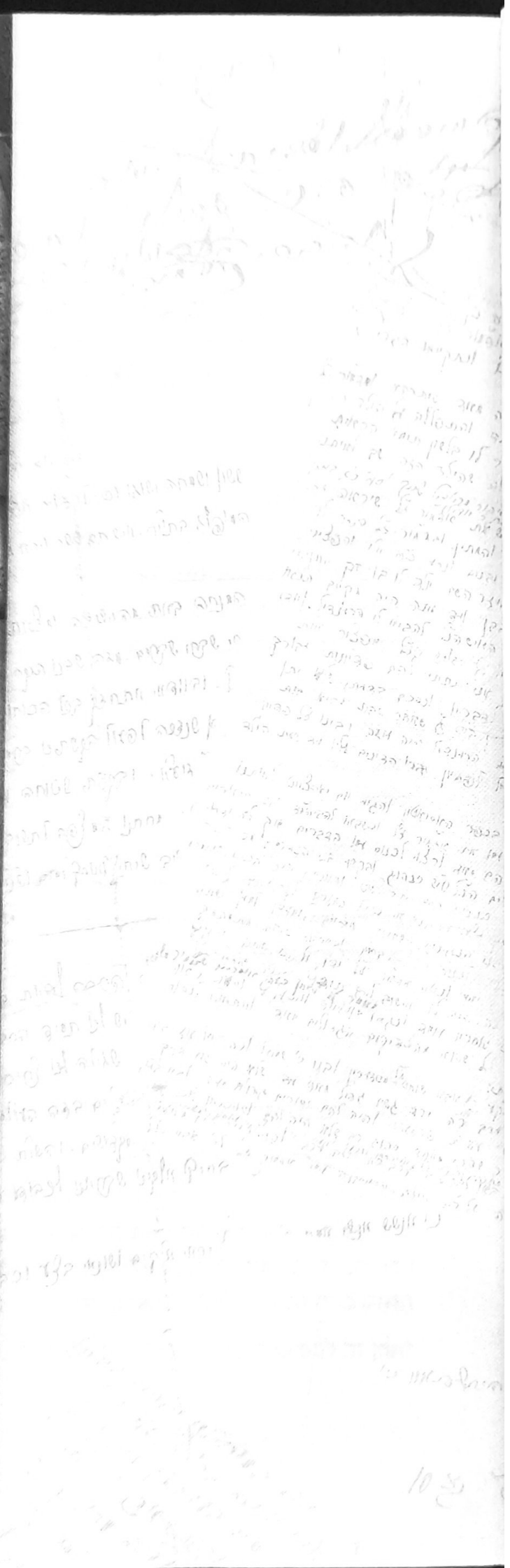

הגהות וחידושים מהרב החסיד רבי שלמה ווקסלר

על ספר
ליקוטי הלכות

שהיה נותן לבו לחדוש
כל קוץ של כל אות
וזו כבוד תורה גדול
שאין בה דבר לבטלה
(רמ"א, סוטה מט.)

הקדמה

נודע ביהודה ובישראל גדול שמו, שם האיש רבי שלמה, מגדולי ופארי אנשי שלומינו בדור דעה, מבחירי תלמידיו של איש אלקים קדוש מורינו רבי אברהם ב"ר נחמן זצ"ל. דברי ימיו וקורות חייו המופלאים, יתוארו בהרחבה בס"ד באחד הקובצים הבאים, במדור 'אנשי חיל'. אי לכך נסתפק כעת בשרטוט מעט קוי אור, אודות יריעה זו הדולה מן המקור:

רבי שלמה ע"ה, שגדול היה בתורה, ועמלו בה בקדושה ובטהרה; נגלות ונסתרות, הלכות ואגדות, קלות וחמורות, לפניו היו מאירים, יחד כולם ברורים, וכנתינתן שמחים ומזהירים; לא מנע את עצמו מלהטיב לאחרים, ואת חידושו העלה על גליונות הספרים, עתים שוטפים היו – כזרם מים כבירים, ועתים מעט קט – שנים או שלשה גרגרים, אך אלו ואלו תמיד מספרים, כבוד אל וקדושתו לדור דורים.

בשם החסיד רבי לוי יצחק שמעתי אומרים, כי עוד באומאן שמע את רבי אברהם ב"ר נחמן ז"ל מדבר בשבחו וגדולתו של רבי שלמה, ותיכף בעלותו לארץ ישראל החיש צעדיו לקבל פניו הטהורים, ומה מאד נבהל לראות את צורתו והיא כפני מלאך אלקים.

גם סיפר רבי לוי יצחק, כי בהיותו אצל רבי שלמה, ראה את ספריו מלאים וגדושים בהגהות יקרות וחידושים. ולדוגמא ציין מה שנחקק בזכרונו אז: 'מסכת זבחים' – מעוטרת אף היא בגליונות ארוכים, בכתב ידו של רבי שלמה – משיב דברים נכוחים, אמנם מי יודע 'איזהו מקומן של כרכים'...

חבל על דאבדין ולא משתכחין, הן המה ספריו הרבים והתלמוד – ששה סדרים, שבמשך השנים נפוצו לכל עבר ונעלמו מעיני התרים, ולא נודע כל פרשת גדולת אלה הספרים. תהלה לא-ל חי על אלה הנשארים, אמנם הינם מעט מזער; אך מפנינים המה חביבים ויקרים, משיבים נפש עיפה כמים קרים.

ברוך שמסר עולמו לשומרים, אשר חסו על מעט הנותרים, ויצניעום למשמרת במסתרים. ויהי בעת חפשי ואספתי בעמרים, נתנום לי בשמחה אלו האוצרים, באמרם אלי: קח וזכה בהם את הרבים - חדשים לבקרים, דלה והשקה מתוכם לצאן עדרים, הלואי יאירו ויעוררו אלה הדברים, ללכת ולצעוד בעקבי תמימים וישרים. לכן החזק בעוז ותפוס בשבט סופרים, והיו אלה בידך לפרי ביכורים.

ואכן זה לכם לאות, ראשון לכל הבאות, מלא וגדוש בנפלאות:

ספר ליקוטי הלכות, חלק חושן משפט

הלכות דיינים

הלכות דיינים, הלכה ג', אות ז':

כי עיקר אור המאיר של החמה ולבנה שהם ניתנו להאיר על הארץ, כמו שכתוב (בראשית א): והיו למאורות ולאורות ולמועדים וכו', עיקר האור שלהם הוא אמת, שהוא עיקר אור המאיר כנ"ל. ועל כן הם שני מאורות: חמה, ולבנה, זה בחינת שני בחינות האמת הנ"ל, שהם בחינת: אבן טוב, וחלון. כי אבן טוב מאיר בעצמו, וחלון אין מאיר בעצמו רק מקבל האור מאחר. שזהו בחינת חמה ולבנה, שהם בחינת אספקלריא דנהרא מגרמא שהיא החמה, שהיא מאירה בעצמה, בחינת אבן טוב הנ"ל. ולבנה היא בחינת אספקלריא דלא נהרא מגרמא כלום כי אם מה שמקבלת מהשמש, שזהו בחינת חלון שאינו מאיר בעצמו, כי אם מה שמקבל מאחר כנ"ל. [וראה להלן שם, אות ט': נמצא שתורה ותפילה הם בחינת אבן טוב וחלון הנ"ל, שזהו בחינת חמה ולבנה שהם בחינת תורה ותפילה כידוע].

נכתב בצידו: 'חלן' גימטריא 'לבנה' עם הכולל, בחינת תפילה, [כמו שכתוב (מלאכי א, ט): חלו נא פני אל וכו', כמובא לקמן דף ג' עמוד א' (= בסוף אות ח').

שם, אות ט':

כי התורה הקדושה היא עצם האמת [...] נמצא שתורה ותפילה הם בחינת אבן טוב וחלון הנ"ל [עיין בפנים].

נ"ב: 'אבן' גימטריא ג"ן סדרים דאורייתא, שכלולים בעשרת הדברות הכתובים בלוחות האבן. וכן בחינת צדיק הדור, בחינת משיח, בחינת (דברים כה, טו): אבן שלמה וצדק, בחינת משיח צדקינו שיבוא ב"ב אמן. שבכחם יבא אבן די לא בידין וימחה

לְצַלְמָא ויהיה לְטוּר רב (דניאל ב, לד-לה), בקְרִית מְלֶךְ רב הבנויה מאבנים טובות, ככתוב (ישעיה נד, יא): וְיִסְדְּתֶיךָ בְּסִפְרִים וְגו', במהרה בימינו אמן.

שם, אות י':

כי עיקר הגאולה הוא על ידי אמת.

נ"ב: עיין בספר המדות, ערך אמת (אות כ), כי האמת פודה מכל הצרות, אמן כן יהי רצון.

שם:

כי עיקר הגאולה הוא על ידי אמת, שהוא משיח צדקינו שיבוא במהרה בימינו שנקרא אמת, כמו שכתוב (תהלים מג, ג): שְׁלַח אֹרֶךְ וְאַמְתָּךְ הִמָּה יִנְחוּנֵי יְבִיאֹנֵי וכו', שפירש רש"י על משיח, כמובא.

נ"ב: י"ל [יש לומר] כמובא בשיחות הר"ן, סימן ק"ו, כי אמונה בחינת אור. וכן כתוב בזוהר הק', חלק ג', [= ויקרא] דף י"א עמוד ב': וְיִהְיֶה אֹרֶךְ - דא מהימנותא, דקודשא בריך הוא אור אקרי, דכתיב (תהלים כז, א): ה' אורי וישעי. נמצא 'אורך' היינו אמונת[ך] ב'אמתך' היינו אליהו ז"ל, כפירוש [רש"י] שם: איש האמת. ודוגמתו אנשי האמת. ועל ידי זה: הִמָּה יִנְחוּנֵי וְגו'.

שם:

וזה בחינת (ברכות יד.): בין ה' אלקיכם ל'אמת ויציב' לא יפסיק, שנאמר (ירמיה י, י): וְהָאֱלֹקִים אמת. כי האמת כלול משני בחינות הנ"ל, שהם בחינת אבן טוב וחלון [...] ושתי בחינות אלו הם בחינת שם מלא, בחינת: ה' אלקים, שהם בחינת אור החמה והלבנה, בבחינת (תהלים פד, יב): כי שמש ומגן ה' אלקים; כי שם הוי"ה כביכול - זה בחינת עצם האמת המאיר, בחינת: ה' אורי, כמו שכתוב שם. ו'אלקים' - זה בחינת מיעוט וצמצום האור, בחינת מלכות, בחינת לבנה כידוע. והעיקר הוא למלאות פגימת הלבנה, דהיינו לחבר ולייחד חמה ולבנה יחד, דהיינו לחבר שני השמות 'ה' אלקים' יחד, שזהו עיקר היחוד, בחינת: ה' אחד ושמו אחד, 'שם' - זה בחינת אלקים, מלכות, כמובא.

נ"ב: 'אלקים' עם הכולל גימטריא 'לבנה'. ועיין כל זה בספר שיחות הר"ן, סימן נט"ד [= לפנינו בסימן רס"א] 'וישב יעקב בארץ', זה לשונו: כי 'אלקים' בחינת לבנה, כמו

שכתוב: שמש ומגן ה' אלקים. [והנה אמרו רז"ל (פסחים נ.): בעולם הזה - לא כשאני נכתב אני נקרא, כי נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת; ולעולם הבא - נכתב ונקרא ביו"ד ה"א. וזהו מחמת] פגימת הלבנה שנמשך על ידי פגם האמונה כנ"ל [עיי' בפנים]. על כן - בעולם הזה - אי אפשר שיהיה הקריאה והכתיבה אחת, כי 'מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה' (ראש השנה כג:), וכו'. ויעקב הוא בחינת שמש, שהוא בחינת הוי"ה ב"ה וכו'.

שם:

היינו, כי העיקר הוא לחבר שני בחינות האמת יחד, דהיינו להעלות ולברר האמת המלוּבש בזה העולם, שזהו בחינת אור נקודת האמת שיש אצל כל אחד ואחד מישראל, שהוא בחינת חלון, בחינת לבנה, בחינת מלכות - לחברו ולקשרו וליחדו בעצם אור האמת.

נ"ב: 'חלון' בחינת: חלו נא פני אל, כמובא (תיקוני זוהר, תיקון ו', כב.), בחינת תפילה, בחינת אמונה, ובגימטריא צ"ד, כמו לי במילוי [= למ"ד יו"ד], ככתוב (שמות יט, ה): וְהֵייתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים. ו'הלבנה' עם התיבה וכולל גימטריא 'דץ', כי התפילה והאמונה גורמים לשמחה, ככתוב (תהלים ק, ב): עֲבָדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה, וכתוב (שם קו, יב): וַיֵּאמְרוּ בְּדַבְּרֵי יְשִׁירוֹ תְהַלְתוּ.

שם אות יז:

ועל כן צריכין שני אנשים גדולים בני י"ג שנה להעיד. והם בחינת יעקב ויוסף, שהם בחינת שני עדים, בחינת 'עדות ביעקב' 'עדות ביהוסף' כנ"ל [עיי' בפנים אות טז], שהם מחברים ומייחדים חמה ולבנה, שני בחינות האמת הנ"ל [...] ונעשה אחד.

נ"ב: וכן מובא בזוהר הק' (שופטים דף ערה.) כי 'אמת' בחינת יעקב, בחינת קוב"ה, בחינת שמים, וכן ארץ, שבהם כתוב (דברים ד, כו): הָעֵידוּתִי בְכֶם אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, נגד שני פעמים 'עד'; דיחודא עילאה - עיי'ן בשמע ודל"ת באחד, ו'עד' דיחודא תתאה - ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, בבחינת יוסף הצדיק, בחינת יסוד עולם, א' כנגד לעולם ועד, כי 'ועד' גימטריא 'יסוד'. וזהו: וְאֶת הָאָרֶץ, היינו יסוד עולם שהוא נטפל אצל הארץ. ושניהם תרין ווין - יעקב ויוסף דאזלין כחדא. ושניהם [= 'יעקב' 'יוסף'] גימטריא י"ג הויות, כנגד שנכללו אחד בחבירו לאחד. וצריכין [= העדים] להיות י"ג שנה

גימטריא 'אחד'. ושני פעמים 'עד' רמז למספר שם רבינו הקדוש מקור האמת, צדיק האמת, [רבינו נחמן ז"ע]. ובגימטריא 'חמה ולבנה' עם ב' תיבות. וכן 'חכמה ובינה' עם התיבות, שהוא נחל נובע מקור חכמה, וה'נחל' - בינה, כמובא.

שם אות יט:

אי אפשר ליהושע ללחום מלחמת עמלק, להאיר הארת האמת, כי אם על ידי משה רבו [...] כי משה - בחינת עצם האמת.

נ"ב: 'משה' במילוי [= מם שין הא] גימטריא 'האמת'. ותיבת 'האמת' במילוי [= הא אלף מם תיז] גימטריא 'בתורה', גימטריא תרי"ג, גימטריא 'משה רבינו' - כמובא בליקוטי מוהר"ן סימן ל"ו. גם גימטריא 'אורות'. גם 'אור אמת' גימטריא שני שמות הרבי [רבינו נחמן] ותלמידו [רבי נתן] זיע"א, גימטריא תַּרְחֵם צִיּוֹן (תהלים קב, יד) במהרה.

שם אות כ:

העכו"ם הם מבחינת השקר, כמו שכתוב (תהלים קמד, ח): אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר [...] ועיקר הצלתה [של אסתר] שניצלה ממנו [מאחשורוש] היה על ידי האמת, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (מגילה טו): כשנכנסה אסתר לבית אחשורוש שהיה מלא גילולים - היתה צועקת: אֵלֵי אֵלֵי לָמָּה עֲזַבְתָּנִי, שזהו עיקר התיקון לצאת מן החשך כנ"ל [ועיין פנים].

נ"ב: 'חשך' הוא אותיות 'כחש', ככתוב (דברים לג, כט): וַיִּכְחָשׁוּ אֵיבֹיֶיךָ לָךְ.

שם אות כד:

כי זהו עיקר בחינת שבת שאז מאיר האמת ונכללת הלבנה בהחמה, שזהו בחינת שלימות האמת.

נ"ב: 'חסה' [= כלומר תיבת 'חמה' עם ס' סתומה העולה ת"ר בחשבון מנצפ"ך כידוע] גימטריא תרי"ג מצוות. וכן [= 'אמת' במילוי:] 'אלף מם תיז' [= עם האותיות] גימטריא 'בתרי"ג', גימטריא 'ב' אורות', וגימטריא [= רצה לומר: בלי האותיות הוא בגימטריא] 'למד בית נון הי', גימטריא תר"ז, גימטריא 'ארות'. ועם אותיות המילוי ותיבה וכולל גימטריא 'כתר', כמנין תרי"ג מצוות וז' מצוות דרבנן.

שם אות כה:

[...] להמשיך אור מעצם האמת, מבחינת אבן טוב - לבחינת חלון, מחמה ללבנה וכו' כנ"ל.

נ"ב: 'חמה' - במספר גדול 'אבן', ובמספר קטן 'טוב'. ו'אבן טוב' גימטריא ע', נגד ע' פנים של התורה הקדושה.

שם, הלכה ד, סוף אות ב:

והתורה היא אלקותו ואחדותו יתברך.

נ"ב: כמובא: וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה – אותיות 'תורה מ', שעל ידי זה כביכול אותי לוקחים במקח טוב, כי טוב ה' לכל. ועם ראשי תיבות 'מֵאֵת כָּל' [= ויקחו לי תרומה מאת כל] ראשי תיבות: מלכות שמים שבכל משלה [עיין פנים].

שם:

ועל כן הדיינים נקראים 'אלקים', כי הם מגלין האלקות שהוא התורה הנעלם בכל דבר ועושין מזה תורה, כי הם פוסקים דין תורה על עסק חול של משא ומתן גשמי שעבר בין שני אנשים. נמצא, שהם עושים תורה מדברים גשמיים של חול, והתורה היא אלקותו ואחדותו יתברך, ועל כן הם נקראים אֱלֹקִים כנ"ל.

נ"ב: וכן כל ישראל במתן תורה לפני חטא העגל היו נקראים כן, ככתוב (תהלים פב, ו): אֲנִי אֶמְרָתִי אֱלֹקִים אַתֶּם וּבְנֵי עֲלִיּוֹן כְּלֶכֶם. פירש רש"י: מלאכים, כשנתתי לכם את התורה נתתיה לכם על מנת שאין מלאך המות שולט עוד בכם. ומצודת דוד פירש: כשצויתי אתכם על הדינים, אמרתי אז שבעבורם תהיו כמלאכים ולא תשלוט המיתה בכם. ועיין לקמן אות ו'.

שם, אות ה:

זה בחינת שלש קדושות, כי ענין זה הוא בכל הדברים שבעולם, כי כל מה שהאדם עושה; הן אכילה ושתייה או איזה מלאכה ועסק וכו', בכולם צריכין שלשה תקונים הנ"ל, דהיינו לקשר מחשבתו אל התורה המלוּבש בזה הדבר, ולהתחזק באמונה יתירה להאמין שהכל מאתו יתברך, ועל ידי זה מברר ניצוצות על ידי

העשיה והעסק שהוא עוסק וכנ"ל. וכשעושה כל העסקים שבעולם בקדושה זאת, על ידי זה מתקדש בשלש קדושות, שהם: קדושת המחשבה, והדיבור, והמעשה וכנ"ל [עיין פנים].

נ"ב: והנה על כן גם שארי ענינים נקראים 'משא ומתן', כי כולם בחינת משא ומתן. וראשי תיבות שלשה תיקונים: אָתָן לך, היינו: אמונה, תורה, עם ניצוצות. ועל ידי לימוד התורה הקדושה שנקרא גם כן 'משא ומתן' בהלכה' נתבררים גם כן כל הניצוצות הקדושים על ידי עסקו בה באמונה כראוי, שהעיקר היא האמונה כמובא במקום אחר.

שם, אות ז:

ובאמת התורה והאמונה כולא חד, כי שניהם תלויים זה בזה.

נ"ב: כדאיתא בליקוטי מוהר"ן סימן ז': אי אפשר לבא לאמונה אלא על ידי אמת וכו'. בחינת התורה שנקראת: אָמַת קְנָה וגו' (משלי כג, כג), תורת אמת וגו'. גם שם סימן ז': איש ואשה הם בחינת התחברות אמת ואמונה ובזה תלוי הגאולה וכו' שתהיה במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.

שם, אות ט:

עיקר צדקת ישראל היא התורה והאמונה, בחינת (חבוק ב, ד): וצדיק באמונתו יחיה. ומחמת שישראל כולם 'מאמינים בני מאמינים', על כן נקראים כולם 'צדיקים', כמו שכתוב (ישעיה ס, כא): ועמך כולם צדיקים.

נ"ב: ככתוב: וְעַמְךָ כָּלֵם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ וכו', שְׁכֵן אֶרֶץ ורְעֵה אָמוֹנָה (תהלים לז, ג), כי 'ארץ' בחינת אמונה, ככתוב בליקוטי מוהר"ן סימן ז', ובכמה מקומות.

וגם: 'פֹּלֵם', עם ד' אותיות והתיבה שהם ה"א, במספר אותיות "מלוכה", ככתוב (שמות יט, ו): וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלֶכֶת כְּהֲנִים, (גם ראשי תיבות פסוק זה =] וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלֶכֶת כְּהֲנִים) - "מלכות", ועם הכולל - במנין 'אמונה', שהיא בחינת מלכות שמים, אשר 'היושב בארץ ישראל מקבל עליו עול מלכות שמים' כמאמר חז"ל (תורת כהנים, בהר פ"ה), שהיא בחינת אמונה כידוע. גם: 'כָּלֵם' עם התיבה גימטריא 'אִמֵּן' בָּם.

שם, אות יג:

ועל כן בהם [בשני וחמישי] בתי דינין קבועים, כי בהם יכולין הדיינים להעלות ולקשר המשא ומתן אל התורה לתקן הפגם שפגמו הבעלי דינין כנ"ל, כי שני וחמישי הם הם בחינת היצירה, בחינת התורה, וכנ"ל.

נ"ב: ומובא בספר חסד לאברהם (מעין ג' נהר יב יד) כי גם ארץ ישראל בחינת עולם היצירה. ועל כן נראה לעניות דעתי: השם יתברך וישראל ותורה הקדושה וארץ ישראל הכל 'אחד', 'אחד' גימטריא 'ואו', בחינת אמת כידוע. בחינת (ירמיה י, י): 'נְה' אֶלְקִים אֶמֶת - שהוא אחד. וכן ישראל גוי אֶחָד, בחינת 'ואו', י"ג שבטים. והתורה הקדושה נדרשת ב"ג מדות, והיא בחינת 'ואו'. וארץ ישראל תתחלק לי"ג חלקים לעתיד לבא. ועל כן גם על ידי מצות ישיבת ארץ ישראל ששקולה ככל התורה - יכולים לברר כל הניצוצות קדושים כמובא, והעיקר בצירוף האמונה כנ"ל. וד' פעמים 'ואו' גימטריא 'אליהו', וד' פעמים 'ו' גימטריא 'דויד' הוא [משיח בן דוד] שיבואו שניהם ויגאלינו במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון. ושניהם גימטריא ע"ו, כראשי תיבות כל השבעה רועים שכלולים מהם [= אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף דוד], כראשי תיבות (דניאל יב, ז): לְמוֹעֵד מוֹעֲדִים וְחָצִי, 'מול' - כי כל ישראל מולים [= קרוע כאן כשלש תיבות], בחינת ז' רועים.

[שייך לעיל אחר התיבות: השם יתברך וישראל ותורה הקדושה וארץ ישראל הכל
 'אחד']

נ"ב: ויש ג' ווין, בחינת משה ויעקב ויוסף כחדא אזלין, בחינת דעת ואמת ושלוש, ועם ארץ ישראל נרמזים כולם בפסוק (זכריה ח, טז): אֶמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שְׁפָטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם, בסוף פרק א' באבות: על שלשה דברים העולם [עומד; על הדין, ועל האמת, ועל השלום, שנאמר: אֶמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שְׁפָטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם]. וראשי תיבות: אמת משפט שלום - 'אמש', שלשה אמות נגד ג' יסודות (ספר יצירה פרק ב'), והרביעי עפר, בְּשַׁעְרֵיכֶם, כלה הכלולה מכולם. וכולם נגד ד' אותיות שם הוי"ה ברוך הוא. ומובא באבות דרבי נתן כי שלשתן דבר אחד הן, נעשה הדין אחד נעשו שלשתם, כי כולם אחד. ודעת נגד דין, ככתוב: הֲלוֹא הִיא הַדַּעַת אֲתִי - דָּן דִּין עֲנִי וְאֶבְיֹן אֲזוּ טוֹב גּוֹ', (בירמיה כב, טז): דָּן כּוֹ הַדַּעַת כּוֹ, פירש מצודת דוד: שבזה מדבק במעשי לרחם על העניים כמוני). ותיבת 'שפטו' עם האותיות והתיבה גימטריא תי"ו פרסה, רמז לארץ ישראל שהיא מהלך ת' פרסה, בחינת ה"א אחרונה, בְּשַׁעְרֵיכֶם - במקום התורה והמשפט כידוע.

וראשי תיבות [= אותיות 'אמש' עם הת'] : 'אם' 'שת', בחינת: **אם הבנים, נישת עליהם**
תבל. ראשי תיבות: אמת - **מְדַבֵּר שְׁקֵר תִּרְחַק**. ורומזים לתיבת **מִשָּׂא ותי"ו שב'מתן'**
 ביחד, **מִשָּׂאת מְאוּמָה** (דברים כד, י), **לישא כל ניצוצות קדושים למקומם**. כי 'מתן'
 בחינת תי"ו, בחינת ארץ ישראל, בחינת כנסת ישראל כמובא בליקוטי מוהר"ן סימן
 נ"ד. על כן על ידי משא ומתן באמונה נתייחדים אותיות הוי"ה ברוך הוא, והחנוני
 בחינת דיין כמובא, ועל ידי זה הגאולה באה, במהרה בימינו, אמן. וראש תיבת 'תנו'
 הוא ת"ו, ככתוב (תהלים פא, ג): **שָׂאוּ זְמֵרָה וְתָנוּ תָף**, בחינת משא ומתן באמונה. ועיין
 ישעיה (כד, ב), **פִּירֵשׁ רִשׁוֹ: 'מִשָּׂאת מְאוּמָה', לשון 'נושה' - נופל בכל שאר דברים,**
חוץ מכסף שבו נופל לשון 'לוה'. וכן פירש מצודת דוד. ועל כן: **'מִשָּׂאת' נגד ד' יסודות**
העולם כנ"ל, כי 'ת' - ראש תיבת: תבל.

הלכות דיינים הלכה ה':

התחלתו תקצ"ח בק"ק נעמריב רבתי

נ"ב: זה חידוש מוהרנ"ת ז"ל בעת שנתגרש מברסלב יע"א, עיר מושב כבודו,
 עבור בעלי המחלוקת. שאחר כך שב לביתו שנת תקצ"ט, אחר שימתו בשנה
 בעלי לשון הרע ומחלוקת במיתות משונות, כמובא בספר מכתבי מורנ"ת
 [= דפוס ירושלים תר"ע], דף כ"א וכ"ב [= ראה דברי המעתיק בספר 'עלים לתרופה', מכתב מיום
 א' לך לך, שנת תקצ"ה], ואז התחרטו השונאים ונהפכו לאוהבים, והם בעצמם טרחו
 להביאו לביתו בברסלב יע"א.

שם, אות א:

פגם התפילין, על ידי שמעלין בחינת טיפת עשו וישמעאל אל המוח וכו'.

נ"ב: יש לומר נרמז למשנה (כתובות פרק יג): **הכל מעלין לארץ ישראל, [ואין הכל**
מוציאין] כו', הכל מעלין לירושלים, [ואין הכל מוציאין]. דהיינו מתי [= 'הכל מעלין']
 - אחר שמוציאין 'ואין הכל'. 'אין' - סוד כתר וכו' בקליפה, שהוא ראשית גוים
 עמלק ימח שמו, ובישמעאל כתיב (בראשית טז, יב): **ידו בכל, עם האותיות גימטריא**
'הכל', גימטריא 'דומה', ככתוב (שם כה, יד): מְשַׁמֵּעַ וְדוֹמָה וּמִשָּׂא, בנשיאים. ושורש
'אין' - 'אן' כמובא (ראה קידושין ד.), גימטריא 'אדום'. ואחר שדוחים אותם [= 'ואין הכל'
- מוציאין], יכולים להעלות הכל [= הכל מעלין].

שם, אות ב:

המשפט שהוא בחינת שלום, כמו שכתוב (זכריה ח, טז): אָמַת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם שְׁפֹטוּ וְכוּ' [עיין פנים].

נ"ב: א[ולין] זהו בחינת תרין וויין דאזלין כחדא, בחינת יעקב ויוסף, גוף וברית, כולא חד. נמצא על ידי משפט אמת, בחינת יעקב, זוכה לשמירת ברית יוסף הצדיק, כי זה נמשך מזה. וכן א' (ישעיה א, כז): צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדָּה, בבחינת אָמַת לְיַעֲקֹב שהוא בחינת משפט, בחינת רחמים כידוע. ועל ידי זה נמשך גם כן תיקון השלום, שהוא על ידי צדקה כמאמר חז"ל (אבות פ"ב), בחינת (ישעיה לב, יז): וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שְׁלוֹם. וזהו א' בחינת ביאת גואל לציון בבחינת משפט, שידרוש ה' יתברך ציון החריבה (כפירוש רש"י שם; ישעיה נט, כ), ויקנא לה קנאה גדולה לבנותה, ואחר כך ימשך מזה שיבואו שְׂבִי פְּשַׁע בְּיַעֲקֹב [= וְשָׁבָה] – לציון בְּצְדָקָה. וזהו א' בתחלה על ידי אתערותא דיעקב בששים (ראה זוהר שמות ט:); יבא משיח בן יוסף לתקן המשפט, ובשש לאתערותא דיוסף יבא משיח בן דויד צָמַח צְדָקָה (ירמיה לג, טו) על ידי זה, במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.

[שייך לעיל אחר התיבות: יבא משיח בן יוסף לתקן המשפט]

[וזה בחינת (עירובין נג:): 'עשו לי שור במשפט', לשון חכמה על תרדין, כי 'שור' בחינת יוסף, [= קרוע כאן כשלש תיבות], לגבורה, בחינת משפט, [= חסר כאן תיבה אחת], המרכבה.

שם, אות ד:

בחינת המשפט שנפל עד התהום תחתיות, שהוא בחינת הגיהנם, בבחינת (תהלים לו, ז): 'מִשְׁפָּטֶיךָ תְהוֹם רָבָה', שזה נמשך על ידי שמעלין אל המוח טיפת עשו וישמעאל כנ"ל, שהדיין צריך לתקן זאת להעלות המשפט משם [עיין פנים].

נ"ב: 'ישמעאל' גימטריא 'תהום' ממש, ושר שלו נקרא 'רהב' [= 'תהום רבָה'], ואחר כך 'אדם' [= 'מִשְׁפָּטֶיךָ תְהוֹם רָבָה אָדָם'], רמז לעשו שנקרא 'אדם' (ראה ברכות סב:), [= ומכולם: תושיע ה'].

תם ונשלם העתקת חידושים יקרים מפז ומפנינים
על הספר ליקוטי הלכות - הלכות דיינים

יהי ה' אלקינו עמנו ישלח לנו עזר ופדות
להדפיס במהרה גליוני הלכות עדות

לגלות הסגולה - נאווה תהלה

לעם סגולה - בששון וגילה

אמן ואמן

גנזי קדמוניות

שיחות וסיפורים

מכתבי הרב הקדוש

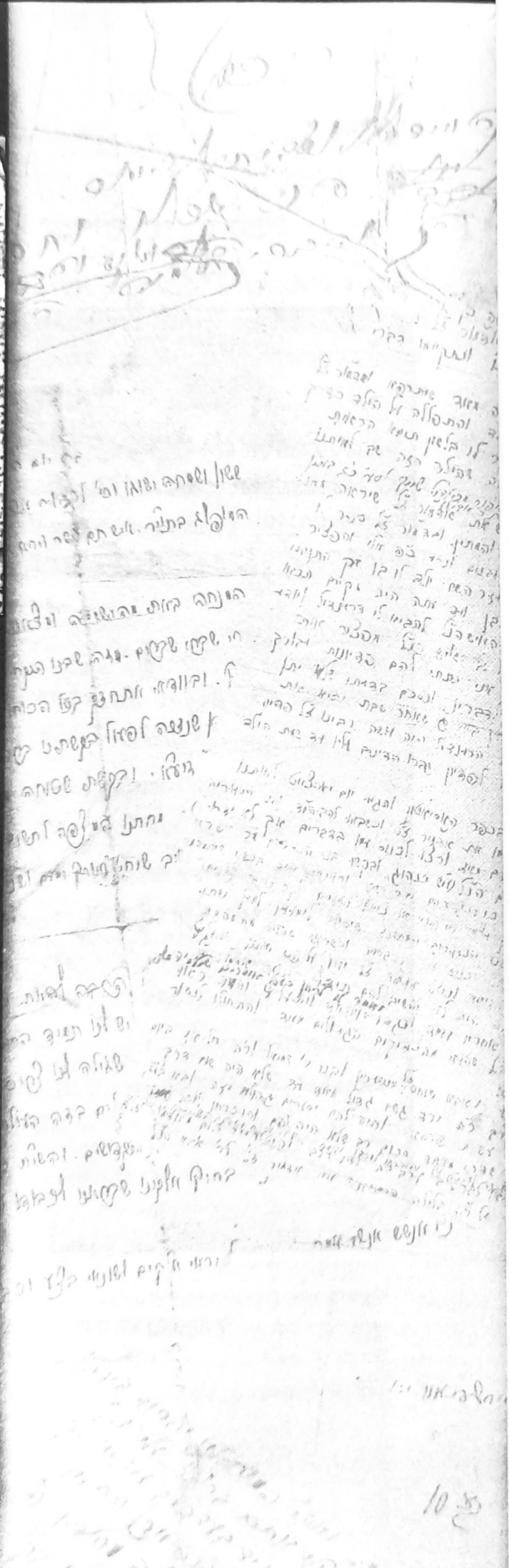
רבי אברהם חזן

בן רבי נחמן מטולטשין

שעדיין לא ראו אור

שנמצאים סמלות נפלאות גם
בהדיעה בעצמה מכל דיבור
מדברי רבינו ותלמידו, הן מה
שנמצא בכתב, הן מה שנמצא
בעל פה בדיבור איש מפי איש

(מכתב מדי אבותינו ז"ל)

"שיחות וסיפורים" / ספר, סופר, וסיפור

ספריו של האדם הגדול בענקים^א, איש אלקים קדוש, הוא רבי אברהם חזן, המכונה בפי כל: רבי אברהם ב"ר נחמן - 'קְרִית אֲרָבֶעַ הַיָּד', ארבעה ספרים מזהירים כסיפורים; 'ביאור הליקוטים', 'חכמה ותבונה', 'כוכבי אור', 'שיחות וסיפורים'^ב, כולם מלאים זיו ומפיקים נוגה - דברים יקרים ונפלאים לכבוד תורת רבינו ז"ל^ג.

ואמנם, כל אשר לו דעת והרגש בלב - האוכלים למעדנים, יודה בפה מלא כי כמותם לא נראה אף מימים קדמונים, הלא יקרים המה מפז רב ומפנינים, באורם נראה אור פנים אל פנים, כי פתחו שערים לכל יבוא במם שומר אמונים, לכן כל משכיל דבר טוב יחפשם ככסף וכמטמונים, ועל פתחיו כל מגדים - חדשים גם ישנים.

- א. על פי יהושע יד, טו: הָאָדָם הַגָּדוֹל בְּעֵנְקִים הוּא - אברהם (ראה רש"י שם).
- ב. על פי יהושע שם: וְשֵׁם חֶבְרוֹן לְפָנִים קְרִית אֲרָבֶעַ הָאָדָם הַגָּדוֹל בְּעֵנְקִים הוּא.
- ג. **ביאור הליקוטים** (על ליקוטי מוהר"ן) נדפס לראשונה בירושלים, בשנת תרס"ח, ע"י המחבר בעצמו. בדף השער של המהדורה הבאה (ירושלים תרצ"ה) כותב המו"ל: 'הספר נדפס עוד בחיי המחבר, אפס קצהו מעט מזעיר, ועתה נאסף ונקבץ רובו ככולו ע"י עבודה ויגיעה וטרחה מרובה, ע"י הר' שמואל בר' ישעי' הלוי הורוויץ, והוצא לאור על ידו'.
- חכמה ותבונה** (על סיפורי מעשיות) נעתק מכת"י על ידי הרב החסיד ר' שמואל הורוויץ, ויצא לאור בשנת תשכ"ב, ע"י הרב החסיד ר' נתן צבי קניג. הספר היה אמור לראות אור עוד בשנת תרפ"ט, אך לא איסתייעא מילתא, ראה 'אור צדיקים' (ב"ב תשל"ב), עמוד נג, 'מכתבי שמואל' ח"ב, סימן מז.
- כוכבי אור** (מחולק לארבעה חלקים; אנשי מוהר"ן, אמת ואמונה, חכמה ובינה, ששן ושמחה) נדפס לראשונה בירושלים, בשנת תרנ"ו, ע"י המחבר בעצמו. בדף השער של המהדורה הבאה (ירושלים תרצ"ג) כותב המו"ל: 'קצהו נדפס בירושלם בשנת ש'ש'ו'ן ע"י המחבר בעצמו, הרה"ג האלקי מוה"ר אברהם ז"ל ב"ר נחמן מטולטשין זצ"ל, ועתה בעזה"י נאסף ונתקבץ כולו מהכת"י ע"י הר' שמואל הלוי הורוויץ, והוצא לאור על ידו'. [החלק השלישי 'חכמה ובינה', נדפס בירחון 'אור זורח' (לודו' תרפ"ט), ובמהדורת תרצ"ג הדפיס ר' שמואל הורוויץ את ההשלמות (וכן מעט הוספות) לחלק זה].
- שיחות וסיפורים**, נדפס לראשונה בירושלים, בשנת תרע"ג, ע"י המחבר בעצמו. בדף השער של המהדורה הבאה (ירושלים תרצ"ג) כותב המו"ל: 'הכרך הראשון נדפס פה עיר הקודש בשנת כאיל תער"ג ע"י המחבר בעצמו, הרה"ג איש אלקי נורא מאד מוהר"ר אברהם ז"ל ב"ר נחמן מטולטשין זצ"ל, ועתה בעזה"י נאסף ונתקבץ גם שאר הכרכים מהכת"י, ע"י שמואל הלוי הורוויץ, והוצא לאור על ידו'.
- בהדפסות הבאות נבלע החיבור 'שיחות וסיפורים' בתוך הכרך 'כוכבי אור', וכך נעלם מעיני רבים כי ישנו חיבור שלם העומד בפני עצמו בשם 'שיחות וסיפורים'. (מסיבה זו, בכל הפניה לשיחות וסיפורים, אציין את שם הכרך 'כוכבי אור').
- חיבורים אחרים בשם 'סיפורים נפלאים' 'אבני"ה ברזל', המופיעים אף הם לפנינו בתוך 'כוכבי אור', אינם מפרי עטו של רבי אברהם ב"ר נחמן, ורק כריכתם יחדיו, וסיבות אחרות נוספות, גרמה לרבים לחשוב כך, ואכמ"ל.
- ד. ראה 'נחלי אמונה' (בני ברק תשכ"ז), סימן יד.

ובכן, עוד חזון למועד לבאר כל פרשת העבר - קורות ספריו אשר ראו אור. ועתה באתי - לגלות סגולה, חמדה ספונה וגנוזה, שיחות קדושות, אמרות טהורות, מכתב יד ספרו הקדוש 'שיחות וסיפורים', אשר כמאה שנים היו טמירים ומוסתרים, וזה היום עשה ה' - נגילה ונשבחה לעושה אורים, לגלותם על פני תבל - שמעו נא מורים:

הספר 'שיחות וסיפורים', כשאר כל ספרי המחבר, לא נדפס מכתב ידו הק' ממש, כי אם מכתבי יד מעתיקים שונים; המחבר הגדול 'ברוב מהירות כתיבתו - נדבק הרבה מהאותיות זה לזה, עד שהיה קשה להדפיס מהם", ולכן טרחו ויגעו תלמידיו הגדולים, מביני מדע מאנשי שלומינו, להעתיק את כתביו הרבים, כדי שיהיו ראויים להדפסה. מבין המעתיקים הרבים מפורסמים האישים דלהלן: גיסו הדגול הרב החסיד רבי אלטר טפליקר, גיסו היקר החסיד רבי נתן בייטלמקר, תלמידו המובהק רבי שמרל מברדיטשוב, ועוד רבים. להק' ר' שאול העסי סריגאל

ויהי באחד הימים, מידי עברי באמתחות הכתבים, מצאתי ראיתי מחברת אחת כתובה באצבע הרב החסיד היקר רבי לייב רוזנפלד (הוא המדפיס המפורסם מפולין המכונה בשם: ר' לייבל פראמפֶּלר), בה העתיק בכתב ידו הרהוט את הספר דנן 'שיחות וסיפורים'. וכראותי זאת החוברת, עלעלתי בדפיה בהתרגשות גוברת, ומה נפלא היה למצוא בה 'לקט שכחה ופאה' נותרת, לדורות מונחת ועומדת למשמרת.

וזה דבר ההשמטה, 'לקט השכחה והפאה', בטרם לפניכם אציגה, מעט דברים אקדימה, למען תשכילו דבר הגנוזה.

- ה. הדברים ידועים ומפורסמים. סגנון הדברים למעלה מושאל מדברי רבי אברהם בעצמו על כתביו הקדושים של מוהרנ"ת, ראה כוכבי אור, שיחות וסיפורים, סימן מז.
- ו. מחבר הספרים הנודעים: משיבת נפש, השתפכות הנפש, ועוד.
ראה לדוגמא בדף השער של ה'ביאור הליקוטים' (ירושלים תרצ"ה): 'נעתק ע"י הרה"ח הנעלה, ירא אלקים, מוה"ר משה יהושע [= הוא ר' אלטר] ב"ר אשר זעליג מטעפליק זללה"ה'. וראה במכתב מהמחבר רבי אברהם (נחלי אמונה; ב"ב תשכ"ז, סימן יא): 'אבקש ממע"כ להעתיק זה המכתב, מתחלת עמוד ד' עד חתימתי, ולשלוח לטעפליק לר' אלטיר זיילעגס [= ב"ר זעליג], אשר יצרפה בספרי שנמצא אצלו בכתב'.
- ז. ראה ב'הנצחות' בסוף הספר 'חכמה ותבונה': 'לזכרון נצח, יזכר נשמת ר' נתן ב"ר פינחס יהושע ז"ל, שנפטר ביום כ"ד שבט, בעבור שמכתב ידו שכתב אצל רבי אברהם ז"ל נדפס הרבה בביאור הליקוטים, וכן הספר שיחות וסיפורים, וכן חלק מהנדפס כאן על הסיפורי מעשיות'.
- ח. ראה בדף השער של 'ביאור הליקוטים': 'נעתק ע"י הרה"ח... משה יהושע... מטעפליק... וע"י הרה"ח, ירא אלקים, מוהר"ר שמעירל בן ר' אברהם אליהו זללה"ה מברדיטשוב'. וראה לדוגמא בביאור הליקוטים, לקוטי תנינא, תורה א', ענף לו.

בהקדמה ל'כרך שלישי' של 'שיחות וסיפורים', כותב רבי אברהם:

עוד הבאתי בזה הכרך, גם כמה מעשיות מאנשי מורינו רבי נתן ז"ל, אשר כל ימי גדלתי ביניהם.

אכן, באותו כרך שלישי, מוצאים אנו מעשיות נפלאות, שזורות בשיחות נשגבות, אשר המחבר הגדול שח ומספר, אודות אנשי אמת – שאת כבודם עשו להפקר, בשמרם על האמת מכל משמר – שומרים לבוקר, על אף אפלת עתותי ליל – חושך והסתר, 'הן המה אנשי מוהרנ"ת ז"ל, אשר הפקירו את כבודם בכל מיני הפקירות בעבור האמת' ממשיך המחבר, לכן 'מצוה וחובה עלי להודיע לדורות הבאים את דבריהם, כי בצדק וביושר כל אמרי פיהם, וברור כיום וכשמש – עוצם אמתת דבריהם'.

ט. דרך אגב, אציין בזאת דבר נוסף הנעלם מעיני רבים, המתפלאים ושואלים איה מקומו של 'הכרך השני' מ'שיחות וסיפורים', כי לכאורה, אבד זכרו מתוך הספר.

ובכן, בדיקה בדפוסים הראשונים של 'שיחות וסיפורים' (מהדורת המחבר – ירושלים, חש"ד [=תרע"ג]), המכיל רק את 'כרך ראשון', [נדיר ביותר!] ומהדורת ר"ש הורביץ – ירושלים תרצ"ג), מראה בעליל, כי הכרך השני לא אבד מאתנו, נמצא הוא בידינו, אלא שכותרתו נאבדה, ותו לא! ותחילתו של כרך זה באות י"ז מסעיפי הספר.

כמו כן, מראה בדיקה זו, כי הקטע שלפני אות י"ז, הפותח במלים "גם בכל הספר ביאור הליקוטים" – אינו חלק מהספר, כאשר יבחין בזאת כל מעיין, אלא 'מודעה' שנדפסה בסיום 'הכרך הראשון', ובטעות נקלטה במהדורות האחרונות כחלק מגוף הספר.

באותו ענין, אציין כאן את דברי המחבר במכתבו, בו הוא מודיע דברים ברורים ונחרצים על אותו 'כרך שני' שאף הוא כקודמו נדפס בחייו, (ראה 'נחלי אמונה', סימן יג – אגב אורחא הנני להודיעו, שזכיתי להדפיס גם את **הקונטרס השני** מהספר שיחות וסיפורים). הדברים הללו מפליאים ביותר, בהתחשב בעובדה, כי בימינו, ואף בימים קדומים יותר, לא שרד אפילו טופס אחד מאותו קונטרס נדיר, עד כדי שגדול מחפשי כתביו של רבי אברהם, הלא הוא רבי שמואל הורביץ ז"ל, לא ידע כלל על אותה הדפסה, ולדבריו (המצוטטים לעיל בהערה ג') נדפס בחיי המחבר רק 'הכרך הראשון' בלבד, ואילו שאר הכרכים 'נאסף ונתקבץ מהכת"י'.

אמנם, קריאה במכתב אחר של רבי אברהם, תפזר אור על תעלומה זו, ובכן, בספר כוכבי אור (מהדורת 'משך הנחל', ירושלים תשמ"ז), מופיע בסוף הספר 'מכתב מבעל המחבר לכלליות אנ"ש', בו נמצאים פרטים רבים אודות תלאותיו של רבי אברהם בכל 'פרשת הכסף' – הנצרך לו מאד בשביל הדפסת ספריו; ומאידך, 'פרשת הכיסופים' העזים, לגלות לאנשי סגולה – 'סגולות נפלאות', חידושים שיחות וסיפורים, 'המוכרחים ונחוצים מאד מאד לאנשי שלומינו'.

באותו מכתב נפלא, רואים מפורשות, כי רבי אברהם לא הדפיס יותר ממאה עותקים [!!] מקונטרסי 'שיחות וסיפורים', וכלשונו: 'ואשר לא הדפסתי יותר ממאה, הוא מחמת שאין רצוני להפיצם על פני תבל, מרוב ועוצם החושך והאפילה שנתפשטו על פני חוצות, ולמכתבים לבד יהיו נחשבים לאנ"ש'.

לפי זה, לא יפלא עוד על הכרך השני שנעלם דבר הדפסתו, אף מעיני ר' שמואל 'משרתו', אלא יפלא יותר על כרך ראשון, איך שרד ממנו עותק אחד – 'צרנהו ר' שמואל כאישון. (במסגרת חיפושי הרבים אחר מהדורה נדירה זו, מצאתי טופס אחד בלבד, מעוטר בכתב ידו של ר' שמואל הורביץ!).

י. כוכבי אור, שיחות וסיפורים, לפני אות מד.

יא. ראה כוכבי אור, אנשי מוהר"ן, דיבור המתחיל: ראשית דבר.

בראשית הכרך הלז, הקדים המחבר להודיע לדורות את גדולת ומעלת 'ראש תלמידיו ומשרתיו' של מורינו רבי נתן זצ"ל, הלא הוא האב הגדול, החסיד הנשגב, הרב רבי נחמן מטולטשין זצ"ל, 'שבכל אנשי מורנ"ת ז"ל לא נמצא משרת ומשמש, שוקד על דלתותיו ודבוק למורנ"ת כמוהו"⁹, עד שזכה למה שזכה¹⁰, אשרי לו!

ומשם בְּאַנְהָ, דולה רבי אברהם ומשקה ביד נדיבה, מתחיל לפרט את 'שמותיהם ושבחייהם' של אישים נוספים, יראי אלקים, אנשי תום ויושר; רבי יצחק (בנו של מוהרנ"ת), רבי אפרים, רבי עוזר, רבי יהודה אליעזר, רבי יצחק אייזיק יוסף סופר, רבי שואל, רבי מאיר, ועוד ועוד¹¹.

בין 'שמות הצדיקים' האלה, בולט שמו של חסיד נלהב, אשר קורות חייו, וסיפור התקרבותו, מתוארים שם בארוכה, הוא רבי מענדיל מלאדיזין¹², זכר צדיק לברכה.

- יב. כוכבי אור, שיחות וסיפורים, אות מז, ובאות מד.
- יג. ראה בפנים הספר, דברים נוראים ונשגבים. וראה עוד בקונטרס 'שיחות מעניני רז"ל' לר' שלמה וקסלר (הנדפס בסוף הספר 'תורות מכת"י רבינו ז"ל, ירושלים תרצ"ד), באות י"ב: 'ידוע מפי אנ"ש שהשלשה צדיקים: רבינו הק', ומוהרנ"ת ז"ל, ומוה"ר נחמן מטולטשין ז"ל - היו בסוד 'ספר, סופר, וסיפור' שבספר יצירה בתחלתו... עיין שם באריכות.
- יד. ברור, כי המחבר מפרט, כלשונו (באות נ), רק 'קצת דקצת - שמותיהם ושבחייהם' של אנשי מוהרנ"ת, ועל דבריו אלו אשר בכתובים, ניתן להוסיף 'שמות' וגם 'שבחים' - רבים ונכבדים, מתלמידי מוהרנ"ת - 'מצדיקי הרבים ככוכבים', אמנם 'לא עתה - עת האסף', ועוד חזון למועד להעלות על הכתב את כל השמות והשבחים, הגלויים והידועים. אך יותר מהמה גברו ועשו חיל - שאינם גלויים וידועים, 'המוציא בְּמִסְפָּר צָבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יְקָא אִישׁ לֹא נֶעְדָּר'.
כמו כן ראוי לזכור, כי גם דבריו של רבי אברהם העומדים לפנינו בכתובים, הינם קטועים ולא שלימים, וכדברי המו"ל (באות נח): 'הסוף [= מכרך שלישי], והכרך רביעי, וחמישי, נאבדו, לכשיעזור ה' שימצאו - יודפסו'.

ובהיותו בזה, אציין מעט דברים אודות אבידה זו של כרכי "שיחות וסיפורים":

א. מידע חשוב על כך, ניתן לקבל ממכתב שכתב ר' שמואל הורוויץ, לידיד נעוריו ר' יעקב ברזסקי (שהיה 'שומר הכתבים' בעת שהותו של ר' שמואל באומן). המכתב התפרסם לאחרונה בספר 'מכתבי שמואל' (ח"ב, מכתב סט, מיום ב' ויחי, לא מצויין פרט השנה, אך תוכנו מוכיח כי נכתב בשנת תרצ"ד), וזה לשונו: 'אחי יקירי! נא ונא שתחפש, אולי תמצא הב' חלקים 'שיחות וסיפורים' שנאבד אצלך הכתב יד, ונא נא לחפשם היטב כדי שיודפסו ויהיו זכות הרבים לדורות. נא ונא לחפשם היטב, ואולי נמצא עוד כתבים אצלך, לשלחם לי נא ונא'.

ב. דברי המהדירים במהדורת 'משך הנחל' על אתר, כי 'הכרך החמישי' נמצא בסוף ה'ביאור הליקוטים' על תורה ס', והוא הנקרא בשם 'תפארת הליקוטים', ולפי זה אינו נעדר - בטלים ומבוטלים מסיבה פשוטה, המעיין בדברי הפתיחה של רבי אברהם לחיבור זה, יראה כי 'תפארת הליקוטים' הוא החלק החמישי מספר 'כוכבי אור', ואילו הכרך האבוד דנן הינו החלק החמישי מ'שיחות וסיפורים', ומה ענין זה לזה?!

טו. 'לאדיזין', Ladyzhin. נמצאת דרומית מזרחית מברסלב. בחיי מוהר"ן (סימן יב) היא מוזכרת כ'עיר הסמוכה' לברסלב. וראה עוד שם (סימן קסב, קצו: ימי מוהרנ"ת סימן יא, מז-מח, ועוד).

סיפור חייו מרתק ומיוחד במינו, לכן בשיר אחרוז את אשר ראתה עינו:

בימי נעוריו מתנגד היה / מדחי אל דחי הופל גם נפל
/ אל יון מצולות החקירה וההשכלה הארוהה
כפשע בינו ובין המות היה / בעת ברעיונו דבר איום נפל
/ לא להתעטף יותר בטלית ועטרת תפארה

ואז כמלאך שלוח ממרומים / פגע בו איש אחד, הולך את חכמים
/ ויגל אזנו כי בברסלב גר חכם נפלא איש תמים
ויהי לעת תקופת הימים / לרבי נתן שפך לב, מלא המית ימים
/ ויעל לו ארוכה ומרפא, רנן וגיל, ורב שלומים

כבריה חדשה היה נהיה / ויגש אל אלקים – ללא חת מערפלי
/ ותיקד אש קודש בלבו, להב ותבערה

'מקדש מעט' בזכותו נהיה / יען הפקיר כל – ללא מגור מאופל
/ ותהי זאת ליסוד הבנין, נוה הבירה"

מבין 'אנשי לאדיזין' שהיו מקורבים לרבינו ז"ל ידועים לנו מספר שמות: הרב ר' דוד מלפ"ס דיין בלאדיזין, ר' געציל, ר' דוב חיה'לס, ר' יואל חנא, ר' משה, ר' מתתיהו, ר' עוזר (ראה כוכבי אור, אנשי מוהר"ן, כט-ל; פרפראות לחכמה ח"ב סימן ד' אות ט'; חיי מוהר"ן סימן שצ; צוואת הרב מטשעהרין; סיפור התגלות 'ספר המדות'; נתיב צדיק סימן עט). על המקורבים שהיו לרבי נתן בעיר זו נקרא בהמשך המאמר (וראה כוכבי אור, שיחות וסיפורים, אות נד: 'שנמצא שם בעת הזאת קצת מאנ"ש'; וראה עלים לתרופה מכתב מח' תשרי תקצ"ו).

בתקופה מאוחרת יותר, ידועים חסידי ברסלב ד'לאדיזין: ר' אליעזר (רל"י ביקר אצלו לאחר ששמע את ראבר"ן מדבר בשבח), ר' דוד (אחיו של ר' אלטר מטפליק), ר' יואל חנא פרבר (התיישב בארה"ב, נפטר בשנת תשי"ד), ועוד.

אף רבי מענדיל דנן, המכונה פה בשם: **ר' מענדיל מלאדיזין**, היה מקודם מיושבי העיר טולטשין [Tul'chin] הקרובה יותר לברסלב, ולכן מופיע שמו לפעמים כ**ר' מענדיל מטולטשין** (ראה ימי מוהר"ת ח"ב סימן כב; כוכבי אור שם, ובאות נב).

טז. ראה ליקוטי מוהר"ן, סימן קטו, על הפסוק (שמות כ, יח): ומלשה נגש אל הערפל אשר שם האלקים.

יז. ראה כל זה בארוכה, בספר דנן, כוכבי אור, שיחות וסיפורים, אות נב – נד, ותראה פלאות. גם זכה ר' מענדיל ללוות את רבי נתן במסעותיו ד'חורף תקפ"ב, ולקבל ממנו דברי אלקים חיים, כמתואר בארוכה בספר ימי מוהר"ת חלק ב' (אות כ - ע). וראה שם (אות סט, עם תיקוני לשון מכ"י): 'ותהלה לא-ל שמחנו הרבה בעזרת השם יתברך בימים אלו [= פסח תקפ"ב], ורבי מענדיל שהיה עמי כל הדרך, שמח

הן אלה קצות דרכיו של רבי מענדיל – איש חי רב פעלים, אך דעו – כי לא בזאת תמו מפעלותיו הדגולים, בהם זכה לשם טוב – כאחד הגדולים, הבה נקרא אודותיו עוד מספר מלים, המספרים על מסירות נפש – עבור דרך לעבור גאולים.

כותב רבי אברהם בספר 'שיחות וסיפורים', באחד הקטעים שהיו עד כה נעלמים¹:

ורבי מענדיל [= מלאדיזין] הנ"ל, ורבי חיים נחום מזווינוגראדקא², אשר למדו את עצמם קצת מלאכת סידור אותיות, כדי לזכות את הרבים בהדפסת הספרים ליקוטי מוהר"ן וליקוטי תפילות בבית מהרנ"ת ז"ל, ובלי שום קבלת פרס ממהרנ"ת ז"ל, רק אנ"ש נתעוררו

הרבה מאד, ורקד הרבה מאד, עד אשר תמחו כל הרואים מהיכן הכח לרקד הרבה כל כך שלא כדרך הטבע... והם לא ידעו מההוא רוחא דנשיב בשית פרקין וכו', שמשם נמשכין המחאת כף וריקודין, כמבואר בהתורה "ואלה המשפטים" (ליקוטי מוהר"ן סימן י'), עיין שם [= ראה שם באות ה'-ו': וצדיק הוא בחינת רוחא, כמו שכתוב (במדבר כו, יח): איש אשר רוח בו... וזה בחינת ריקודין והמחאת כף, כי ריקודין והמחאת כף נמשכין מבחינת הרוח שבלב, כנראה בחוש, כי על ידי שמחת הלב הוא מרקד ומכה כף אל כף, וכמובא בתיקונים (תיקוני זוהר כ"א, דף נג): והאי רוחא נשיב בשית פרקין דדרועא ובשית פרקין דשוקין, והיא בחינת המחאת כף ובחינת ריקודין].

אודות תאריך פטירתו של רבי מענדיל, ראה להלן בהמשך המאמר.

יח. המיקום המדויק של השמטה זו בספר 'שיחות וסיפורים' שלפנינו, הוא לאחר אות נג, אחרי המלים 'כמוצא שלל רב'.

יט. 'זווינוגראדקא', Zvenigorodka. נמצאת צפונית מזרחית מאומן. [נראה עלים לתרופה, מכתב מיום ד' וארא, תקצ"ד: 'תקבל אגרת ששלח לי ר' חיים נחום נ"י, גם מכתבי שאני שולח אליו... ותראה לזרז לשלחו בפאסט ראשון זוויניראדקע, והאדרעס נכתב במכתבו'].
אודות ר' חיים נחום, ידידו ושותפו של ר' מענדיל דנן, במלאכת הקודש, ראה להלן הערה כא.

בתקופה מאוחרת יותר גר בזוויניגרודקה, ר' יעקב יוסף ב"ר נחמן חיה'לס (נכד רבינו ז"ל).

כ. דברים דומים כתב רבי אברהם, בעת תיאורו את המסירות נפש העילאית של אביו רבי נחמן מטולטשין, להעתיק את סדרת חידושיו הענקית של רבי נתן – 'ליקוטי הלכות', ואף להביאה, מאוחר יותר, אל בית הדפוס, וכל זאת ללא שום קבלת פרס מרבי נתן זצ"ל – שענייתו הנוראה הלא ידועה ומפורסמת, וכל מעיין במכתביו (בספר עלים לתרופה) יבחין בה על נקלה.

וזה לשון רבי אברהם (שיחות וסיפורים, אות מז): 'וברוב הרגשת אבי ז"ל שזכה להרגיש בהם, קיבל על עצמו עניות מופלג ועצום כמה שנים, וטרח ויגע להעתיק כל הששה כרכים – באופן שיהיו ראויים להדפיס מהם, [כי מכתבת מורנ"ת ז"ל ברוב מהירותו, נדבקו הרבה מהאותיות זה לזה, עד שהיה קשה להדפיס מהם], ולא קיבל על זה פרס ומעות ממורנ"ת ז"ל אפילו פרוטה אחת [...] ואחר כך חגר את מתניו להדפיס על כל פנים את הכרך הראשון [אורח חיים חלק א'], אבל על זה נתעורר מורנ"ת ז"ל ליתן לו קצת על הוצאות הדרך לעיר יאסי שבמדינת וואלאכייא [= רומניה]. וזוגתו, כששמעה

מעצמם לנדב קצת על פרנסתם בתורת נדבה. והיו מופלגים במעלה

מאד^{כא}.

גם רבי אייזיק ועוד איזו אנשים מלאדיזין שנתקרבו אל מהרנ"ת ז"ל^{כב}, כולם היו עובדי ה' בתורה ותפלה, ומופלגים במעלה כנ"ל.

קטע 'חדש' זה, פותח לנו צוהר רחב – להביט בעדו אל אותם ימים גדולים, ימי הדפוס המופלאים, אותו 'בית דפוס' שהקים רבי נתן בביתו הדל, במטרה אחת ויחידה, להדפיס את ספרי רבינו ז"ל הקדושים, ולהפיץ חוצה את המעיינות – שלעולם אינן פוסקות, שכוחן רב וגדול – לעזור ולהגן ולהושיע לכל.

והנה כל מה שעבר עלי בענין הדפוס, צריכין על זה חיבור גדול, ואי אפשר לבארו בכתב בשום אופן, ובעזרת ה' יתברך בעולם הבא ידברו מזה הרבה הרבה...^{כג}

בטולטשין שנסע למדינת וואלאכייא, נסעה לברסלב להודיע למורנ"ת ז"ל שאם לא יספיק לה על כל פנים לחם צר ומים לחץ, תגוע ח"ו ברעב היא וזרעה. והוכרח מורנ"ת לכתוב לבנו ר' יצחק ז"ל שגר בטולטשין, ליתן לה בכל שבוע איזה סכום, באופן שתתפרנס על כל פנים בצמצום. ואבי ז"ל בעצמו, בכל משך הדרך, הרבה מאד לצמצם ולמעט בהוצאות, וגם בתחילת הדרך הלך רגלי כמה פעמים, **כי גם הוצאות הדפוס בעצמה, היה קשה וכבד על מורנ"ת ז"ל, כפי עוצם עניותו והסתרתו מאנשי תבל.**

[וראה עוד אודות הליכת-רגלי זו, בעלים לתרופה, מכתב מעש"ק פרשת לך לך, תר"ג. ותחזינה עיניך נפלאות].

כא. כאן המקום לציין מספר דברים אודות ר' חיים נחום דנן, שהיה מופלג במעלה מאד, מהני 'חסידי קמאי דמסרי נפשיהו'. ובכן, שם האיש הלז מוזכר לראשונה בספר ימי מוהרנ"ת (ח"ב סימן כב), שם מספר רבי נתן על שהותו באומן בערב ראש חודש שבט תקפ"ב, ועל מאמציו המרובים שנגמרו בס"ד בהצלחה רבה, לשדך 'יתום חשוב כזה, בר אוריין, ובנו של איש כשר ונכבד מאד, מיקירי אנשי שלומינו', הוא ר' חיים נחום בן ר' שמואל מזורין. פרטים נוספים מדברי ימיו ופרשת גדולתו, ניתן לדלות מהמכתבים בעלים לתרופה' משנות תקפ"ד – תקצ"ד, בהם נזכר שמו רבות. אודות חלקו במלאכת הדפוס, ראה בהרחבה בהמשך המאמר.

כב. במכתב מיום א' קדושים תקצ"א, כותב רבי נתן לבנו: 'ותקבל אגרת הרצוף פה, מידידינו ר' אייזיק מלאדיזין, למען תראה עוצם תשוקת אנשינו אל האמת, לבא לארץ ישראל וכו'. וכבר השבתי לו תשובה נאה על זה, אי"ה אם תהיה בלאדיזין תבקשו שיראה לך מכתבי. ותצניע האגרת הזה, כי קויתי לה' שמכתבינו יהיו יקרים בימים הבאים בעזה", כי כולם סובבים על מרכז נקודת האמת לאמתו, להשתוקק ולכסוף לה', ולתורתו, ולצדיקים האמתיים, ולדרכיהם הקדושים, אשרינו שזכינו לזה... במכתב אחר מיום א' ויגש תקצ"א, מוזכר שמו של ר' אייזיק, וכן ר' יעקב חתן ר' בער מלאדיזין'. במכתב מאור ליום א' ורא תקצ"ו, מוזכרים השמות: ר' שמואל מאיר ור' גדליה מלאדיזין. במכתב מיום ב' חוקת תקצ"ו, מוזכר 'גיסו ר' מתתיה מלאדיזין' (האם הוא ר' מתתיהו מלאדיזין מתלמידי רבינו ז"ל?), כמו כן מוזכר ר' שמואל בר"מ מלאדיזין' (האם הוא בן גיסו ר' מתתיה?).

כג. ימי מוהרנ"ת ח"ב סימן ו.

אכן, מועטים מאד בכתובים דברי ימי הדפוס וקורותיו, ומה נפלא לקבל עתה זוית ראייה נוספת על אותה תקופה עלומה, ועל חלקם הגדול של רבי מענדיל ורבי חיים נחום בעבודה, מתוך הקרבה ומסירות נפש עצומה.

פרטים נוספים על חלקם של אלו במלאכת הקודש, ניתן למצוא במכתבים של רבי נתן מאותה תקופה, במכתב מיום ב' וישלח [= י"ד כסלו] תקפ"ד, מבשר רבי נתן לבנו:

תהלה לא-ל התחלנו לעסוק בהדפוס לגמור התפילות^כ בעזה"י, וכמדומה לי שכבר הודעתך מזה שכבר שלחתי את רבי מענדיל לקהלת

כד. הוא הספר 'ליקוטי תפילות', שנדפס בהמשכים, במשך מספר שנים. תחילת ההדפסה היתה בשנת **תקפ"ב**, ראה על כך בימי מוהרנ"ת' (סימן צט): 'בשנת תקפ"ב בתחילתו, התחיל בני הנ"ל [= רבי שכנא] תיכף להדפיס כל התפילות, אך היו מניעות עצומות מאד, ולא נגמרו כי אם כ"ב תפילות'. אכן, תוך כדי עלעול בדפוס הראשון, ניתן להבחין מיד כי השורות האחרונות מתפילה כ"ב (בדף סד, ע"ב) – מצטמצמות והולכות משני העברים יחדיו (כעין 'קונס' הפוך), ומסתיימות בקו מאוּן – כסימן לסיום. בקולופון הנמצא בדפוס הראשון (בדף ה, ע"ב), נמצא כתוב מפורשות: 'ותהי התחלתו בשנת תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה' [= תקפ"ב, (ראה תהלים קט, ד)]. גם בדף השער מופיע: 'בשנת תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה לפ"ק'.

אין ספק כי במלים כואבות וחזקות גם יחד – אלו, רמז המחבר על רדיפות המתנגדים השמים עליו כְּעָה תַחַת טוֹכָה וְשִׁנְאָה תַחַת אֲהָבָה – שעקב הפצת התפילות אף הגבירו את רדיפותיהם (ראה 'מי מוהרנ"ת ח"ב, ה), אך: **וְאֲנִי – תַפְלָה**, אין כוחי אלא בפה... ואת כולם נשאה הרוח והפיצה הסערה... וְאֲתָה תְגִיל בְּה' – בְּקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל (ישעיה פרק מא).

על משמעות נוספת לסימן זה 'תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה', מביא ר' שמואל הורוויץ בסיפורו כתב יד:

ר' נתן ליבלי ראובנ'ס (שיש ממנו המכתבים – 'נתיב צדיק'), תלמיד מורנ"ת ז"ל, היה גם כן מהבני הנעורים שהדפיסו ספר 'ליקוטי תפילות' והעמידו האותיות בעצמם. ואז היו עוסקים, וטרחו ויגעו הרבה, לקנות אותיות בשביל להעמיד, ונסעו מחוץ למדינה, וקנו אותיות (נגד חק הממשלה). וכשעזר ה' יתברך, והביאו האותיות למוהרנ"ת ז"ל, היה מלא שמחה, ונתן אז הסימן להדפסת הליקוטי תפילות: תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה, ראשי תיבות: **אותיות**.

והר' נתן ליבלי ראובנ'ס הנ"ל היה בין הַעֲצָרִים [=הסְדָרִים] – בלי שום משכורת, והיו עושים מלאכתם בבית מוהרנ"ת זצ"ל שלא בדיעת הממשלה, כי היה איסור גדול להדפיס ספרי רבינו. והמתנגדים מסרו שיש בבית מורנ"ת ז"ל בית דפוס ומדפיסים שם ספרי רבינו ז"ל, ויצאו אנשי חיל לחפש בביתו, והצניעו עצמם הר' נתן ליבלי ראובנ'ס הנ"ל וחביריו תחת המטות, והם – האנשי חיל חפשו בבית, והר' נתן ליבלי ראובנ'ס רקד תחת המטה בלחש ואמר לחבירו: עכשיו הוא ב' פעמים "אשרינו"!

יש לציין, כי אותו איסור גדול להדפיס ספרי רבינו, הגיע לרוסיה רק בזמן מאוחר יותר, בסוף שנות ה'צ', (ראה 'נוה צדיקים' עמוד קב ולהלן, ואכמ"ל). אלא שעצם הפעלת בית דפוס ללא רשיון – טמן בחובו סכנה מרובה, (ראה 'מי התלאות' אות כט אודות המלשינות ד'בין המצרים תקצ"ה: 'שהוא מחזיק בית דפוס בלי רשיון הצענזור').

מינקאוויץ^{כה}, ותהלה לא-ל בשבוע העבר כבר בא בשלום, והביא האותיות שהיו חסרים, ובין היום ובין למחר נתחיל בשלום ב"ה להדפיסם.

המשך הקורות - במכתב הבא, מיום ג' ויגש [= ז' טבת]:

ודע בני חביבי, שכבר נגמרו תהלה לא-ל חמשה פוֹרְיָמֵס^{כז} מהתפילות, ועתה אנו עוסקים בפורים שישי, ה' יגמור בעדינו. וכולם טרודים מאד בהדפסה, כי ידוע שאנו עוסקים בהדפוס בלי פועלים^{כח}, רק רבי מענדיל, ורבי חיים נחום, והנער יצחק יהושע^{כט}. וגם בני הותיק מו"ה שכנא שיחייב^{כו} מסייע הרבה בכל פעם, אבל לא בקביעות. על כן המלאכה נעשית לאט לאט, ה' יתברך יהא בעזרינו לגומרם בשלימות מהרה.

חודש לאחר מכן, במכתב מיום ה' בא [= ח' שבט]:

כה. 'מינקאוויץ', Minkovtsy. צפונית מזרחית לקמניץ-פודולסק. בעיירה זו פעל בית דפוס עברי בין השנים תקנ"ו - עד לסוף שנות התק"פ.

דפוס זה מוזכר ב'עלים לתרופה', בהקשר לסיום הדפסת ה'ליקוטי תפילות' לאחר שהדפוס בבית רבי נתן נסגר (בעטיה של מסירה), ראה במכתב מיום ב' וישב [= י"ח כסלן] תקפ"ז: 'גם איני יודע היכן להדפיסם, כי לנסוע למינקאוויץ גדלה ההוצאה, ופה [= ברסלב] איני יודע הדרך איך להשתדל בזה'.

וראה עוד בימי מוהרנ"ת סימן קד: 'ובזאת הנסיעה [= לאומן על ר"ה תקפ"ז], עוררני אדם אחד מאנ"ש שאראה להדפיס גמור התפילות בדפוס אחר שלא בביתי, ותיכף נתחזקה דעתי בזה, ובטחתי בחסדי ה' שיזמין לי הוצאה המרובה, וכן עשיתי'.

כו. 'פוֹרְיָמֵס' - תבניות. [תבנית' - מסגרת מתכת סגורה, גודלה כגודל הגיליון, עליה קובע הסֶדֶר (הבחור הַעֲצֵעַר) את האותיות היצוקות מעופרת, המצטרפות לשורות ועמודות - המסודרות בצורה תואמת לדפים האמורים להתקבל מהגיליון הענק לאחר קיפולו, וגיומו משלשה צדדים].

כז. בימי מוהרנ"ת (סימן צט): 'בלי בעלי מלאכות מבחוץ'.

כח. שמו מוזכר גם כן במכתב מיום ב' ראה תקצ"ה.

כט. ר' שכנא אף היה ה'מתחיל במצוה' של הדפסת התפילות, ראה בימי מוהרנ"ת (סימן צו-צט): 'בשנת תקע"ה התחילו התפילות להתייסד... בשנת תקע"ז התחלתי למסור התפילות לאנ"ש - להעתיקם לעצמם ולאמרם... וכן בשנת תקע"ח עסקתי בזה הרבה. ואז בשנת תקע"ח הנ"ל, מסרתי התפילה של היו"ד מזמורי תהלים שצוה הוא ז"ל לאומרם... שנקרא 'תיקון הכללי'. בשנת תקע"ט התחלתי לעסוק בהעמדת הדפוס בביתי... ובישועתו הנפלאה - חפץ ה' בידי הצליח, וגמרתי העסק בשלש שנים... עד סוף שנת תקפ"א שאז נגמרו בכי טוב הדפסת הספרים הקדושים: ליקוטי מוהר"ן הראשון והתנינא, וספר הא"ב עם שמות הצדיקים בכמה הוספות טובות. וגם בני שכנא שיחי הדפיס שלא בידעתי התיקון הכללי הנ"ל, וזה היה צמיחת הישועה של הדפסת התפילות. ואחר כך בשנת תקפ"ב בתחילתו, התחיל בני הנ"ל תיכף להדפיס כל התפילות, אך היו מניעות עצומות מאד, ולא נגמרו כי אם כ"ב תפילות...!

ביום א' פרשת וארא [= כ"ז טבת] נסעתי לקהלת אומאן על ערב ראש חודש שבט העברי, ומחמת קילקול הדרך לא חזרתי לביתי עד יום א' בשבוע הזאת [= ד' שבט], ומצאתי הדפוס בטילה ממלאכתה מחמת שכלה צבע הדיו, וצריכין שמן פשתן לקנות ולבשל, ובעתים הללו אינו בנמצא כלל כי אם ביוקר גדול, ופה אינו מצוי כלל, גם כי אָפֶס כסף, והוכרח רבי מענדיל לנסוע לביתו, ושם יקנה שמן הק'. ואם ירצה ה', בשבוע הבא עלינו לטובה, נחזור להתחיל לגמור הדפסת התפילות. ותהלה לא-ל כבר נגמר עד סוף תפילה נ"ה, ברוך ה' אשר עד כה עזרנו, כן יהי ה' עמנו לגמור לטובה, ה' יגמור בעדינו, כי רבו המניעות, ובפרט מניעות מחמת ממון... ואי אפשר לבטל הדפוס אפילו יום אחד! לא

עוד מספר דברים על אותם עובדים נלהבים, מופיע בספר ימי מוהרנ"ת (סימן צט):

- ל. 'כדרכינו בכל שנה ושנה מיום הסתלקותו להיות באומאן על ציון שלו הק' בערב ראש חודש שבט' (ימי מוהרנ"ת ח"ב סימן כא, וראה עוד שם, ח"א סימן עב).
- לא. במכתב מיום ב' תרומה [= ג' אדר א] אנו קוראים: 'ברוך ה' אשר כבר נגמרו **ס"ב תפילות** בעזרתו הגדולה.'
- כך המשיכה עבודת הקודש במרץ רב, וביום ו' כי תשא [= כ"א אדר א'] נשלם החלק הראשון של הספר (שהכיל את ה'הקדמה'; 'תפילה שמצאנו באמתחת הכתבים'; תפילות א - צא; תפילה צב - 'לאומרה אחר הזכרת שמות הצדיקים, צג - 'כ"י רבינו ז"ל... מענין פדיון'), ובסופו מופיע קולופון: 'ותהי התחלתו בשנת תחת אהבתי ישטונני ואני תפלה, ונשלם ביום ו' עש"ק אך טוב לישראל בחודש אדר אשר בו הצליחה זעקתינו ותפילותינו, וצמחה ישועתינו, בשנת **ורב שלום** [= תקפ"ד] לפ"ק, חזק'.
- בימים לאחר מכן נדפסו התפילות: צד - קט [= בדפוסים דני: צב - קז], השייכים לחלק ראשון (ראה סתרת בתפילה צד: 'זה שייך לחלק ראשון'). בסופן של תפילות אלו (בדף רכג, ע"ב) נדפס דברי שבח ותהלה מאת הסַכְרִים, אשר יצוטטו בהמשך המאמר.
- תיכף לאחר סיום חלק ראשון, החלו בהדפסת חלק שני, ותעל המלאכה בידם 'עד סימן י"ד', כי ביום ו' צו [= י"ט אדר ב] נסגר הדפוס ע"י השלטונות עקב מסירה ארורה (ראה ימי מוהרנ"ת סימן צט ולהלן).
- המשך התפילות מחלק שני (עד סוף תפילה מט) נדפס בשנת תקפ"ז, 'בדפוס אחר שלא בבית' (דפוס 'מינקאוויץ'?! - ראה לעיל הערה כה). ובסופן (בדף קז, ע"ב) נדפס באותיות גדולות: **חזק חזק ונתחזק**, ולאחריו דברי הודיה: **ברוך** נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה / עד הנה עזרונו רחמיו וחסדיו הרבה הרבה / כה יוסיף י"י ידו הגדולה ושלומו עלינו ירבה / עד כי יבא שילה והמשרה על שכמו ירבה / **ותשלם** המלאכה בחודש האביב / אשר בו הוקם המשכן החביב / ביום ארבעה עשר לחדשינו / זמן הקרבת קרבן פסחינו / בזכות זה יבוא משיח צדקינו / ומארבע כנפות יקבצינו / ויבנה לנו בית מקדשינו / ושם נהללנו בכל לבבינו / כאמור והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפילתי, **אמן**. [= בחרוזים אלו מפורש כי המלאכה נשלמה בערב חג הפסח - י"ד ניסן (תקפ"ז)].

בשנת תקפ"ד, הדפסתי את התפילות מסימן ס"ה^ל עד סוף חלק ראשון, וחלק שני עד סימן י"ד. וריבוי המניעות שהיה לי על זה מקודם, היה בלי שיעור. אך ה' יתברך עזרני, וחיזק את לבבי, והזמין לי על הוצאות, עד שעסקתי בדפוס כל ימי החורף הנ"ל, עד שגמרנו כל הנ"ל בלי בעלי מלאכות מבחוץ, רק אנ"ש בעצמן לימדתי אותם האומנות, ואחד מהם ר"מ [= רבי מענדיל] היה יודע האומנות מכבר. והם עסקו בדפוס למען המצוה^ל כל החורף הנ"ל, עד שגמרנו כנ"ל.

'בסוף שנת תקפ"ד, כותב רבי נתן, 'יצאה הגזירה הרעה במדינותינו ליקח בני ישראל לחיל, והיה לנו פחדים גדולים אז, ואז חיברתי עוד כמה תפילות על הגזירות, ושאר תפילות משארי המאמרים שעדיין לא נכתב מהם תפילות, ה' יתברך עזרני להוציאם לאורה מהרה' (ימי מוהרנ"ת סימן קו). אף מאוחר יותר, בשנת תקצ"ה, אנו מוצאים ידיעות על תפילות 'שנתחדשו עתה', (ראה מכתבים: ר"ח חשון תקצ"ה; ד' נח; ו' נח; א' לך).

תפילות אלו, מסוף שנת תקפ"ז ולהלן, יצאו לאור רק לאחר הסתלקותו של רבי נתן, כמפורש בשער הספר 'ליקוטי תפילות' (חמש"ד, זאלקווא: תר"ח): 'יסדם אחד המיוחד שבתלמידיו [= של רבינו ז"ל], הרב החסיד המפורסם אשר יצק מים על ידיו, מוריני ורבינו מאור עינינו, אשר נשא אותנו כאשר ישא אומן את היונק, מוהר"ר ר' נתן זצוק"ל'. הספר מכיל מ"ה תפילות השייכים לחלק ראשון [= בדפוסים דגן הם התפילות: קח - קנב], וט' תפילות השייכים לחלק שני [= בדפוסים דגן תפילות: נ - נח]. באותם תפילות המיוסדים בחלקם על ה'גזירות', ישנן הרבה 'השמטות' שלא ראו אור הדפוס מפחד הצנזורה והשלטונות, ונוספו לראשונה במהדורת 'ליקוטי תפילות' של הרב החסיד רבי נחמן בורשטיין שליט"א (ירושלים תשכ"ח), שטרם להעתיקן מכתב יד (ירושלים 202 8, מ"ס: 259 8), וראה עוד ב'נוה צדיקים' עמוד קכג.

לשלימות היריעה אציין לדברי הרב מטשעהרין (בהקדמת 'עלים לתרופה'): 'גם היה עוסק הרבה לסדר תפילות על סדר כל מאמרי רבינו ז"ל, וגם בזה היה לו עסק גדול מאד כמובן מזה קצת בספרי 'ליקוטי תפילות' הנדפסים, לבד ממה שנשרפו הרבה הרבה חיבורים מסדר 'ליקוטי תפילות' שלו, מה שלא זכו העולם לראותם וליהנות מהם כלל, כידוע ומפורסם בין אנ"ש'.

תהלה לא-ל על אלה הנותרים, מאתים ושנים עשר תפילות כמנין 'בחרב' - לעזור את הנשארים, הלא 'חרב בחינת תפילה, כמו שכתוב (בראשית מח, כב): 'בְּחַרְבֵי וּבְקִשְׁתֵי' - כמובא בספרים (ליקוטי מוהר"ן סימן ט, ד; וראה בבא בתרא קכג). וה'קשת' - תרמוז לראשית התפילות, 'תיקון הכללי' - עשרת הנגינות, ממנה היה צמיחת ישועות, קרן לדוד - רבי רבבות, רוממות א-ל וחרב פיפיות, הלא 'לְשָׁכְנוּ תְּדַרְשׁוּ - וּבְאֵתָם צִיּוֹן בְּרִנְנוֹת' (וראה ליקוטי מוהר"ן ח"ב סימן פג; ח"א סימן ב).

לב. מלים אלו (מסימן ס"ה) תמוהות מאד, הלא עד שנת תקפ"ד לא נדפסו כי אם כ"ב תפילות, ותו לא. ואולי יש לדחוק שהכוונה לדף ס"ה (תפילה כ"ב מסתיימת בדפ"ר בדף סד ע"ב, ותפילה כ"ג מתחלת בדף סה ע"א). אך בכ"י ימי מוהרנ"ת (קאסיניטין תרל"ד) מופיע לנכון: 'מסי' כ"ב' (ור"ל, מסימן כ"ב והלאה, כי סימן כ"ב עצמו כבר נדפס עם קודמיו עוד בשנת תקפ"ב).

לג. מלים אלו מספרים בקצרה את דבר הגנוזה דגן, אודות המדפיסים אנשי-מעלה שעשו עבודתם בקודש שלא על מנת לקבל פרס, כי אם למען המצוה - לזכות את הרבים לעד ולנצח.

איזכור נוסף לאותם מדפיסים מסורים: רבי מענדיל ורבי חיים נחום, נמצא חקוק בספר 'ליקוטי תפילות' עלי גליון, בו חרטו את שמותיהם לזכרון, וכה כתבו בסיומו של חלק ראשון:

מה מאוד נעים נפילת חבל חלקינו מסדרים מדפיסים

מילים מועילים ערבים עלינו נעימת נפלאות

דברי דודים ילהיבו יבעירו להבת לבבות:

חידושים חדשים ישיבו יחיו ידריכו יישירו מעגלי מצעדי

נפשות נאנחות חשוקים חמודים ויקרים וחשובים מוסר מלאים:

בדברי שיר וחרוז אלה, המגלים מעט מעוצם הרגשתם הלוהטת בדבריו הקדושים של מוהרנ"ת, רמזו 'מסדרים מדפיסים' אלה, את שמם המלא בראשי תיבות כפולים: **מנחם מענדיל, חיים נחום.**

אשריהם! ואשרי חלקם! שזיכו את הרבים לדורות עולם, וזכו להם ולזרעם, ולכל בני ישראל לדורותם, לעולמי עד ולנצח נצחים!

עד כאן חלקה הראשון של הגנוזה.

שמות
המדפיסים בסוף
חלק ראשון
מליקוטי תפילות

וכעת נקרא בגילה, המשך גנוזות המגילה:

רבי אברהם צבי מברסלב הרבה לקיים קביעת עתים לתורה ולתפילה, [ואבי ז"ל היה רגיל לדבר ממנו כמה פעמים בפרטיות]. והיה רגיל לקיים כפקודת רבינו ז"ל בליקוטי א' סימן נ"ב על המשנה: הניעור בלילה וכו"ל. ומהרנ"ת ז"ל אמר עליו, שבקיום זאת הפקודה – הוא חידוש נפלא בין כל אנשיו ומקורביו.

הנה לנו שם 'חדש' – לא מוכר, מאחד מגדולי אנשי מוהרנ"ת, שאף זכה ברוב עבודתו בקודש – עבודת 'הניעור בלילה', להיות מוזכר בפי רבי נתן – לשבח ולתהילה.

אך בטרם נתבונן במה שקראנו זה עתה, הבה נבדוק אם שם האיש עמד עד כה בעלטה, וכאשר נראה מיד כי לא כן היו הדברים, נתפלא לראות עד כמה פניו מאד מאירים...

ובכן, בסמוך לאותם דפים בספר 'שיחות וסיפורים', שהיו אמורים להכיל גם את הסיפורים העלומים, הדפיס החסיד רבי שמואל הורוויץ רשימת דברים, ובכותרת כתוב לאמר: **העתק מכתב יד מורנ"ת ז"ל** – הבה נקרא אותה ויתלבנו עמה הדברים¹⁴:

לד. הוא רבי נחמן מטולטשין.

לה. זה לשון המשנה במסכת אבות (פרק ג, ד): **רבי חנינא בן חכניאי אומר: הניעור בלילה, והמהלך בדרך יחידי, והמפנה לבו לבטלה, הני זה מתחייב בנפשו. וראה בליקוטי מוהר"ן (סוף סימן נב):** והא לך לשון רבינו ז"ל מהתורה הזאת, שכתבה בתכלית הקיצור, וזהו: **המהלך בדרך יחידי, הניעור בלילה וכו', דע, שעיקר הביטול שאדם מבטל ישותו ונעשה אֵין, ונכלל באחדות השם יתברך, אין זה אלא על ידי התבודדות. וההתבודדות צריך מקום וזמן מיוחד, שלא יבלבלו אותו המונעים. והזמן – הוא בלילה, היינו: הניעור בלילה – שאז הכל ישנים. והמקום – הוא בדרך יחידי, ולא בדרך הרבים, שלא יפסיקנו עוברי דרכים, אלא דייקא בדרך שאין רבים הולכים שם, שם ילך ויתבודד, והיינו: **והמהלך בדרך יחידי, ואז יכול לפנות לבו מכל וכל, ויכול לבוא לביטול כל הישות, והיינו: והמפנה לבו לבטלה.** ואז, כשנתבטל לגמרי, אזי הוא נכלל באחדות השם יתברך, ואז הוא בא לבחינת מחויב, כי הקדוש ברוך הוא מחויב המציאות, וכל הדברים הם אפשר המציאות, וכשנתבטל ונכלל באחדותו, אזי הוא יוצא מבחינת אפשר, ונכלל במחויב, וזה בחינת: **הני זה מתחייב בנפשו.****

לו. ראה כוכבי אור, שיחות וסיפורים, אות נז.

ביום ג' תצוה י"א אדר תקפ"ח לפ"ק, נפטר ר' יצחק אייזיק יוסף סופר זצ"ל.

בין המצרים תקפ"ז לפ"ק, נפטר ר' ישראל ורמ"ע זעליג גיסו ז"ל.

ביום א', ערב שביעי של פסח בשנת תקצ"א, נפטר ר' מענדיל ז"ל מלאדיזין, על ידי חולאת החליריע^ל שהיתה בשנה הזאת^ל.

גם מקודם נפטר בביתי על ידי חולאת הנ"ל, ר' שמואל מנעמירוב.

ואחר כך באותו החורף, נפטר ר' אברהם הירש הכהן ז"ל.

בשנת תק"ץ לפ"ק, נפטר בטעפליק ר' שואל ז"ל.

רשימה זו היא בעצם מסמך מדהים ומפעים, המספר ללא קול על פטירתם של שבעה גדולים וטובים, מבחירי תלמידי רבי נתן הראשונים, אשר נסתלקו לעולמם במיעוט שנים.

שמו של הראשון: רבי יצחק אייזיק יוסף סופר, מוכר לנו היטב, הן מהכתובים והן מהסיפורים המופלאים אשר סופרו אודותיו בהתרגשות גלויה^{לט}.

קרוב לוודאי כי בפני רבי שמואל לא עמד המקור הראשון (כתי"י מוהרנ"ת ז"ל) בעצמו, וכפי הנראה העתיק את הרשימה הזאת מכתב ידו המפורסם של רבי אלטר מטפליק. אף אני העתקתיה הנה מכתב ידו של ר' אלטר הי"ד.

לז. היא המחלה 'פולרה', Cholera, המופצת על ידי חיידק, ועלולה לעתים להגיע לממדי מגיפה, רח"ל. החיידק פוגע במערכת העיכול וגורם לאיבוד מהיר של נוזלים, [בפי העם נקראה המחלה 'חולירע' - מלשון 'חול-רע']. ה' יצילנו.

לח. ראה ימי מוהרנ"ת סימן קח: '...שנת תקצ"א, שיצאה בעולם החולאת המר שקורין "חול'יקיע" רחמנא לצלן, שהיה קשה מדבר רחמנא לצלן, שהמית אלפים ורנבות נפשות. וכל החורף היה העולם סגור, השם יתברך ירחם מעתה'. וראה בדברי המעתיק ב'עלים לתרופה', מכתב מיום ג' וישלח [= י"ד כסלו] תקצ"א: 'ענין חולאת הנזכר כאן הוא, כי באותו השנה היה הפעם הראשון החולאת שקראו אחר כך בשם "חלירע", רחמנא לצלן'. וראה עוד בארוכה במכתבים הרבים מאותה תקופה איומה. וראה עוד בדרשות חתם-סופר (ח"א דף סב) 'דרוש הודאה אחר המגיפה חולי קאלרא ר"ל, ובתו"ד: 'והנה אחינו ב"י - עבר על העולם נק'שה, ומגיפה קשה, ויש מקומות שמתו רבים לאלפים ורנבות, ומ"מ הנשארים ואם הם מתי מעט מחוייבים ליתן שבח והודיה על שהם פליטי שרידי המגיפה'.

לט. ראה כוכבי אור, שיחות וסיפורים, אות נז; עלים לתרופה, מכתב מיום כ"ו ניסן תקפ"ב. גם מרבי לוי יצחק שמענו רבות, אודות מדריגותיו הנשגבות, בין הדברים היה רגיל לספר שרבי נתן אמר עליו: "עַר אִיז גִּינוּעַן אַ אָמְתֵר נֹטֵר הַבְּרִית" [= הוא היה 'שומר הברית' אמיתי].

בנו רבי פינחס יהושע, שהתייתם בצעירותו, גדל בבית מוהרנ"ת - והיה לאחד מתלמידיו הגדולים, אך לא עתה עת האסף, ועוד חזון למועד לסדר הפרשיות מפרשת גדולתם - וסדר קורותם.

שם שני הגיסים המיוחדים, אף הוא חרוט בצפורן שמיר; במכתב מיוחד במינו שכתב אודותם רבי נתן, נושא הוא קינה על פטירתם הכואבת^מ.

ומהרביעי, רבי מענדיל, הלא כבר באו דברינו לעיל בארוכה, שם גללנו את פרשת גדולתו ומסירות נפשו - יהי זכרו לברכה.

קורות פטירת החמישי, הוא רבי שמואל מנעמירוב, אף הן מתוארות ביד אמונה, על ידי רבי נתן בספרו 'עלים לתרופה'^{מא}, שם משורטטים קוים לדמותו - להבה!

מ. ראה עלים לתרופה, מכתב מיום ב' עקב [= י"ג מנחם אב] תקפ"ז, (שנשלה לאומן לרבי נפתלי דל): 'עצור במילין מי יוכל מלהתאפק לפרש שיחתי וצערי לפני אחי כנפשי, אוהב דבק מאח, היות בוודאי כבר נשמע לאזניך לא טובה השמועה, את יד ה' אשר נגעה בעירנו, שנלקח מאתנו שני מחמדי עין, הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם וכו', ה"ה הותיק מוה"ר ישראל הכהן ז"ל וגיסו המופלג הותיק מוה"ר אשר זעליג ז"ל, אוי לנו על שברינו, בעל הישועות ובעל הנחמות יושיע וינחם אותנו מהרה, ויעלה נפשותם לכסא כבודו, למקור שנחצבו משם, ויזכו מיד לקבל קבר אפי עתיק יומין פני אדמו"ר אור החדש זצוק"ל, ותהא נפשם צרורה בצרור החיים לנצח. ואותנו ינחם ויושיע לנו מכל צרותינו, בפרט מצרת הנפש, שנזכה על כל פנים מעתה, להרגיל עצמינו להיות בעולם הבא וכו', באופן שנהיה כרצונו תמיד, אמנ'. [= שמו של רבי ישראל הכהן מופיע בר"ת בימי מוהר"ת ח"ב אות עא, וראה עוד שם באות סט. בנוגע לשם השני, שם הגיס, נראה ש'טעות סופר' קלה - נפלה בכתב ידו של ר' אלטר, בהעתיקו: רמ"ע זעליג, ואילו במכתב דן מפורש: ר' אשר זעליג].

מא. ראה מכתב מיום א' וישב [= י"ט כסלו] תקצ"א: 'בשבת קודש נחלש בביתי מאנ"ש הותיק מוה"ר שמואל בן מוה"ר יעקב מנעמירוב, וחליו כבד עליו מאד, והוא מסוכן מאד מאד'. וראה במכתב הבא מאור ליום ד' וישב [= כ"ב כסלו]: 'ודע בני, כי ברוך דיין האמת, שופט בצדק, לוקח נפשות במשפט, כי ביום ב' [= כ' כסלו] בעת מנחה, נפטר ר' שמואל ז"ל ושבק לן חיים, מעי מעי אוחילה, הוי אחי, הרחמן הוא יגדור פרצות עמו ישראל ויתן לנו חיים טובים וארוכים. זאת נחמתי בעניי, כי תהלה לא-ל השם יתברך יודע כוונתי רצויה לשמים - בכל העסק הזה, כי לא היה לי שום עסק של משא ומתן מעסקי העולם עמו ז"ל, כי אם מה שהיה בביתי הכל היה בשביל התכלית האמיתי שיעמוד לו לנצח, שיזכה לשמוע אצלינו דברי עתיק יומין וכו' וכו'. וגם כל כוונתו ז"ל היה רק בשביל זה. ובוודאי הוא לו לטובה נצחית כל מה שקיבל ממני דברי אמת שקבלתי מפי הסבא דסבין נחל נובע מקור חכמה ז"ל... ואני חזק עתה בדעתי תהלה לא-ל, שכל העולם צריכים מאד מאד לשמוע ולקבל דברינו שקבלנו, אשרי מי שיזכה לזה! ואני כל ימי חלדי אייחל להודיע ולהשמיע לכל מי שירצה לשמוע - את כל טוב גנזי אוצרי אוצרות של חיים נצחיים, אוצרי יראת שמים, אשר הצפין אצלי עצם היראה, עצם החיים, עצם הטוב, הוא אדמו"ר ז"ל, השומע ישמע וכו'. כי מלבד מה שאנו מאמינים בהאמת, אנו רואים בעינינו שכאשר מגיע קצו של האדם, כמה וכמה הצליח בכל שעה ובכל רגע שהלך בדרכי האמת שקבלנו מרבינו ז"ל, ובפרט במה שזכה כל אחד שהיה לו התבודדות, ובמה שהיה על ציון שלו הקדוש. והנה זה ר' שמואל ז"ל שנפטר, בוודאי אתה ידעת אותו היטב, ותדע שנשמתי יצאה בטהרה, ודיבר דיבורי אמונה בכל עת, עד שיצתה נשמתי - תהא נשמתי צרורה בצרור החיים. מה גדלו חסדי ה' שזכיתי אותו שיהיה לו כמה פעמים התבודדות בשדה - בין הרים ומחילות עפר, והלך בדרך הישר, בדרך התורה - כל ימיו, ונפטר בשם טוב, וקויתי לה' שבוודאי יקרבו שם הבעל השדה [= ראה ליקוטי מוהר"ן סימן סה], כאשר אמר בעצמו קודם הסתלקותו הקדוש למעלה למעלה: "מה לכם להתירא - מאחר

השישי – עד היום היה שמו עלום, ועתה, מה נפלא, הנה אוצר בלום! הלא זה ר' אברהם הירש, הוא רבי אברהם צבי^{מב} דגן – זה האישי!

ואף השביעי, רבי שואל מטפליק, מתנוסס שמו לתפארה, בכתובים באו קורותיו, בסופה וסערה ארחותיו, מי יתנה פאר צדקותיו^{מב}.

שבעה אישים אלה, מבחירי תלמידיו הראשונים של רבי נתן, בערו, בתוך שאר התלמידים, כאש בוערת ממש. על חבורת שרפים ראשונית זו שרבים מחבריה נסתלקו בדמי ימיהם, היה מספר רבי לוי יצחק ז"ל רבות בערגה, ואף מילים יוקדות מסר אודותם, אשר לימדו על עוצמה וקדושה מיוחדת שהיתה באותם תלמידים ראשונים; לו היו מאריכים ימים לא היה ניתן כלל להאפיל על אורו הגדול של מורם, עד כי מי הוא זה אשר ערב את לבו לגשת אליו...

גם בכתב נמצאים דברים ורמזים אודות 'ימי נעורים' אלה:

... התחילו להתקבץ אלי כמה בני הנעורים אשר נגע יראת אלקים בלבם^{מב}, ותהלה לא-ל דברתי עמהם הרבה ונעשו אנשים כשרים ויקרים מאד, עד אשר נמצא בהם כמה שראוי לקרותם בשם צדיקים אשר כל רואיהם יכירום כי הם זרע בְּרַךְ הַיָּמִים, יוסף ה' עליהם כהם אלף פעמים וכו'^{מב}.

... וברוך ה' דברי עשו רושם בכוחו הגדול, שנכנס בלבם האמת כאש בוערת, ונתעוררו הרבה לה' יתברך, וכמה כבר נסתלקו בקדושה ובטהרה, ונפטרו בשם טוב מתוך דברי תורה ותפילה ואמונה שלימה, חלקם בחיים!^{מב} והנשארים

שאני הולך לפניכם, ומה אם הנשמות שלא הכירו אותי [כלל הם מצפים על תיקונים שלי, מכל שכן אתם!] וכו', כאשר כבר שמעת כל זה [=ראה ימי מוהרנ"ת סימן נט]. וה' יתברך יאריך ימיכם ושנותיכם, וימי כל אנשי שלומינו, וימי כל ישראל, עד שיזכו לידע ולהכיר מי היה בעולם בדורות הללו, אשר הניח אחריו תורות ושיחות וסיפורים ומעשיות כאלה, ובפרט המעשה של הז' בְּעֵטְלִירֵשׁ. אשרינו! מה טוב חלקינו וכו'.

מב. 'צבי' באידיש = 'הירש'.

מג. ראה כוכבי אור, שיחות וסיפורים, אות נז.

מד. על פי שמואל א' (י. כו): וַיִּלְכוּ עִמּוֹ הַחַיִּל אֲשֶׁר נָגַע אֶל-הַיָּם בְּלָבָם. ופירש מצודת דוד: 'אשר נגע יראת אלקים בלבם'.

מה. על פי ישעיה סא, ט.

מו. ימי מוהרנ"ת סימן פז. וראה עוד שם סימן ע, עז, פב, פג, פה, פו; חלק ב' סימן ה, יג, ל, ועוד.

מז. על פי תהלים יז, יד.

לאורך ימים ושנים, הנם חזקים בעזרת ה' יתברך בהאמת והאמונה – כראי מוצק^מ, בל ימוטו לעולם!^{מט}

כעת, לאחר כברת דרך ראויה, עם הממצא כי 'זה – רבי אברהם צבי – מבני עליה', נתנה ראש ונשובה, לשיחה דנן – בשום לב ומחשבה:

והיה רגיל לקיים כפקודת רבינו ז"ל בליקוטי א' סימן נ"ב על המשנה:
הניעור בלילה וכו'. ומהרנ"ת ז"ל אמר עליו, שבקיום זאת הפקודה
הוא חידוש נפלא בין כל אנשיו ומקורביו.

הניעור בלילה!

אותה עבודה שמחד היא כל כך גבוהה, ומאידך כל כך פשוטה ונעימה, עליה מתרפק רבי נתן בכמיהה^י:

היכן אנחנו בעולם, שזכינו לשמוע כזאת, ועדיין מתורתנו אנו רחוקים!

אמנם:

אשרי הזוכה להתבודדות אפילו ביום!

אבל, אשרי! ואשרי! הזוכה לקיים בפשיטות הניעור בלילה וכו' וכו', עד שיזכה להכלל בו יתברך...

ואף בזאת העבודה, בצורתה הגבוהה, היו תלמידיו של מוהרנ"ת מצוינים לתהלה.

הנה, מפורסמת אמרתו הנוראה של רבינו הק' לתלמידיו:

נכון אתם אנשים כשרים, אך לא לזאת היתה כונתי, רציתי שתהיו כחיות הנוהמות ביער לילות שלמים!

ברם, אצל תלמידו הנאמן – פי שנים ברוחו, רבי נתן מגלה אורו, כן היו אנשים בוערים כאלו!^{נא}

מח. על פי איוב לו, יח: חזקים כְּרָאֵי מוֹצֵק. וראה ירושלמי ברכות פ"א ה"א.

מט. הקדמה לספר חיי מוהר"ן.

נ. עלים לתרופה, מכתב מיום ה' ואתחנן [= י"ד מנחם אב] ת"ר.

נא. בשיחות מר' לוי יצחק (כ"י מועתק מקלטות): 'דְּעַר רַבֵּי הָאֵט גִּינְאָגֵט: "חֲאֲטָשֶׁע אִיהֶר זְעָנֵט דָּאךְ עֲקָלִיכֶע יִדֵן, אָפְּעֶר נִישֶׁט דָּאס הָאב אִיךְ גִּימִינֵט, אִיךְ הָאב גִּימִינֵט אַז אִיהֶר זְעָנֵט אַרום גִּינְ אַזוי נוי די חיות

שער הספר ליקוטי תפילות שנדפס בבית מוהרנ"ת זצ"ל
 בשנת "ואני תפלה" (תקפ"ב)

ומה עוד, תלמידיו הראשונים, כשרפי מעלה לזהטים.

ועתה, פוק חזי גבורתא דהאי גברא, רבי אברהם צני רבא ויקירא, שבין כל אנשיו ומקורביו – לפידי אש ביענה, הוא מכולם – חידוש נפלא ונורא!

קיים מוהרנ"ת את מאמר הכתוב (קהלת יא, ו): **בְּבִקֵר זֶרַע אֶת זֶרְעֶךָ וְלַעֲרֹב אֶל תִּנְחַח זְדַנְךָ, כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אִי זֶה יִכְשֶׁר הַזֶּה אוֹ זֶה, וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים.**

רבי עקיבא אומר: אם היו לך תלמידים בנערותך, עשה לך תלמידים בזקנותך, שאין אתה יודע איזה מהם מתקיים לך, זה או זה, ואם שניהם כאחד טובים (בראשית רבה פ' סא).

לא נח ולא שקט כל ימי חייו מלהודיע ולהודיע לבני האדם גבורותיו:

כי דיבוריו הקדושים האמיתיים שהשאיר בי, דיבורים חמים כגחלי אש, היו כאש עצור בעצמותי, ונלאיתי כלכל, לא אוכל להתאפקי. והייתי מספר ומדבר בתמימות עם בני הנעורים מהתכלית של זה העולם. ובתוך דברי הייתי מספר להם מעוזו נוראות נפלאות תורותיו ושיחותיו ומעשיותיו,

– גאנצע נעקט אין די וועלדער און אין די פעלדער, און ברומען צום אויפגעקשטן. און רבי נתן האט גיהאט די מענטשן, גאנצע נעקט האבן זיי גיברענט... גיברומט נוי די לייבן אין די וועלדער. רבי נתן האט דאך אַזאג גיגעבן: אַזא טיש נוי בא מיר, איז ביים קעבן נישט גינען [= רבינו דל אמר: נכון אתם אנשים כשרים...]. "ור' נתן היה לו את האנשים האלו, לילת שלמים הם היו בוערים, 'נוהמים' כמו אריות בערות ר' נתן הר' התבטא פעם: 'שולחן' כזה כמו שיש אצלי – לא היה אצל רבינו].

ורל"י ממשיך לספר כי הצדקת מרת אדל בת רבינו ז"ל התפלאה על כך, וענה מוהרנ"ת ואמר: "אַלְץ מיטן פֿון דעם קעבן" [= הכל בכח רבינו]. והדברים מתבארים ארוכות על פי התורה הנוראה 'יהי נא פי שְׁנַיִם בְּרוּחַן' (בליקוטי מוהר"ן סימן ס"ו), שהתלמיד הגדול זוכה לאחר הסתלקותו של הרב לפי שנים ברוחו, והכל בכחו של הרב, עיין שם נפלאות. וגם, כי מוהרנ"ת אשר 'האש הקדושה של רוממות אדמו"ר ז"ל ודבריו הנוראים בערה בלבבו כלבת אש ממש' (כוכבי אור, אנשי מוהר"ן, אות טז), הנה בחייו הקדושים של רבינו ז"ל – לא היה יכול לדבר כל כך מגדולת רבינו ז"ל עקב 'מורא רבך', ותהי האש עצורה בעצמותיו. אך תיכף לאחר הסתלקותו של רבינו ז"ל – פתח את פיו בחכמה, והוציא לאור תעלומה, וכלבת אש בוערת, דלקה בלב מבקשי אמת, עד שזכו למעלה נוראה ומופלאה, אשר ממש בקעו את הרקיע בתפילתם ערב ובוקר, עד כי 'לולא המחלוקת והרדיפות – כבר היינו זוכים להגאל על ידי זה' ('ימי התלאות' אות יז), 'ולא לחנם הרעיש עליו השטן ארץ ומלואה, כי גם הוא היה משיב כל ישראל בתשובה – אם לא היו נתרקקים מאתו ומדיבוריו הנוראים' (כוכבי אור שם).

נב. על פי ירמיה כ, ט: וְהָיָה בְּלִבִּי קֹאֵשׁ בְּעֶקֶת עֵצָר בְּעֶצְמֹתַי וְנִלְאַתִּי פִּלְכָל וְלֹא אוֹכְל.

ועוצם נוראות גדולת קדושתו וכו'. ובכל זה היה לי תהלה לא-ל הרבה הרבה
 לספר, דברים המשיבין ומחיין את כל נפשות השומעין וכו' וכו'.

וכל מה שנתקרב יותר איזה נפש, וראיתי שנעשה רושם אצלו על ידי דברי -
 שנשתנה לטובה, נתחזקתי בכל פעם ביותר, ונזכרתי בדבריו ז"ל שהודיענו
 מקודם כל זה, שנזכה להאיר בכל העולם כולו, ואותי חיזק ביותר מכולם;
 בכמה לשונות ורמזים והתנוצצות בלי שיעור, בכלל ובפירושי.

עד אשר בסוף הימים / זכה לתלמידים אחרונים בזמן - ובמעלה ראשונים /
 אשר העמידו אש השארתו הקדושה לדורות עולמים / הם הגיבורים אשר נזדככו
 ונצרפו בלהבת כבשנים / וגם בתוקף ימי המחלוקת הידועות בשנים / לא חתו
 ולא זעו אף מחמת ראשי פתנים / אמנם, ודאי ובודאי שְׁנִיָּהֶם פְּאָחַד טוֹבִים! / אך
 גדלו מראשונים - גבורות אחרונים! / יען נבחנו למאד ובכל זאת נמצאו תמימים
 / כראי מוצק היו בל ימוטו לעולמים / אשרינו! כי חבלים נפלו לנו בנעימים /

נג. ימי מוהרנ"ת סימן פב.

נד. שם סימן פג.

עם הספר

מפתחות חדשות

על

ליקוטי הלכות

מעצם כתב יד קודש

מורינו הרב רבי נתן

זי"ע

כי יש כמה ספרים
עכשיו, וגם עתידים
להיות עוד כמה ספרים,
ומולם צריכים להעולם
(ליקוטי מוה"ר סימן סא)

[Handwritten text in Hebrew, likely a manuscript or a collection of letters, written in a cursive style. The text is dense and covers most of the right page.]

פתח דבר

את היכלו הנפלא הבנוי לתלפיות, הוא הספר הקדוש ליקוטי הלכות, עיטר מורינו הרב ר' נתן ב'מפתחות' יקרות, ועליהם נדבר את כל הבאות, להבין מהם את דבר החדשות, שהתגלו זה עתה - מספר שבועות, וְהִיא אִם שְׁמַע - ותשכילו הישנות, תְּשַׁמְעוּ - מיד גדולות ונצורות, ועיניכם תחזינה נפלאות.

מורינו רבי נתן - 'יתר שְׁהִיָּה חֶכֶם עוֹד לְמַד דְּעַת אֶת הָעַם וְאֵזֶן וְחֶקֶר' ועשה אזנים לתורה / כי בראותו תורתו הנוראה - ויספרה / והנה ממדיה - כנשר הגדול ארך האברה / ארוכה ורחבה, גדול שמה בגבורה / מי יקיף תפארתה, הודה והדרה / כי כל בשמים ובארץ - תאיר באורה / בה מלכים ימלוכו - על כל העולם שְׁרָה / ולכן, הכינה וגם חֶקֶר / ואת אבן פינתה ירה / לפתח פיתוחיה - יחד יצרה / לכל באי היכלו - יהיו לעזרה / כל דבר מהם לא תהי נסתרה / את כל חֶפֶשׁ - ישלחו למטרה / ותתענג בהם כל נפש יקרה / להוסיף אומץ - קדושה וטהרה / ובכן, נתן על שכמו זאת המשרה / וערך הכל בשפה ברורה / וככלותו - 'נטל את המפתח' ומסרה /

כאמור, לקח מוהרנ"ת את עריכת המפתחות על כתפיו - 'ארבעה מפתחות בידו ולא נמסרו ביד שליח', במו ידיו יגע וטרח, ערך ושכלל, סדרת מפתחות מגוונת, במטרה להקל על הקורא ומעיין בספריו הענקיים - למצוא את מבוקשו בקלות.

אכן, ארבעה סוגים של מפתחות ערך רבי נתן, השונים זה מזה בצורתם:

המפתח הראשון -

ראשי פרקים מכל הלכה, המקיפים בקצרה את כל הנושאים המבוארים בכל הלכה מהספר.

בכותרת המפתח נאמר: 'למען ידע המעיין מאיזה ענין הוא מדבר בכל הלכה, ובפרטיות מכל אות ואות מכל הלכה מאיזה ענין מדבר'.

המפתח השני -

לפי סדר הפרשיות, מראה מקום על כל פסוק מהפרשה, היכן הובא ונתבאר בליקוטי הלכות.

תועלתו: 'למצוא דברי חפץ על פי סדרי התורה הקדושה, למען ירוה את צמאונו
החפץ לשמוע חידושי תורה בכל שבת מעין הפרשה'.

המפתח השלישי -

לפי סדר התורות בליקוטי מוהר"ן, מראה מקום על כל תורה איזה הלכה מליקוטי
הלכות בנויה עליה, (גם מראה מקום על 'סיפורי מעשיות' ו'שיחות הר"ן').

התועלת: 'למען ירוה צמאונו מי שירצה לידע אחר כל מאמר איזה הלכה בנויה
עליו, על ידם ימצא בקל כל מה שירצה'.

המפתח הרביעי -

לפי סדר ההלכות. רשימה מסודרת מכל ההלכות המופיעות בספר, וציון על כל
הלכה - על איזה תורה (בליקוטי מוהר"ן) היא בנויה.

תועלתו: 'למצוא כל הלכה והלכה שירצה בקל, ולידע כל הלכה על איזה תורה
היא בנויה'.

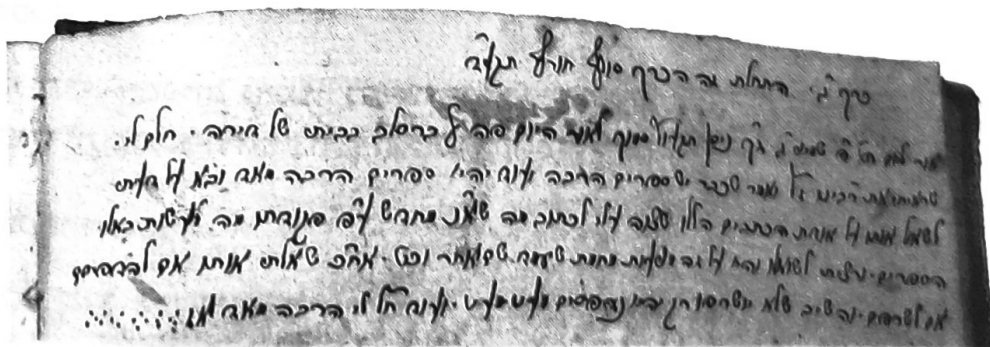

כעת, לאחר שכל המפתחות למינם, ברורים ומאירים עינים, נצא כעת בעקבותם,
ונבדוק מה עלה בגורלם.

אך בטרם ניגש לבדיקת גורל המפתחות, הבה נשנן מעט את קורות הדפסת
ספר ה'הלכות'.

ובכן, ספרו הגדול של מוהרנ"ת - 'ליקוטי הלכות', לא נדפס כולו בבת אחת, חלקיו
נדפסו במשך שנים ארוכות.

דבר בעתו - מה טוב לציין, כי באחד הכרכים (כתב יד) של ליקוטי הלכות, מופיע
חלום נורא הוד, בו הודיע רבינו ז"ל לרבי נתן את העתיד לקרות:

אור ליום ה', פרשת שמייני ג', ז"ך ניסן תקע"ו לפ"ק, סמוך לאור היום, פה קהלת ברסלב, בביתי של דירה.

חלם לי, שראיתי את רבינו ז"ל, ואמר שכבר יש ספרים הרבה, ועוד יהיו ספרים הרבה מאד.

ובא על דעתי, לשאול אותו על אודות הכתבים הללו שצוה עלי לכתוב מה שאני מחדש על פי פקודתו – מה לעשות באלו הספרים? ורציתי לשאולו, והיה על זה מניעות מחמת שעמד שם אחר וכו'.

אחר כך שאלתי אותו: אם להדפיסם, אם לשרפם? והשיב, שלא יושרפו, רק יהיו נדפסים מעט מעט. ועוד חלם לי הרבה מאד אז.

דבר החלום השמימי הזה, בו אנו רואים את ענוותנותו הנשגבה של רבי נתן מחד; ומאיך, שומעים דברי נבואה ברורים, על אשר יקרה עם אותם ספרים, 'מעט מעט' יהיו נדפסים – מופיע ברמיזה ובקצרה, בספרו של הרב מטשעהרין – 'פרפראות לחכמה' (סימן ס"ג), הבה נעיין שם ונקרא:

שדייקא אחר פטירתו של רבינו ז"ל, חיבר הרב רבי נתן ז"ל ספרים הרבה, והכין לנו כל טוב, אף על פי שהוא בעצמו לא ידע מה יהיה מהם; אם יזכה העולם ליהנות מחיבוריו, אם לאו, כמבואר במקום אחר [!!].

ובאמת, בחייו לא נדפס מחיבוריו כי אם כרך קטן, וגם זה סמוך לפטירתו ז"ל, כידוע.

ובכן, כפי שקראנו זה עתה, נדפס בחייו של רבי נתן כרך קטן בלבד, הוא החלק הראשון מ'אורח חיים', שהכיל את קבוצת ההלכות; מתחילת הלכות 'השכמת הבוקר' – עד סוף הלכות 'תפילה', ותו לא².

א. ראה גם כן בפרפראות לחכמה (על תורה ס"א): כי אז היו כל דבריו הקדושים ז"ל בכתובת יד עדיין, ולא נדפס בימיו רק חלק ראשון מהאורח חיים.

ב. חלק א' העומד לפנינו כיום, ארוך הרבה יותר, ומכיל בתוכו קבוצת הלכות נוספת, (מהלכות 'נשיאת כפים' – עד סוף הלכות 'בית הכנסת'), אך בהדפסה הראשונה הופיעו אותם הלכות רק בחלק ב' של אורח חיים. משיקולים שונים, בעיקר בגלל הרצון לחלק את כרכי 'ליקוטי הלכות' בצורה שוה ואחידה, צירפו בהדפסה הבאה (ברדיטשוב תרע"א) את קבוצת ההלכות הנ"ל לחלק א', וכך גדל הכרך קטן ונהיה גדול.

ראה על כך בספר 'נחלי אמונה' (בני ברק תשכ"ו), במכתביו של החסיד הישיש רבי דוד צבי דאשיווסקע (סימן כא, י"א אדר א' תרס"ח): 'חזקו והתחזקו בזה להוציא מכח אל הפועל, ולהתחיל להדפיס את החלק הראשון אורח חיים, וכיכלתם להוסיף על חלק ראשון גם מהתחלת חלק שני, אפילו לחבר חצי מחלק השני [!!] ...', עיין שם.

חלק זה נדפס ביאס, על ידי תלמידו הגדול רבי נחמן מטולטשין, בשנת תר"ג (ז"ך שנים מאותו חלום פלאים).

לאחר הסתלקותו של מוהרנ"ת (בעשרה בטבת תר"ה), המשיך רבי נחמן את מלאכת הקודש, ובשנה השלישית והרביעית להסתלקותו, בשנת תר"ח – תר"ט, הדפיס בזולקבה ('זאלקווא') בהמשכים, את שלשת הכרכים הבאים:

חלק שני מאורח חיים; מהלכות 'נשיאת כפים' עד הלכות 'קריאת שמע שעל המטה'.

חלק שלישי מאורח חיים; מהלכות 'שבת' – עד הלכות 'פורים'.

חלק 'יורה דעה' כולו בכרך אחד; מהלכות 'שחיטה' עד הלכות 'ראשית הגז'.

ג. ראה על כך בכוכבי אור, שיחות וסיפורים, חלק ג', אות מ"ז. ובמכתבי רבי נתן ב'עלים לתרופה' - שנת תר"ג. ועוד חזון למועד בס"ד.

ד. בשער הספר כתוב בלועזית את פרט השנה למנינם, והוא: שנת תר"ט.

ה. בשער הספר פרט השנה למנינם, והוא: שנת תר"ח. תעלומה ופליאה היא, מדוע הקדימו אז את הדפסת הכרכים: חלק ג' מאורח חיים, והיורה דעה (נדפס ג"כ בשנת תר"ח), להדפסת חלק ב' מאורח חיים הקודם להם בסדר ההלכות? יתכן אמנם, שלפחות חצי מחלק ב' (מהלכות 'נשיאת כפים' עד סוף הלכות 'ברכת הריח'), כן נדפס לפי הסדר, ורק החצי השני (מהלכות 'הודאה' ולהלן), נדפס מאוחר יותר בשנת תר"ט. ישנן מספר ראיות על כך, ואין כאן מקומם. בכל מקרה, ברור שחלק ב' וג' מאורח חיים לא נדפסו על הסדר, דבר זה מתאשר גם כן ממקור נוסף, מדברי רבי יחיאל מענדיל המצוטטים בהערה הבאה, ואכמ"ל.

ו. כיום מחולק ה'יורה דעה' לשני חלקים, (חלק ראשון עד הלכות מקוואות, וחלק שני מהלכות נדרים), ואף זאת משיקולי המדפיסים הבאים (חלק א' נדפס בוורשה, תרצ"ד; וחלק ב' בירושלים, תשי"ג). וראה עוד בהקדמת הרב רבי יחיאל מענדיל לספרו 'ספר המפתחות' (ירושלים תרע"א):

והנה ידוע לאנ"ש, שספר ליקוטי הלכות אשר על שולחן ערוך אורח חיים, נחלק על שלשה חלקים, מפני שנדפסו בשלשה זמנים. וכן להיפך, **הספר ליקוטי הלכות אשר על היורה דעה, אינו אלא חלק אחד**, מפני שנדפסו בפעם אחת כל ההלכות הנמצאים על השולחן ערוך יורה דעה.

ועל כן, אף שבאמת בספרי השולחן ערוך של הבית יוסף והרמ"א [= בדפוסים הנפוצים בתקופתו של ר"י מענדיל], נחלק החלק אורח חיים על שתי חלקים, היינו חלק ראשון וחלק שני. וכן שולחן ערוך יורה דעה, גם כן נחלק לשתי חלקים. אבל מפני שבספרי ליקוטי הלכות שונה ההתחלקות כנ"ל מצד המדפיסים כנ"ל, על כן רשמתי בהמפתחות כפי ההתחלקות של ספרי ליקוטי הלכות. אך השולחן ערוך חושן משפט, נחלק על שתי חלקים, בין בספרי השולחן ערוך, ובין בספרי ליקוטי הלכות. וחלק אבן העזר, אין בו רק חלק אחד - גם בספרי השולחן ערוך של הבית יוסף ורמ"א, וכן רשמתי בהמפתחות.

ז. בשער הספר פרט השנה למנינם, והוא: שנת תר"ח.

לאחר עשר שנים נוספות, בשנת תרי"ט, הדפיס רבי נחמן בלמברג את חלקו הראשון של חלק 'חושן משפט', שהכיל את קבוצת ההלכות; מתחילת הלכות 'דיינים' – עד סוף הלכות 'אפוטרופוס'.

ויהי בשנת חמש וארבעים, לאחר אותו חלום מפעים, בשנת 'כתרא' היא תרכ"א, נשלמה כל המלאכה, בעיר למברג הדפיס רבי נחמן אז את חלקו השני של 'חושן משפט', שהכיל את קבוצת ההלכות; מהלכות 'פקדון' – עד הלכות 'מעקה ושמירת נפש'. וכמו כן הדפיס שם את חלק 'אבן העזר', ויכרוך אותם יחדיו.

נמצא עלו בידיו לאחר רבות בשנים, (מתחלת ההדפסה בשנת תר"ג - עד סיומה בשנת תרכ"א, כמנין ח"י שנים), ששה כרכים יקרים מפז ומפנינים, הן הנה: שלשת כרכי אורח חיים, כרך יורה דעה, ושני כרכי חושן משפט ואבן העזר - יחדיו שוכנים.

ה. גם החלק של 'חושן משפט' חולק בצורה שונה על ידי המדפיסים הבאים (ירושלים תשט"ז - תשי"ח) מאותם שיקולים קודמים, וכך למעשה הוקטן חלקו הראשון (ומכיל כעת רק עד סוף הלכות 'אונאה', ותו לא), ואילו חלקו השני הוגדל (מהלכות 'מתנה' - עד סוף החושן משפט).

ט. המדפיסים האחרונים בחפצם להשוות את סדר חלקי ה'ליקוטי הלכות' לסדר ארבעת הטורים והשולחן ערוך, העמידו את חלק 'אבן העזר' בין ה'יורה דעה' ל'חושן משפט', ובזאת היה ה'אבן העזר' בדורותינו **לכרך ו'**, אך לו היו שמים לב לסדרו הנפלא של רבי נחמן מטולטשין, לא היו עושים כן. הנה ראינו זה עתה ברורות, כי החלק 'אבן העזר' נדפס **האחרון**, ואם נשים את לבינו לסדרי המפתחות, שיתבאר בהמשך הדברים ארוכות, אף נוכח לראות כי כן סדרם מוהרנ"ת, ומי יבוא אחר המלך לשנות?!

עיון חטוף במכתביו של מוהרנ"ת (עלים לתרופה, מיום ב' חיי שרה תקפ"ד) יראה גם הוא כי סדר לימודו של מוהרנ"ת בשולחן ערוך היה: **אורח חיים, יורה דעה, חושן משפט, אבן העזר**. וכן ניתן להוכיח רבות, מגוף הספר ליקוטי הלכות, ואף מכתבי הידות, שמוהרנ"ת חידש את כל הלכותיו על זה הסדר דייקא, ולא איפכא. (וכן, בזה הסדר, ערך הרב מטשעהרין את ספרו 'אוצר היראה'). אך יתארכו הדברים, על כן לא עתה עת האסף, אך מכל זה נלמוד שלא לגעת ולא לשנות, אל תסיג גבול ראשונים וקדמונים, התהלך בזהירות והיה תמים!

י. כיום עומדים לפנינו **שמונה** כרכים של ליקוטי הלכות, אך באותם ימים קדומים, לפני החלוקות המאוחרות של המדפיסים האחרונים, עמד הספר על ששה כרכים.

מצוידים בידיעה זו נשכיל כעת להבין, את דברי רבי אברהם - על אביו רבי נחמן מטולטשין (כוכבי אור, שיחות וסיפורים, אות מז):

וברוב הרגשתו את דברי מוריניו רבי נתן, הפקיר את עצמו מנעוריו, שלא רצה לחשוב כלל בעסקי מלאכה ועבודה גשמיית, והלך אליו **רגלי** שני פעמים בכל חודש, כדי לשמוע מפיו הקדוש דברי אלקים חיים שקיבל מרבינו ז"ל, ואשר חידש בהם בסמיכתו מידי רבינו ז"ל [...], אשר הן הן ספרי 'ליקוטי הלכות' אשר כבר זיכו את הרבים לאין ערך, כנודע ומפורסם בין כל אנשי שלומינו. ומכל שכן שאינו דומה הרואה אותם בספר להשומע אותם מפיו הקדוש [כמובא גם מזה בדברי רבינו ז"ל; בתורה יט].

באותו ענין - עוד מעט דברים, בדרך רמז - על שמות הערים, בהם נדפסו אלו הספרים, הם קהלות ישראל קדושים, יאס, זולקבה, למברג - המפורסמים, יתנו ראשי תיבותיהם ויהיו תמים, אל הכתוב (במדבר כד, ז): **יָזַל מַיִם מִדְּלָיו - וְזָרְעוּ בְּמַיִם נְבִיִּים**, הם המים העמוקים והנוראים, אשר דלה דלה וישק צאן עדרים. **וּמְדָלָיו** - ירמוז על החודש בו נולד ראש התלמידים, הוא חודש שבט בו מזל דלי - מורים". הלא זאת היא דברי תורתו הנפלאים, על משנת 'משקין בית השלחין' - בימים האחרונים". ואף צוואתו היקדת באש להבים, תזעק: יפוצו מעינותיך חוצה - בכל האופנים.

עד כאן סדר הדפסת ה'ליקוטי הלכות' בראשונה.

וכעת נתנה ראש ונשובה, לגורלן של מפתחות - בשים לב ומחשבה:

בכרך הראשון של אורח חיים, שנדפס עוד בחייו של רבי נתן, מופיע בסוף הספר:

'מפתחות ומראה מקומות על פי סדר הפרשיות, מכל פסוקי חמשה חומשי תורה המובאים בספר ליקוטי הלכות'

כלומר, מכל ארבעת המפתחות, הודפס כאן רק המפתח השני - על סדר הפרשיות".

וברוב הרגשת אבי ז"ל שזכה להרגיש בהם, קיבל על עצמו עניות מופלג ועצום כמה שנים, וטרח ויגע להעתיק כל הששה כרכים - באופן שיהיו ראויים להדפיס מהם, [כי מכתיבת מורנ"ת ז"ל ברוב מהירותו, נדבקו הרבה מהאותיות זה לזה, עד שהיה קשה להדפיס מהם]...

ושמעתי מאתו, שבעת גמרו את כתיבת והעתקת ספרי 'ליקוטי הלכות', שאל אותו פעם אחת מורנ"ת ז"ל: **הֲהִרְגַשְׁתָּ בְּסִפְרֵי שְׁלֵי הַתְּנוּצְצוֹת אֲלֵקוֹת?** והשיב לו: הן. והיה מבואר מדבריו, שכמה פעמים ברוב הרגשתו והתנוצצות אלקות שזרחה עליו מחמת זה הוכרח להניח את הקולמוס מתוך ידו ולפסוק לגמרי מן הכתיבה!

יא. בתחילת ספר ימי מוהרנ"ת: בשנת תק"מ נולדתי בקהלת נעמירוב, בחמשה עשר בשבט. וכן שם בחלק ב' (אות לה): חמשה עשר בשבט שהוא זמן לידתי. (וראה עוד בליקוטי מוהר"ן סימן רפ"ו, והתבונן ע"פ שיחתו הק' שספרו 'ליקוטי הלכות' הוא הגן עדן של השי" בעצמו).

יב. ראה ליקוטי הלכות, ראש חודש, הלכה ז', אות נ' (ובסוף ההלכה). וכן במכתב ההסתלקות (בסוף עלים לתרופה).

יג. יש לציין, כי במפתח זה על סדר הפרשיות, כלול גם כן מפתח על 'זמני השנה', ראה בפרשת אמור, ובסוף המפתח.

בשני הכרכים הבאים – השני והשלישי של אורח חיים, לא הופיעו המפתחות הללו כלל.¹

בכרך העבה של 'יורה דעה', נדפסו שלשה מפתחות, הבה נקרא את הכותרות:

'מפתחות למצוא דברי חפץ בספרי ליקוטי הלכות, מן הלכות נשיאת כפים הלכה א' עד סוף היורה דעה, על פי סדרי התורה הקדושה, למען ירוה את צמאוננו החפץ לשמוע חידושי תורה בכל שבת מעין הפרשה, בקל יוכל למצוא בספרים הנ"ל על ידי המפתחות אלו, וינעם לנפשו לנצח, בעזרת השם יתברך.'

כלומר, לפנינו כאן המפתח השני – על סדר הפרשיות, אך לא רק על 'יורה דעה' בלבד, אלא גם על שני כרכי 'אורח חיים' הקודמים (חלקים ב'ג).

לאחר מכן נדפס שם המפתח השלישי – לפי סדר התורות, על 'יורה דעה' והכרכים שקדמו לו:

'מפתחות מספרי ליקוטי הלכות האורח חיים ויורה דעה, אשר על ידם ידע כל מעיין בספר ליקוטי מוהר"ן וסיפורי מעשיות ושיחות הר"ן, כל מאמר ומאמר איזה הלכה שבספרי ליקוטי הלכות הנ"ל בנוים עליו, למען ירוה צמאוננו מי שירצה לידע אחר כל מאמר איזה הלכה בנויה עליה, על ידם ימצא בקל כל מה שירצה.'

ומיד לאחריו נדפס המפתח הרביעי – לפי סדר ההלכות, אך ורק על יורה דעה:

'מפתחות מספרי ליקוטי הלכות יורה דעה הלזה, למצוא כל הלכה והלכה שירצה בקל, ולידע כל הלכה על איזה תורה ומאמר שבספרי ליקוטי מוהר"ן היא בנויה.'

הבה נעצור לרגע, ונסכם את המידע, מה ראינו ב'אורח חיים' ו'יורה דעה':

המפתח השני והשלישי – נמצא לפנינו מלא ושלים.

הרביעי – רק על חלק 'יורה דעה'.

יד. למעט 'מפתח' קטן 'מזמני השנה' בסופו של חלק ב' מאורח חיים.

ואילו הראשון – איננו, עדיין לא מצאנו 'איזהו מקומן של ראשי פרקים'!?

בסוף הכרך החמישי^{טו}, ראשון לחלקי 'חושן משפט', נדפס המפתח השלישי – על סדר התורות:

'מפתחות מספר ליקוטי הלכות הלז חושן משפט, אשר על ידם ידע כל מעיין בספר ליקוטי מוהר"ן וסיפורי מעשיות ושיחות הר"ן, כל מאמר - איזה הלכה שבספר הלז בנויה עליה, למען ירוה צמאוננו מי שירצה לידע אחר כל מאמר איזה הלכה בנויה עליה, על ידם ימצא בקל כל מה שירצה'.

תיכף לאחריו נדפס המפתח הראשון:

'מפתחות וראשי פרקים מכל הלכה והלכה שבספר הלז חושן משפט^{טו}, מאיזה ענין הוא מדבר, ובפרטיות מכל אות ואות מכל הלכה מאיזה ענין מדבר'.

ברם, מהמפתח השני – על סדר הפרשיות, והמפתח הרביעי – על סדר ההלכות, לא ראינו דבר.

לעומת זאת, בכרך האחרון, הנה מה טוב ומה נעים, שם כל ארבעת המפתחות שלמים, הן על חלק שני מ'חושן משפט', הן על 'אבן העזר' – יחדיו יהיו תמים".

הראשון: ראשי פרקים. השני: על סדר הפרשיות.

השלישי: על סדר התורות. והרביעי: סדר ההלכות.

טו. בהרבה טפסים מהספר לא נמצאים כלל 'מפתחות', עד כי רבים וטובים לא היו מודעים כלל על קיומן. בחסדי שמים, הגיע לידי טופס מהספר, ובו מצאתי את שאהבה נפשי, ומאז בקשתים ואף מצאתים, בעוד מספר טפסים נדירים.

טז. כאמור, הכיל חלק א' של חושן משפט את ההלכות; מהלכות 'דיינים' עד סוף הלכות 'אפוטרופוס', אך המפתחות אשר ראיתי, אינם מגיעים עד שם, אלא מסתיימים בהלכות מתנה הלכה ד'. דרך אגב, אציין כאן את דבריו של רבי יחיאל מענדיל בהקדמתו ל'ספר המפתחות' (ירושלים תרע"א): 'ידוע שמרן הרב ר' נתן ז"ל, לא עשה מפתחות רק **עד הלכה ה'**, ולא עד בכלל, ואין ברצוני כעת להאריך.

יז. בסוף 'אבן העזר' מופיעה הפניה אל הקורא: 'להודיע להמעין, אשר כל המפתחות של הספר אבן העזר הזה – המה מובאים בספר חושן משפט חלק ב', תדרשנו משם'.

נסכם עתה את הנתונים, של שני הכרכים האחרונים:

המפתח הראשון והשלישי – נמצא וקיים בשניהם,
המפתח השני והרביעי – נעדר מהראשון מביניהם.

ובכן, מה עלה בידינו:

את המפתח על 'סדר הפרשיות', מצאנו על כל ארבעת החלקים^ח, מה טוב ומה נעים. אמנם, חבל שעל החלק הראשון מחושן משפט – לא נמצא דברי^ט.

המפתח על 'סדר התורות', ברוך ה' – לא חסר דברי^ז, טוב להודות!
המפתח על 'סדר ההלכות', נמצא רק על יורה דעה, אבן העזר, וחלק ב' מחושן משפט, ותו לא!

אך בנוגע לגורל המפתח הראשון, נמשיך מעט לעלעל בכרך האחרון, ונקרא את דברי המעתיק – המגלים מטמון:

אמר המעתיק^{כא}: מפתחות וראשי פרקים מכל הלכה והלכה, ומכל אות אשר בכל הלכה, כמו שהם על החושן משפט חלק א' וחלק ב' ואבן העזר,

ח. כמובן, כי דברינו נסובו עד כה על קורות ההדפסה הראשונה, אמנם לפנינו לא נמצא את 'מפתח הפרשיות' על כל החלקים, יען השמיטוהו המדפיסים, וחבל. והנה, זה מכבר שמתי אל לבי, כי מפתח זה על סדר הפרשיות, נחוץ יותר מכל שאר המפתחות, וכמעט שאבד זכרו והיה לנשכחות. אקוה בס"ד להשלים בקרוב את העריכות, ולהשביע נפש כל חי בצחצחות, אמן כן יהי רצון.

ט. מעט מזעיר (על פרשיות 'מקץ' – 'יתרו') נמצא ב'קונטרס השמטות מליקוטי הלכות' שהדפיס החסיד הדגול ר' נתן צבי קניג מכתב יד, בספר 'קיצור ליקוטי הלכות' (בני ברק תשל"ג), ראה שם עמודים: קפט – רא. בספרו 'תורת נתן' על התורה (חלק ראשון) מופיעים, שני עמודים מצולמים, מאותם מפתחות יקרים, בעצם כתיבת ידי מוהרנ"ת - קודש הקדשים.

כ. אף כאן ככל דברינו, אנו מדברים על מה שהיה בהדפסה הראשונה, ואילו לפנינו ב'ליקוטי הלכות' לא הכל נמצא. אך ראוי לדעת, כי מפתח זה על סדר התורות, קנה את מקומו ב'ליקוטי מוהר"ן' מזה דורות.

'ספר המפתחות' לרבי יחיאל מענדיל (ירושלים תרע"א) בנוי בעיקרו על סדר התורות, ובהקדמתו מאריך המחבר לבאר מדוע היה צריך לעשות את המפתחות הללו, 'אף שנמצא בספרי ליקוטי הלכות מפתחות כאלו אשר עשה מרן הרב ר' נתן ז"ל בעצמו', אך לא ארחיב כעת בנימוקיו, ויבואר במ"א.

כא. הוא רבי נחמן מטולטשין, ראה כוכבי אור, שיחות וספורים, אות מ"ז (צוטט לעיל בהערה ז).

כמו כן היה על כל האורח חיים והיורה דעה, אך נאבדו מאתנו בעת רעש הסתלקותו הקדוש, ולא נודע לנו איה הם. ולא נשאר כי אם זה המעט אשר העתקתי מכתביו הק' בחיים חיותו; מתחילת האורח חיים עד אחר הלכות ראש חודש, וגם מהמעט הזה נאבדו כמה דפין; כל ההלכות של הלכות שבת, ועוד כמה דפין, ומחמת זה לא רציתי להדפיסם כלל. אך אחר שובי נחמתי על אשר עברתי על פסוק: אל תמנע טוב מבעליו, כי כמה שנמצא אתי טוב אדומו"ר מוהרנ"ת זצוק"ל - חובה עלי להוציאו לאור, כי כל דיבור ודיבור הנמצא מכתביו הקדושים; הן מפתחות וראשי פרקים וכו', כולם משיבין את הנפש בשבעה משיבי טעם, ומלמד לאדם דעת ועצות להתקרב להשם יתברך מכל מקום אשר נתעה בעוונותיו הרבים, ולהנטותו לתחיה לנצח נצחים, אמן כן יהי רצון.

נמצינו למדים, כי המפתח הראשון - ראשי הפרקים / הקיף בזמנו את כל החלקים / ובעת פטירת רבי נתן - אפסי ארץ מקים / נאבד אותו מפתח משני חלקים / ורק מעט דברים - אך הרבה מחזיקים / שנמצאו בידי התלמיד - גדול המעתיקים / אותם הדפיס באותיות יצוקים / יען כל דבריהם - מצוף דבש מתוקים /

לאחר מעט הדפים על אורח חיים, שנצורים היו אצלו כאישון עינים, חזר רבי נחמן וכתב עוד קריאה, אודות דבר האבידה והמציאה. אך אל ראשי פרקי היורה דעה, ישא עדיין עין ויצפה לישועה, הבה נקרא - ונאזין כמיהה:

אמר המעתיק: להודיע לעין המעיין במפתחות אלו על אורח חיים, אשר היו מפתחות על כל ספרי לקוטי הלכות מבעל המחבר מו"ר בעצמו זצוק"ל, כמו המפתחות אשר נדפסו על החושן משפט והאבן העזר, אך בעת רעש הסתלקותו הקדוש נאבדו, ולא נשאר בידי כי אם המפתחות על החושן משפט והאבן העזר - ולא יותר. אך בידי היה עוד מעט המפתחות האלו מהאורח חיים אשר העתקתם כבר בחיים חיותו מכתב יד מו"ר זצוק"ל, ולא רציתי להדפיסם אצל האורח חיים, כי אמרתי: אולי יתבקשו השאר אשר נאבדו - ואדפיסם יחד. אך כעת בהגמר של המכתבים ראיתי אשר עדיין אינם נמצאים, לכן אמרתי להדפיס המעט אשר בידי מהאורח חיים, כי גם המעט הזה טובים מאד מאד, כאשר יבין זאת כל המעיין בהם בעין האמת, על כן אמרתי לקיים מה שכתוב: אל תמנע טוב מבעליו וכו'.

ובכן, שמעו נא ואדברה, הנה היום הזה - יום בשורה, להגדיל תורה ולהאדירה, ולהביא בזה לפניכם תשורה, בבית גזנים עד כה צרורה, כעת תצא לראות אורה, הנה אבשר טוב - אשמיע ישועה, כי נמצאו מפתחות ו'ראשי פרקים' על יורה דעה, כתובים באצבע רבי נתן - אש להבה, הנה לעיניכם קמה וגם נצבה.

המפתחות על יורה דעה ? אולי ?
בעצם כתב יד קדשו של מוהרנ"ת זצ"ל

ובכן, כאשר נביט בראשי פרקים הבאים, אשר שרדו ונמצאו באמתחות הכתבים, נבחין מיד בסגנונם המיוחד המלא 'טעם' ו'ענין'. כמו כן נתפלא למצוא סוג חדש של מפתח, שכמותו לא ראינו עד כה. ומכל אלה, ויותר מאלה, יראה המעיין בעליל את העושר הרב, והשפע הכביר, הגואה וגועש בים תורתו של התלמיד הגדול, מים שאין להם סוף, 'מים חיים דלא פסקין', שכולם משיבים נפש בשבעה משיבי טעם, ומהפכים הכל לטובה - כי יש ענין!

טעמו וראו!

המפתחות על יורה דעה
בעצם כתב יד קדשו של מוהרנ"ת זצ"ל

מפתחות מספרי ליקוטי הלכות כרך א'

נדכב

[הלכות פדיון בכור^{כב}]

כד...

ענין חמישים שקלים של הכתובה.

ענין שאיתא בדברי רבינו ז"ל (סימן סז) הצדיק הוא יו"ד נו"ן, והיו"ד בחזרת פנים מן הנו"ן.

'ודי זהב', פירש רש"י: בשביל זהב שהרבית להם, כמו שכתוב: וזהב הרביתי להם עשו לבעל.

כב. סימן חמישים וארבע (= נ"ד) מהמפתחות על חלק יורה דעה 'כרך א', הסימנים הקודמים אינם נמצאים בידינו. ניתן אמנם, לשחזר (בוהירות!!!) את **רובם ככולם** של ההלכות הקדומות (ממחזור א' של כתיבת ה'ליקוטי הלכות' שנכתב **כולו** בחיי רבינו ז"ל) שהיו כלולים בתחילתו של מפתח דנן. אסתפק כאן בציון ההלכות, ולא אכנס לפרטי ההוכחות, והמשכילים יבינו.

א. שחיטה ה"ב (היא הלכה א' המקורית, וראה בדברי רבי יחיאל מענדיל בהקדמת 'ספר המפתחות'), ב. טריפות ה"א, ג. מתנות כהונה ה"א, ד. אבר מן החי ה"א, ה. בשר שנתעלם מן העין ה"ב, ו. הלכות חלב (בה' חלב דם ה"א), ז. הלכות דם (בה' חלב דם ה"א מאות ה), ח. מליחה ה"א, ט. סימני בהמה וחיה טהורה ה"א, י. דברים היוצאים מן החי ה"א, יא. סימני עוף טהור ה"א, יב. דגים ה"א, יג. תולעים ה"א, יד. ביצים ה"א, טו. בשר בחלב ה"א, טז. תערובות ה"א, יז. ספק ספיקא (בה' תערובות ה"א מאות ח), יח. מאכלי עכ"ם ה"א, יט. חותם בתוך חותם (בה' מאכלי עכ"ם ה"א מאות ח), כ. הכשר כלים ה"א, כא. נותן טעם לפגם ה"א, כב. יין נסך ה"א, כג. רבית ה"א, כד. חוקות העכ"ם ה"א, כה. מעונן ומנחש ה"א, כו. קרחה וכתובת קעקע ה"א, כז. גילוח ה"א, כח. לא ילבש גבר ה"א, כט. נדה ה"א, ל. מקוואות (בה' נדה ה"א מאות ג), לא. נדרים ה"א, לב. שבועות ה"א, לג. כיבוד אב ואם ה"א, לד. כבוד רבו ות"ח ה"א, לה. מלמדים ה"א, לו. תלמוד תורה ה"א, לז. צדקה ה"א, לח. מילה ה"א, לט. עבדים ה"א, מ. גרים ה"א, מא. ספר תורה ה"א, מב. מזוזה ה"א, מג. שילוח הקן ה"א, מד. חדש ה"א, מה. ערלה ה"א, מו. כלאי הכרם וכלאי אילן ה"א, מז. כלאי בהמה ה"א, מח. כלאי בגדים ה"א.

עדיין חסרים לנו חמש סימנים (מט - נג), אכן, יתכן מאד שחלק מההלכות (הארוכות) מחולקים היו לשני סימנים, כמו כן יש לציין, כי כנראה ההלכה הראשונה (הלכה א' המקורית) מהלכות ע"א - נעלמה ואינה בידינו.

מלאכת שחזור זו, וחשיפת הסדר המקורי של כתיבת ההלכות, חשובה לאין ערוך, ואף יכולה לתרום להבנה עמוקה יותר של הלכות, ועוד רבות. אקוה בס"ד, לפרסם בא' מהקובצים הבאים את אשר העליתי בחכתי בחסד עליון, על פי כתבי יד והוכחות שונות.

זכות ראשונים שמורה לחסיד היקר הרב חיים מנחם קרמר הי"ו, איש חי רב פעלים, שעסק רבות בנושא נפלא זה, ואף כתב נספח מיוחד על כך, בספרו "באש ובמים" (ירושלים תשנ"ו).

כג. הלכה א

כד. תחילת סימן זה, כשאר הסימנים שקדמו לו, אינם נמצאים בידינו.

ענין שפודין הבכור מכהן דייקא, ובתורת פדיון.

ענין שצריך לפדותו בכסף דייקא.

ענין ה' שקלים שנותן לכהן כנגד ה' חסדים של בחינת הצדקה, כמו שכתב רבינו ז"ל (סימן כ"ה).

טעם שצריך לפדותו לאחר חודש ימים.

ע"ב^כ

ענין שכתב רבינו ז"ל (סימן קנא) שאמירת 'ובראשי חדשיכם' - סגולה לבנים, עיין שם.

ענין שלא זכו בני ישראל לעשירות במצרים כי אם אחר מכת בכורות.

ענין מ"ש^כ: אלו הרג בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם - דיינו.

נה

הלכות בכור בהמה טהורה^כ

ענין הברכה שמברכין קודם כל דבר שבעולם.

ענין שיש כח להאדם להקדיש בהמה לקרבן, ואסרה באכילה ובהנאה.

ענין שקודם חטא אדם הראשון לא הותר להרוג נפש מפני נפש.

ענין שאמרו רבותינו ז"ל: כהנים משלחן גבוה קא זכו.

כהנים הם בבחינת שמירת הברית, כמו שכתוב: כי וכו' ובריתך.

הבכור הוא בבחינת שלימות לשון הקודש.

ענין שהבכור הוא בחינת פי שנים^כ, בחינת שנים מקרא, כמו שכתב רבינו ז"ל (בסימן יט).

ענין שהבכור קדוש מבטן ושייך להשם יתברך לבדו, כמו שכתוב: קדש לי כל בכור.

נו

הלכות פדיון פטר חמור^ל

'וכל פטר חמור תפדה בשה', ופירש רש"י: לפי שאין לך אחד מישראל שלא הוציא ממצרים יו"ד חמורים מרכוש מצרים.

ענין שכתב רבינו ז"ל (סימן נט) ששורש העשירות מסטרא דשמאלא, בחינת צפון, כמו שכתוב: מצפון זהב וכו'.

כה. בליקוטי מוהר"ן סימן ס"ז.

כו. כך נרשם בין השיטין, וכן מופיע להלן כמה פעמים, ואיני יודע מה ענינו.

כז. מה שאומרים - בהגדה של פסח.

כח. הלכה א

כט. ענין זה לא נמצא לפנינו מפורש בפנים, והרי זה אומר הבא מן החדש.

ל. הלכה א

עיקר העשירות על ידי שמירת הברית, כמו שכתב רבינו ז"ל^א.
 ענין כשיצאו ישראל ממצרים – דהיינו פגם הברית, זכו לעשירות גדול.
 [ענין שאמרו רבותינו] ז"ל: שהוציאו רכושם על חמורים דייקא.
 ענין שרוב עבודות קשות עושין בחמורים.
 ע"ב
 ענין שכתוב באברהם: ויחבוש את חמורו, ועל ידי זה זכה לעשירות גדול, כמו שכתוב:
 וה' בירך וכו' בכל.
 ענין שכתוב בזוהר הקדוש שבתחילת הלילה אז נפקין כל גרדיני נמוסין.
 ענין שכתוב: יששכר חמור גרם, ותרגומו: עתיר בנכסין. ורבותינו ז"ל פירשו שהכניע
 גופו לסבול עול תורה.
 ענין שמכונה בשם חמור.
 ענין שפירשו רבותינו ז"ל שהכניע גופו לסבול עול תורה 'כחמור' דייקא.
 ענין שצריך לפדותו בשה דייקא.
 ישראל נמשלו לשה, כמו שכתוב: שה פזורה ישראל.
 טעם שאם אינו פודהו – 'וערפתו'.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: הוא הפסיד ממונו של כהן.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: מצוות פדיה קודמת.
 טעם שכהנים ולוים פטורים מבכור בהמה טמאה.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: אם פטרו של ישראל וכו'.
 בכור בהמה טהורה גם הכהן חייב בו להחזיקו בקדושה.

נז

הלכות חלה^ב

ה' מינים חייבים בחלה, והחיוב חלה הוא משיתן מים בקמח.
 ענין שכתב רבינו ז"ל^ג שלחם הוא בחינת דעת.
 ע"ב
 ענין שצריך ליתן החלה לכהן דייקא.
 ענין לשון קודש.
 ענין שכתב רבינו ז"ל (סימן יט) ששלימות לשון הקודש ותיקון הברית תלויים זה בזה.

לא. ראה בליקוטי מוהר"ן סימן ז', ובסימן ס',
 ל.ג. ראה בליקוטי מוהר"ן סימן נ"ח.
 לב. הלכה א

ענין שכתב בתיקונים שעץ הדעת טוב ורע 'דא ערבוביא דטוב ורע'.
 ענין שצריך ליתן חלה וכל מתנות כהונה לכהן.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: האוכל טבלים חייב מיתה.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: חלה ניתנה לנשים - היא קילקלה חלתו וכו'.
 ענין שנקרא בשם חלה - לשון תפילה, כמו שכתוב: ויחל משה.
 ענין שכתב רבינו ז"ל (סימן ^{טז}) שהתפילה היא החיות של כל הדברים שבעולם.
 ענין שהיה העולם חסר תיקון עד שבא אדם הראשון והתפלל על הגשמים, כמו
 שאמרו רבותינו ז"ל.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: אדם הראשון חלתו של עולם היה.
 ענין שנוהגין להתפלל בשעת הפרשת חלה.
 טעם ששיעור חלה היא עומר.
 טעם שעיקר החלה היא בארץ ישראל.
 חלת חוץ לארץ אין ראויה לכהן.
 חלת חוץ לארץ נשרפת.
 טעם שה' מינים חייבים בחלה - בחינת ה' הדעת, כמובא בדברי רבינו ז"ל
 (סימן ^{טז}).
 ענין העיסה שנילושה מקמח ומים.

נח

הלכות תרומות ומעשרות^ל

ע"ב

ענין תרומה ומעשר ומעשר מן המעשר שהיא גם כן תרומה, ולכאורה תמוה הלא
 היה צריך להפריש בבת אחת.
 ענין מה שכתב רבינו ז"ל (סימן סו) שיש ב' רוחות וכו'.
 תרומה ניטלת מאומד ומחשבה.
 ענין שהיא מעשר מן המעשר.
 ענין שצריך להפריש מקודם מעשר.
 ענין המרומו בדברי רבינו ז"ל (סימן נא) שהלוי הוא בחינת הממוצע בין קודם
 הבריאה לאחר הבריאה.

לו. הלכה א.

לה. ליקוטי מוהר"ן סימן נ"ג.

לד. ליקוטי מוהר"ן סימן נ"ד אות ג.

ענין שכתב רבינו ז"ל (סימן יא) שהדיבור נקרא ציפרתא הממוצע בין שמיא לארעא.
 ענין המבואר (בסימן יט) שהדיבור הקדוש של לשון הקודש נקרא פי שנים.
 ענין שנתנו חכמים שיעור לתרומה ראשונה תרי ממאה.
 טעם ששני התרומות לכהן.

נט

הלכות ראשית הגז^{לז}

ע"ב

הלבושין שנעשין מגיזת צמר הם בבחינת הלכות, כמובא (בסימן י"ב) על פסוק:
 וכרחל לפני גוזזיה וכו', עיין שם.
 ענין המובא במאמר האי מאן (סימן כט) שבגדים לבנים הם בבחינת תיקון הברית.
 ענין הכתוב: ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, ותרגומו: ובתר
 דחבו עבד להון.
 ענין מה שכתב רבינו ז"ל (סימן ס"ב) שאחיזת הסטרא אחרא הוא מן המחלוקת.
 ענין שצריך ליתן ראשית הגז לכהן.
 טעם שההוראה ניתנה לכהן, כמו שכתוב: יורו משפטיך.
 ענין איסור שעטנז, ובבגדי כהונה מותר.
 ענין שכתב רבינו ז"ל (סימן פ') שעיקר השלום הוא בין שני הפכים.
 ענין שצריך ליתן לכהן דייקא.
 ביאור הפסוק: בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר.

הלכות נו"ח^{לח}

על כ"ד דברים בית דין מנדין.
 ענין שכתב רבינו ז"ל (סימן כב) שכשנפגם השלום שנעשה על ידי תלמידי חכמים
 נעשה גירוש ומחלוקת.
 ענין שאסור לדבר.
 ענין שכתב רבינו ז"ל (סימן רלט) שעיקר הדיבור הוא מבחינת שלום.
 ע"ב

מאן מלכי רבנן.
 אסור לעמוד בד' אמות שלו.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: אין לו להקדוש ברוך הוא אלא ד' אמות של הלכה.
 ענין שחייב בחליצת מנעל, כי מנעל דא איתתא.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: לעולם ימכור וכו' ויקח מנעלים לרגליו.
 ענין שהתלמיד חכם אסור לילך יחף.

סמ"ך

הלכות אבילות^{לט}

טעם שחייבין לקרוע על מת.
 ענין שכתב רבינו ז"ל (סימן קכז) שהבגדים צריכין להיות שלימים תמיד ולא קרועין.
 טעם שהאבל צריך לישב בדד ומחולק מן העולם.
 טעם שצריך לישב לארץ.
 ענין שכתב רבינו ז"ל ()^מ שעפר הוא בחינת פגם הדיבור.
 ענין שכתב רבינו ז"ל ()^{מא} שעיקר נשיכת הנחש הוא על ידי עצלות ועצבות.
 טעם שחייב בחליצת מנעל, ואסור בזווג, וחייב בכפיית המטה.
 ענין שמברין אותו סעודה הראשונה.
 ענין שכתוב בזוהר הקדוש: 'ביום אכלך' דא עניותא.
 ענין שאסור ברחיצה.
 ענין שאסור בסיכה.
 ענין שאסור לכבס כסותו, וכל זה אסור שבעת הימים.
 לצאת מהאבילות לגמרי הוא עד שלשים יום.
 שלשים לגיהוץ ולתספורת.
 כל שלשים אסור לאחות הקרע.
 ענין איסור תספורת.
 ענין מה שכתב רבינו ז"ל (סימן סט) שהשערות משם יניקת השונאים, דהיינו המחלוקת.
 ע"ב
 ענין שסתם תספורת שלשים יום.
 טעם שהרגל מבטל האבילות.

מא. ליקוטי מוהר"ן סימן קפ"ט.

לט. בהמשך הלכות ראשית הגז הלכה א.
 מ. ליקוטי מוהר"ן סימן ס'.

ענין שכתב רבינו ז"ל (סימן למד) שעליית המלכות היא ברגלים.
ענין שבשבת אסורין כל המלאכות, וביום טוב יש קצת מלאכות המותרין, כגון אוכל
נפש.

ענין המובא בדברי רבינו ז"ל (סימן קלה) מאמר רבותינו ז"ל: 'אשר תקראו אותם', אל
תקרי 'אותם' אלא 'אתם'.

ענין שאמרו רבותינו ז"ל: שבת קביעא וקיימא.

ענין שחייב לגלח ערב הרגל.

חזק

[מפתחות מתחילת יורה דעה^{מב}]

א

הלכות שחיטה^{מג}

על פי התורה קרא את יהושע (סימן ו)

ענין יציאת [מצרים] ... על פסוק: כי גורשו ממצרים וכו'.

ענין שהיה שאסורה בשחיטה.

ענין דרסה שאסורה.

ענין שהשחיטה צריך להיות בהולכה והובאה.

ענין שהסכין אסור להיות פגום.

ענין שכתב רבינו יונה ז"ל שהבדיקה של הסכין על ידי הדעת, עיין בסימן יח^מ.

טעם למה שכתב רבינו ז"ל (סימן רעח) שעל חליף טוב יכולין לראות כל הכלים של בית המקדש.

ב

הלכות שחיטה^{מו}

על פי התורה תקעו (סימן יד)

ענין שהחליף צריך להיות שלם בלי פגם.

ענין שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות נה): שלחן מכפר כמזבח.

הלכות: אבר מן החי ה"ב (ששמו המקורי: ענין שחיטה ואיסור אבר מן החי, ואף כולל בתוכו: בדיקות הריאה, ומתנות כהונה), בשר שנתעלם מן העין ה"ג, חלב ודם ה"ב - שייכים למחזור ב', וכתבתן היתה בשנת תק"ע.

ואילו הלכות: שחיטה ה"א, שחיטה ה"ג, טריפות ה"ב, טריפות ה"ג, מתנות כהונה ה"ב, חלב ודם ה"ג, דם ה"א - שייכים למחזור ג', וכתבתן היתה בשנות הע' המאוחרות (ואכמ"ל).

מג. הלכה א

מד. בכתב היד מטושטש כאן.

מה. בשולחן ערוך.

מו. הלכה ג

מב. הכותרת אינה במקור. מפתחות אלו (השניים) נמצא בידינו כעשרה סימנים, ותו לא. בדיקתם מלמדת כי המפתחות הללו היו להלכות ממחזור ב' ג' (של כתיבת הליקוטי הלכות).

כתיבת ההלכות ממחזור ב' החלה עוד בחייו של רבינו ז"ל, [את הלכה ב' של הלכות בשר בחלב חידש מוהר"ח בעת הסתלקותו הק' של רבינו ז"ל - ח"י תשרי תקע"א. ראה ביאור הליקוטים על תורה קנ"ה], ואילו מחזור ג' החל בסוף חורף תקע"ד [כך מצייין רבי נתן מפורשות בתחילת אורח חיים. כ"ר ג', בכתב יד, ראה צילומו לעיל בעמוד נ].

על פי נתונים אלה ואחרים, ניתן לסווג את קבוצת ההלכות המופיעה במפתח דנן, למחזוריהם:

ענין שאסור לאכול קודם התפילה.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: השוחט צריך להראות סכיניו לחכם.
 ביאור הפסוק: וזבחת כאשר צויתך, 'כאשר צויתך' דייקא.
 ענין ה' הלכות שחיטה כנגד ה' חומשי תורה.
 ענין שחיטת מומר ועכו"ם נבילה, אפילו אחרים רואין אותו, ואפילו אינו עובד עבודה זרה.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: כל שישנו בתורת זביחה הוא ראוי לשחוט, 'בתורת זביחה' דייקא.
 טעם שצריכין לבדוק החליף גם אחר השחיטה.
 טעם שאמרו רבותינו ז"ל: כל ספק בשחיטה - טריפה.
 טעם שאם בדקו בחליף אחר השחיטה ונמצא פגום - טריפה אפילו בעוף, דחיישינן שמא בעור נפגם.
 טעם שכתוב ביורה דעה שהשחיטה צריכה להיות במקום המשכת הצוואר.
 ענין שכתב רבינו ז"ל ()^מ שעיקר הנפילה על ידי גדלות.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: מי שיש לו גאווה - אין אני והוא יכולין לדור בעולם וכו'.
 ענין שכתב רבינו ז"ל ()^מ שעיקר התחיה הוא להשפלות של כל אחד ואחד.
 ענין כיסוי דם בעפר, ואמרו רבותינו ז"ל: בזכות שאמר אברהם ואנכי עפר ואפר, זכו בניו למצוות כיסוי דם בעפר.
 ענין שהיה ודרסה וחלדה שאסורה, ושהשחיטה צריכה להיות מפורעת.
 ענין שחיטת הסימנים ברובן.
 טעם שאמרו רבותינו ז"ל: אדם נידון אחר רובו.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: עם הארץ לא יאכל בשר.

ג

הלכות טריפות^{מט}

על פי התורה ויהי מקץ (סימן נד)

ענין ח"י טריפות, שאנו מוזהרין לבלי לאכול מהחי שיש לו איזה נקב וחסרון באיזה אבר שהנשמה תלויה בו.
 טעם שצריכין לאכול בשמחה, כמו שכתוב: אין טוב באדם וכו' כי אם לאכול ולשתות ולשמח.

מז. ראה בתורות הנדפסות מכתב יד, בסוף ליקוטי מח. בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ע"ב.
 מוהר"ן, בתורה המתחלת: רב לכם טוב. מט. הלכה ב

ענין ברכת המזון, וכוס של ברכת המזון שטעון יו"ד דברים.
 ענין שכתוב בזוהר הקדוש: 'לאכול ולשתות ולשמוח' – דא חדוה בשבתא ויומין טבין.
 ענין שעיקר הטריפות תלוי בריאה.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: אל תקרי 'מהונך' אלא מגרוך.
 ענין ה' אוני אית לה לריאה כנגד ה' נימין דכנור דדוד כנגד ה' חומשי תורה.
 ענין שכתוב בתורה: פן תאכל ושבעת וכו' ורם לבכך ושכחת וכו', וזכרת את ה' אלקיך וכו'.
 ענין קרבנות, ושהיו הלווים מנצחים בשיר על הדוכן בשעת הקרבת הקרבן.
 טעם שאמרו רבותינו ז"ל: אין שמחה אלא בבשר בהמה.
 טעם שבשבת ויום טוב מצוה לאכול בשר.
 טעם שהשיב התנא: זיל, לא אכילנא בשרא דתורא.
 ענין הכתוב: וקמת ועלית אל המקום וכו' על פי התורה אשר יורוך.
 ענין שחיטה, ובהמה שמתה מאליה היא נבילה.
 טעם שהיה יצחק מוכרח לפשוט צווארו לשחיטה.
 ביאור הפסוק: רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם.
 ענין שנקרא יצחק על שם צחוק ושמחה, כמו שכתוב: כל השומע יצחק לי, ותרגם אונקלוס: יחדי לי.
 ענין שכתב רבינו ז"ל במקום אחר ()³ שבירור רוח האדם מרוח הבהמה הוא על ידי נגינה.
 ענין שהחליף צריך להיות שלם בלי פגם.
 ענין שהשחיטה במקום הצוואר והגרונ.
 טעם שצריך לשחוט את הקנה וושט וורדין.
 טעם שהשחיטה היא בהולכה והובאה.
 ענין הכתוב: איש חרבו על יריכו מפחד בלילות, ופירש רש"י: שלא תשתכח התורה מהם בגלות.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים, ולמדו מפסוק: ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו לא תשא שמע שוא.
 טעם שהם ח"י טריפות כנגד צדיק ח"י עלמין.
 ענין שכתב רבינו ז"ל (סימן כז) שעיקר שלימות הניגון והשמחה הוא על ידי שמירת הברית.
 ענין מילה ופריעה.

ענין שאמרו רבותינו ז"ל: מילה היא מצוה שקיבלו עליהם בשמחה.
 ענין ירידת יוסף למצרים, שמכרוהו על שהוציא דיבה עליהם, ואמרו רבותינו ז"ל שכל
 הדברים שדיבר עליהם בכולם לקה בהם.
 ביאור הפסוק: ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו, ופירש רש"י שהיה
 מוציא דיבה עליהם.
 ענין שמכרוהו למצרים, וענין שזכה שם על ידי הנסיון שהיה לו שם - לפתור
 חלומות.
 טעם שהיה צריך יוסף להיות אצל שלשה שרי פרעה, כמו שכתוב: וישרת אותם.
 ענין הכתוב: ולא זכר שר המשקים וכו', ולא זכר דייקא.
 וענין כשבאו אחיו אחר כך ליוסף, נאמר שם: ויזכור יוסף וכו', ויזכור דייקא.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: שעיקר שם 'טריפה' הוא שנטרפה על ידי חיות רעות.
 ענין שכתב רבינו ז"ל ()^{כו} כעס הוא מחמת כסילות.
 ענין שחיות רעות אוסרים הבהמה על ידי דריסתם ביד דייקא.
 ענין שצריכין ליתן מהבהמה מתנות כהונה לכהן.

ד

ענין ח"י טריפות^{כז}

על פי התורה הצילה וכו' (סימן נון)

ענין שאמרו רבותינו ז"ל: שלחן מכפר כמזבח.
 ענין שכתוב בטריפה: לכלב תשליכון אותו.
 ענין שסיים שם רבינו ז"ל מאמר רבותינו ז"ל: האי בר בי רב דיתיב בתעניתא וכו',
 שלכאורה אין לו חיבור.
 ענין שעיקר הטריפות תלוי בריאה.
 ענין שכתב רבינו ז"ל ()^{כז} שעל ידי הריאה נתקיים ליחות ושמנונית הגוף, שעל ידי
 זה עיקר קיום הדעת.
 ענין הכתוב: ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טריפה לא תאכלו וכו', כי כל מקום
 שאתה מוצא גדר ערוה - אתה מוצא קדושה.

נא. בליקוטי מוהר"ן סימן כ"א, ובסימן נ"ו, ובעוד
 נב. הלכות טריפות הלכה ג.
 נג. בליקוטי מוהר"ן סימן רכ"ה.
 מקומות.

ה

הלכות מתנות כהונה¹¹

על פי התורה תקעו תוכחה (בלקוטי תנינא סימן ח)

ענין שחיטה, וענין החליף, וענין השחיטה במקום הצוואר.
 ענין שאחר השחיטה צריך ליתן מתנות כהונה לכהן, ואמרו רבותינו ז"ל: בזכות
 פינחס זכו כהנים למתנות.
 ענין מ"ש¹² ביתרו כשבא למשה להתגייר, נאמר: ויקח יתרו עולה וזבחים, 'וזבחים'
 דייקא.
 ענין מה שאמר יצחק לעשו: שא נא כליך וכו', ודרשו רבותינו ז"ל: בדוק סכינך ושחוט
 יפה.
 ענין שרבקה צוותה ליעקב שיעשה שני גדיי עיזים, ועשה מהם קרבנות, אחד הקריב
 לפסח וכו', כמו שאמרו רבותינו ז"ל. וענין שהלביש את עצמו בבגדי עשו.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: עם יעקב נכנס ריח גן עדן.
 טעם שחיטת נכרי נבילה.
 ענין שהשוחט צריך להיות מומחה, ומוחזק שלא יתעלף.

ו

הלכות שחיטה ואבר מן החי¹³

על פי התורה כי מרחמם ינהגם (בלקוטי תנינא סימן ז)

ענין שחיטה.
 טעם שנקרא 'חליף' על שם חליפות.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: למה נקרא שמו "בית החליפות" – ששם גונזין הסכינים.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: מהני שחיטה לטהרה מידי נבילה.
 טעם שכתוב בזוהר הקדוש שיהושע ממונה ללחום מלחמת עמלק.
 ענין שעמלק היה משנה עצמו לבהמה.
 ענין שנקרא 'חליף' שמחליפין נפש החי בנפש האדם.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: הטבח צריך להראות סכינו לחכם.
 ענין שהסכין אסור להיות פגום.
 ענין מה שכתב רבינו ז"ל בתחילת המאמר הנ"ל על מאמר רבותינו ז"ל: 'אשר אין
 חליפות למו', חד אמר: בן, וחד אמר: תלמיד. כי צריך להאיר הדעת בבן ותלמיד, כי

העיקר הוא הדעת. וזהו "חליפות" ראשי תיבות: פי ידבר חכמות והגות לבי תבונות וכו'. זהו בעצמו מרמז על בחינת בן ותלמיד הנ"ל, 'פי ידבר חכמות' זה בחינת תלמיד, 'הגות לבי תבונות' זה בחינת בן וכו', עיין שם.

ענין מה שכתב רבינו ז"ל שם: 'זה הים גדול ורחב ידיים וכו', עיין שם. זה בחינת שני ההשגות הנ"ל; 'זה הים גדול' זה בחינת השגת התלמיד, 'ורחב ידיים' זה בחינת השגת הבן, עיין שם.

ענין שעל ידי הידים בודקין את הסכין וממלאין ומשלימין אותו.

ענין שעל ידי השחיטה הותר הבשר באכילה.

ענין שנותנין מתנות כהונה לכהן.

ענין בדיקות הריאה.

ענין שבת וסעודה שלישית שאז מצוה לאכול.

ז

הלכות בשר שנתעלם מן העין²

על פי התורה צדיק כתמר יפרח (בסימן רעז)

ענין שאמרו רבותינו ז"ל: שמאי הזקן היה אוכל כל ימיו לכבוד שבת.

'זכור את יום השבת', זכריהו מאחד בשבת.

ענין שאמרו רבותינו ז"ל: שבת אגין על אדם הראשון.

ענין הסמיכות מה שכתב רבינו ז"ל שם שאכילת שבת הוא תיקון לחילול שבת, למה

שכתב שם תחילה מענין מחלוקת דקדושה שמתקן מחלוקת דסטרא אחרא.

ענין בשר שנתעלם מן העין שאסור לאוכלו.

ענין שנקרא הסכין 'חליף'.

ענין שנקרא בשר שנתעלם מן העין.

טעם שאמרו רבותינו ז"ל: שקול שבת כנגד כל התורה, ושקול ציצית כנגד כל התורה.

ענין שכתב רבינו ז"ל (סימן ז) שציצית הוא בחינת עינים.

ענין שנשמכה פרשת ציצית לפרשת מקושש, וענין שנשמך מחלוקת קרח לפרשת

ציצית, ואמרו רבותינו ז"ל שקרח הלבישן טליתות שכולן תכלת.

ענין סעודה שלישית.

ח

הלכות חלב ודם^{נח}

על פי התורה תקעו אמונה (בלקוטי תנינא סימן ה)

ענין איסור חלב, שאסור להדיוט, ולגבוה עולה בקרבנות וכו', כי כל חלב לה'.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: איזהו חלב - כל שהוא תותב קרום ונקלף, ופירש רש"י:
 כשמלה הוא פרוש.
 ענין שעיקר החלב על הכליות, כי כליות יועצות.

ט

הלכות חלב^ט

על פי התורה ויהי הם מריקים שקיהם (סימן יז)

ענין איסור חלב באכילה, ובקרבנות עולה החלב דייקא לריח ניחוח.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל: אם הרב דומה למלאך ה' צבאות.
 טעם שעיקר הקרבנות הם רק בארץ ישראל וירושלים ובית המקדש.
 ביאור הפסוק: ונתתי שלום בארץ.
 ענין שנקרא ירושלים על שם יראה שלם, וכן הבית המקדש נקרא סוכת שלום.
 ענין כהנים בעבודתן וישראל במעמדן, והיו עוסקין אז בפרשת בראשית ובפרשת
 האזינו.
 ענין שירת האזינו.
 ענין שכתוב בשירת האזינו: ימצאהו בארץ מדבר ובתהו יליל ישימון וכו' יסובבנהו
 יבוננהו יצרנהו כאישון עינו כנשר יעיר קנו.
 טעם שהתחיל משה השירה: האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי.
 טעם שהיו מקריבין מן הקרבן את החלב דייקא שהוא לשון מיטב.
 ענין שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק: זה דרכם כסל למו - חלב יש להם על כסליהם וכו',
 שעל ידי זה אין שומעין כלל דברי מוסר, ואינם מסתכלים על תכליתם מה יהא בסופם.
 ושמא תאמר: שכחה יש להם, תלמוד לומר: ואחריהם בפייהם ירצו סלה וכו'.
 ענין תענית.
 ענין שאיתא בספרים שמי שעוסק בתורה אין צריך להתענות.

ענין שאמרו רבותינו ז"ל: כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה. טעם שביום שנבנה בית המקדש נאמר 'שיר השירים אשר לשלמה' – למלך שהשלום שלו. ענין הפסוק: ישקני מנשיקות פיהו וכו', וענין לריח שמניך טובים שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך, ופירש רש"י: בא יתרו ונתגייר. ענין ההשתטחות על קברי צדיקים אמתיים. ענין שמספרים בשם הבעל שם טוב ז"ל שאמר שפעל אצל השם יתברך שמקום קבורתו יהיה קדוש בקדושת ארץ ישראל^ס. ביאור הפסוק: אמרת לה' אד' אתה טובתי בל עליך, לקדושים אשר בארץ המה.

הלכות דם^{סד}

זצוק"ל, שטוב מאד להיות שם על קברו. ואמר, כי 'צדיקים ייקשו ארץ' (תהלים לו), היינו שהצדיקים אמיתיים יורשים ארץ ישראל, שזוכים שמקום גניזתם הוא קדוש בקדושת ארץ ישראל ממש, וארץ ישראל הוא תיקון גדול לפגם הברית.

ובספר ביאור הליקוטים על התורה הזאת (אות א): בדבר הצדיקים היורשים את ארצם (שבמקום קבורתם) להיות בקדושת ארץ ישראל, ובהמבואר מדבריו הקדושים בסוד רבי ישראל בעל שם טוב ז"ל שהוא ישראל אבינו, מבאר בתפיסתו לדוגמא מכל הצדיקים לקבר הבעל שם טוב שהיא בקדושת ארץ 'ישראל' (וראה כוכבי אור, שיחות וסיפורים אות מא).

סא. הלכה א

עד כאן נמצא בידינו מהמפתחות השניים.

ס. סגנון הדברים כאן חד יותר 'יהיה קדוש בקדושת ארץ ישראל'.

וזה לשונו בפנים (ה' חלב ודם ה"ג אות ז): מקום הקבר של הצדיק האמת הוא בחינת ארץ ישראל, בבחינת (תהלים לו, כט): צדיקים ייקשו ארץ, שהצדיקים זוכין לירש ארץ ישראל במקום קבורתם, וכמו שמספרין העולם בשם הבעל שם טוב ז"ל, שאמר שפעל אצל השם יתברך שמקום קבורתו יהיה בחינת ארץ ישראל.

וראה כעין זה (בה' קרחה ה"ג אות ד): ועל כן הוא דבר גדול מאד מאד להרבות לילך על קברי צדיקים האמתיים, כי על ידי זה שבאין אל מקום קבורתם הקדושה שהוא בחינת ארץ ישראל, כמו שכתוב: צדיקים ייקשו ארץ, כמו שאומרים בשם הבעל שם טוב ז"ל.

וראה עוד בליקוטי מוהר"ן תנינא (סימן קט): סיפר עמי מענין קבר הבעל שם טוב

מפתחות מכמה הלכות מאורח חיים הנמצאים ונכללים פה בכמה תורות ביורה דעה^{סב}

הלכות ציצית

בהלכות גרים^{סז}, על פי המאמר: מי שמשתדל וכו', נתבאר ענין ציצית^{סד}.
בהלכות שעטנז^{סה}, על פי המאמר: תקעו אמונה, נתבאר ענין ציצית, וענין שתולין
הציצית בבגדים, וענין שאחר הציצית מניחין תפילין.

הלכות תפילין

בהלכות נדרים^{סו}, על פי המאמר: לשמש שם אהל בהם, נתבאר ענין תפילין^{סז}, וענין
הבתים של התפילין, וענין הקשרים של התפילין.

לא ילבש גבר ה"ג, נדה ה"ב, מקוואות ה"א,
נדרים ה"ב (- מחזור ב'), נדרים ה"ג, כיבוד אב
ואם ה"ב (- מחזור ב'), כיבוד אב ואם ה"ג, כבוד
רבו ות"ח ה"ב (- מחזור ב'), מלמדים ה"ב (- מחזור
ב'), מלמדים ה"ג, תלמוד תורה ה"ב (- מחזור
ב'), תלמוד תורה ה"ג, צדקה ה"ב (- מחזור ב'),
צדקה ה"ג, מילה ה"ב (- מחזור ב'), מילה ה"ג,
עבדים ה"ב (- מחזור ב'), גרים ה"ג, ספר תורה
ה"ב, מזוזה ה"ב (- מחזור ב'), מזוזה ה"ג, שילוח
הקן ה"ב (- מחזור ב'), שילוח הקן ה"ג, חדש ה"ב
(- מחזור ב'), חדש ה"ג, ערלה ה"ב (- מחזור ב'),
ערלה ה"ג, כלאי אילן ה"א (- מחזור ב'), כלאי
הכרם ה"ב, כלאי בהמה ה"ב (- מחזור ב'), כלאי
בהמה ה"ג, כלאי בגדים ה"ב (- מחזור ב'), כלאי
בגדים ה"ג, פדיון בכור ה"ב (- מחזור ב'), פדיון
בכור ה"ג, בכור בהמה טהורה ה"ב (- מחזור ב'),
בכור בהמה טהורה ה"ג, פדיון פטר חמור ה"ב
(- מחזור ב'), פדיון פטר חמור ה"ג, חלה ה"ב (-
מחזור ב'), חלה ה"ג, תרומות ומעשרות ה"ב (-
מחזור ב'), תרומות ומעשרות ה"ג, ראשית הגז
ה"ב (- מחזור ב'), ראשית הגז ה"ג.

סב. מפתחות אלו (השלישיים) מקיפים את כל
יורה דעה, ונמצאים בידינו בשלימותן. בדיקתם
מראה כי אף הם ממפתחים את ההלכות
ממחזור ב' ג' (של כתיבת הליקוטי הלכות), ועל
פיהן ניתן לשחזר (ושוב בהיחתי!!!) איזה הלכות
מיורה-דעה נכתבו באותם מחזורים קדומים:
הלכות שחיטה ה"א, שחיטה ה"ג, טריפות
ה"ב, טריפות ה"ג, מתנות כהונה ה"ב, אבר מן
החיה ה"ב (- מחזור ב'), בשר שנתעלם מן העין
ה"ג (- מחזור ב'), חלב ודם ה"ב (- מחזור ב'), חלב
ודם ה"ג, דם ה"א, סימני בהמה וחיה טהורה
ה"ב (- מחזור ב'), דברים היוצאים מן החיה ה"ב,
סימני עוף טהור ה"ב (- מחזור ב'), סימני עוף
טהור ה"ג, דגים ה"ב (- מחזור ב'), דגים ה"ג,
תולעים ה"ב (- מחזור ב'), תולעים ה"ג, ביצים
ה"ב (- מחזור ב'), ביצים ה"ג, בשר בחלב ה"ב
(- מחזור ב'), בשר בחלב ה"ג, תערובות ה"ב (-
מחזור ב'), תערובות ה"ג, מאכלי עכ"ם ה"ב (-
מחזור ב'), מאכלי עכ"ם ה"ג, הכשר כלים ה"ב,
נותן טעם לפגם ה"ב, יין נסך ה"ב, כלי היין
ה"א, עבודת אלילים ה"א (- מחזור ב'), עבודת
אלילים ה"ב, רבית ה"ב (- מחזור ב'), רבית ה"ג,
חוקות העכ"ם ה"ב, מעונן ומנחש ה"ב (-
מחזור ב'), מעונן ומנחש ה"ג, קרחה וכו"ק ה"ב
(- מחזור ב'), קרחה וכו"ק ה"ג, גילוח ה"ב (- מחזור
ב'), גילוח ה"ג, לא ילבש גבר ה"ב (- מחזור ב').

סג. הלכה ג

סד. באות כג

סה. הלכות כלאי בגדים הלכה ב

סו. הלכה ג

סז. באות יא ולהלן

בהלכות גרים^ס, על פי המאמר: מי שמשתדל וכו', נתבאר ענין תפילין^{סט}.
 בהלכות פדיון בכור^י, על פי המאמר: כי תצא, בלקוטי תנינא, נתבאר ענין תפילין^{סא},
 וענין שבשל ראש הם ד' בתים ובשל יד בית אחד.
 בהלכות פטר חמור^{יב}, על פי המאמר: פתח רבי שמעון, נתבאר ענין תפילין^{יג}, וענין
 בתים ורצועות של עור, וענין שתפילין של יד קודמין לתפלה של ראש.

הלכות ברכת המזון

בהלכות טריפות^{יד}, על פי המאמר: מקץ – זכרון, נתבאר ענין כוס של ברכת המזון
 שטעון עשרה דברים^{יז}.
 בהלכות יין נסך^{יח}, על פי המאמר: פתח רבי שמעון, נתבאר ענין ברכת המזון^{יט}, וענין
 כוס של ברכת המזון, וענין כוס של ברכה – לטובה מצטרף וכו'.
 בהלכות כלי היין^כ, על פי המאמר: ואת העורבים וכו', נתבאר ענין כוס של ברכת
 המזון^{כא}.
 בהלכות כלאי הכרם^{כב}, על פי המאמר: אנכי ה' אלקיך, נתבאר ענין כוס של ברכת
 המזון^{כג}.
 בהלכות ראשית הגז וכו' ואבילות^{כד}, על פי המאמר: מקץ – כי מרחמם ינהגם, נתבאר
 ענין שצריכין להשאיר מאכילתו בשביל לברך ברכת המזון^{כה}, וענין ברכת המזון, וענין
 פותח את ידך שאומרים בברכת המזון, וענין ג' הטבות וג' גמולות שאומרים בברכת
 המזון, וענין שאומרים כמה פעמים 'הרחמן' בברכת המזון.

הלכות שבת

בהלכות שחיטה^{טז}, על פי התורה: כי מרחמם ינהגם, יתבאר ענין אכילה של שבת^{טז}.
 בהלכות דם^{טז}, סימן יוד^{טז}, נתבאר ענין שבת^{טז}.
 בהלכות דגים^{טז}, סימן ט"ז^{טז}, נתבאר ענין אכילת שבת ויום טוב^{טז}.

פד. לפנינו בהלכות אבר מן החי הלכה ב.	עו. הלכה ב	סח. הלכה ג
פה. באות ח	עז. באות ד	סט. באות כג
פו. הלכה א	עח. הלכה א	ע. הלכה ג
פז. במפתחות הקודמים.	עט. באות ו	עא. באות ח
פח. באות ז	פ. הלכה ב	עב. הלכות פדיון פטר חמור הלכה ב
פט. הלכה ג	פא. באות יא	עג. באות י ולהלן
צ. במפתחות הקודמים, אך אינו נמצא בידינו.	פב. הלכות ראשית הגז הלכה ג	עד. הלכה ב
צא. באות ו	פג. באות יח	עה. באות ב

בהלכות יין נסך^צ, על פי המאמר: פתח רבי שמעון, נתבאר ענין קידוש^צ, וענין שאומרים בכניסת שבת 'התעוררי', וענין קידוש על היין דייקא, וענין שינה בשבת תענוג.

בהלכות מלמדים^צ, על פי המאמר: מקץ – זכרון, נתבאר ענין קידוש^צ, וענין זכריהו מאחד בשבת.

בהלכות גרים^צ, על פי המאמר: מי שמשדל, נתבאר ענין שאין דנין בשבת^צ, וענין שבערב שבת יורד שלהובא דאשא, וענין רחיצה במים חמין וטבילה במקוה.

בהלכות חדש^צ, על פי המאמר: דרשו ה', נתבאר ענין שבת^צ, וענין אכילה של שבת.

בהלכות ערלה^ק, על פי המאמר על פסוק: באר חפרוה שרים, בלקוטי תנינא, נתבאר ענין אכילת שבת^ק.

בהלכות כלאי בהמה^ק, על פי המאמר: אני ה' הוא שמי, נתבאר ענין הנאמר בשבת: למען ינוח שורך^ק.

בהלכות חלה^ק, על פי המאמר: בחצוצרות, נתבאר ענין לחם שאופין על שבת כדי ליטול חלה, וקורין את הלחם "חלה"^ק, וענין אכילה של שבת, וענין לחם משנה שאוכלין בשבת.

הלכות פסח

בהלכות דם^ק, על פי המאמר: אית לן בירא, נתבאר ענין פסח, וענין יציאת מצרים, וענין מצות.

בהלכות דברים היוצאים מן החי^ק, על פי המאמר: תקעו תוכחה, נתבאר ענין יציאת מצרים שהיה על ידי מכת בכורות^ק.

בהלכות גילוח^ק, על פי המאמר: מישרא, נתבאר ענין פסח^ק, ואיסור חמץ, ואכילת מצה, וענין שנקראת המצה לחם עוני.

בהלכות כיבוד אב ואם^ק, על פי המאמר: חבלים נפלו לי וכו', נתבאר ענין פסח^ק, וענין מצה, ואיסור חמץ, וענין שהיתה הגאולה על ידי משה, וענין שלא יצאו ממצרים

צב. הלכה ב	צט. באות ו ולהלן	קו. הלכה א
צג. באות ג	ק. הלכה ב	קז. הלכה ב
צד. הלכה ג	קא. באות ה	קח. באות ד
צה. באות ג	קב. הלכה ב	קט. הלכה ג
צו. הלכה ג	קג. באות ג	קי. באות ח ולהלן
צז. באות כג ולהלן	קד. הלכה ג	קיא. הלכה ב
צח. הלכה ג	קה. באות ד ולהלן	קיב. באות ד ולהלן

עד שהכה השם יתברך את המצרים בעשר מכות, וענין שביעי של פסח וקריעת ים סוף, ושעיקר קריעת ים סוף היה על ידי יוסף, וענין שהיה על ישראל קיטרוג גדול אז, וענין שנקרא המצה לחם עוני, וענין שאומרים 'כל דכפין ייתי וייכול', וענין מעות חטין שנותנין לעניים קודם פסח, וענין השירה.

בהלכות תלמוד תורה^{ק"י}, על פי המאמר: תהלה, בסימן יב, נתבאר ענין קריעת ים סוף^{ק"ד}.

בהלכות חדש^{קט"ו}, על פי המאמר: דרשו, נתבאר ענין יציאת מצרים, וענין ד' לשונות של גאולה, וענין שלא יצאו ממצרים עד שהקריבו הקרבן פסח, וענין שהכם השם יתברך במכת חשך, וענין מכות בכורות שהיה על ידי הדם של הקרבן פסח.

בהלכות פדיון בכור^{קט"ז}, על פי המאמר: כי תצא, בלקוטי תנינא, נתבאר ענין יציאת מצרים שהיה על ידי מכות בכורות, וענין שהגאולה היתה על ידי משה, וענין שהגאולה היתה בזכות יוסף, ועל ידי קדושת בכור.

בהלכות בכור בהמה טהורה^{ק"ז}, על פי המאמר: תקעו אמונה, נתבאר ענין שגאולת מצרים היה במה שהכניע אהרן כנגד משה^{ק"ח}.

בהלכות פטר חמור^{ק"ט}, על פי המאמר: פתח רבי שמעון, נתבאר ענין יציאת מצרים^{ק"ב}, וענין העשירות שזכו בשעת קריעת ים סוף, וענין שיציאת מצרים התחיל בחצות, וענין שירת הים.

בהלכות חלה^{קכ"א}, על פי המאמר: בחצוצרות, נתבאר ענין איסור חמץ במשהו, ואחר פסח מותר החמץ.

ספירת העומר

בהלכות דם^{קכ"ב}, על פי המאמר: אית לן בירא, נתבאר ענין ספירת העומר^{קכ"ב}, וענין שבע שבתות, וענין ל"ג בעומר, וענין סימן פל"ג שנתנו חכמים.

בהלכות גילוח^{קכ"ד}, על פי המאמר: מישראל, נתבאר ענין ספירה^{קכ"ה}, וענין שביום ראשון של הספירה היה מפלת המן, וענין שסופרין שבע שבתות.

בהלכות כיבוד אב^{קכ"ו}, על פי המאמר: חבלים, בלקוטי תנינא, נתבאר ענין ספירת העומר מ"ט יום^{קכ"ז}.

בהלכות צדקה^{קכ"ח}, על פי המאמר: וידבר אלקים את, נתבאר ענין ספירה קודם מתן תורה^{קכ"ט}.

ק"ג. הלכה ג	ק"ט. הלכות פדיון פטר חמור	קכ"ד. הלכה ג
ק"ד. באות ד ולהלן	הלכה ב	קכ"ה. באות טו ולהלן
ק"טו. הלכה ג	קכ. באות ה ולהלן	קכ"ו. הלכה ב
ק"טז. הלכה ג	קכ"א. הלכה ג	קכ"ז. באות י"א
ק"יז. הלכה ג	קכ"ב. הלכה א	קכ"ח. הלכה ב
ק"יח. באות ו	קכ"ג. באות ו ולהלן	קכ"ט. באות ד

בהלכות עבדים^{קל}, על פי המאמר: אמר רבי עקיבא, נתבאר ענין ספירה^{קלא}, וענין הקרבת העומר.

בהלכות חדש^{קלב}, על פי המאמר: תקעו תוכחה, נתבאר ענין קריעת ים סוף ומלחמת עמלק שהיה בימי הספירה קודם מתן תורה^{קלג}.

בהלכות חדש^{קלד}, על פי המאמר: דרשו, נתבאר ענין ספירה.

הלכות שבועות

בהלכות דברים היוצאים מן החי^{קלה}, על פי המאמר: תקעו תוכחה, נתבאר ענין שבועות^{קלי}, וענין שהיה קבלת התורה בקולות וברקים, וענין שאוכלין מאכלי חלב בשבועות.

בהלכות כיבוד אב^{קלז}, על פי המאמר: חבלים, נתבאר ענין קבלת התורה^{קלח}, וענין שאמרו רבותינו ז"ל: ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן.

בהלכות עבדים^{קלט}, על פי המאמר: אמר רבי עקיבא, נתבאר ענין שבועות^{קמ}, וענין שהתורה משולשת.

בהלכות גרים^{קמא}, על פי המאמר: מי שמשתדל, נתבאר ענין שקורין [רות] בשבועות^{קמב}.

בהלכות מזוזה^{קמג}, על פי המאמר: בראשית, בלקוטי תנינא, נתבאר ענין שבועות^{קמד}, ושאז נייעורין כל הלילה, וענין מאכלי חלב שאוכלין בשבועות.

הלכות ראש השנה

בהלכות גרים^{קמה}, על פי המאמר: מי שמשתדל, נתבאר ענין ראש השנה^{קמי}, וענין שופר של איל של ראש השנה, וענין שאומרים קודם תקיעת שופר מזמור מ"ז, וע[נין שכל הקולות] של שופר הם משולשים, וענין מאה קולות שתוקעין בראש השנה, וענין תקיעה שברים תרועה^{קמז}, וענין מלכיות זכרונות ושופרות שאומרים בראש השנה.

קמב. באות ו	קלו. באות ו	קל. הלכה ב
קמג. הלכה ב	קלז. הלכה ב	קלא. באות ו ולהלן
קמד. באות ד	קלח. באות יא	קלב. הלכה ב
קמה. הלכה ג	קלט. הלכה ב	קלג. באות ו
קמו. באות ה ולהלן	קמ. באות יג	קלד. הלכה ג
קמז. באות כח	קמא. הלכה ג	קלה. הלכה ב

בהלכות ספר תורה^{קמח}, על פי המאמר: חותם בתוך חותם, נתבאר ענין ראש השנה^{קמט}, וענין שאנו מתפללין בראש השנה: ובכן תן פחדך, וענין מלכיות זכרונות ושופרות.

הלכות יום הכפורים

בהלכות ספר תורה^{קי}, על פי המאמר: חותם בתוך חותם, נתבאר ענין עשרת ימי תשובה^{קיב}, וענין יום הכפורים, וענין חמש טבילות שטובל כהן גדול בו ביום.

בהלכות ראשית הגז^{קיב}, על פי המאמר: כי מרחמם ינהגם, נתבאר ענין יום הכפורים^{קיג}, וענין שאמרו רבותינו ז"ל שהמתין השם יתברך לנבל עשרת ימי תשובה עד יום הכפורים, וענין שחולצין המנעלים אז.

הלכות סוכה

בהלכות בשר בחלב^{קיג}, על פי המאמר: ואיה השה לעולה, נתבאר ענין סוכה^{קיג}, וענין ע' פרים שמקריבין בשביל הע' אומות.

בהלכות תערובות^{קיג}, על פי המאמר: כשאירע שאלה, בלקוטי תנינא, נתבאר הלכות סוכה^{קיג}, ושאז מקריבין ע' פרים, וענין ערבי נחל שמקשרין עם הד' מינים.

בהלכות ספר תורה^{קיג}, על פי המאמר: חותם בתוך חותם, נתבאר ענין סוכה^{קיג}, וענין שעושין שמחת תורה מיד אחר סוכות, וענין שקורין בסוף סוכות ספר 'אלה הדברים'.

הלכות הושענא רבא

בהלכות תערובות^{קס}, על פי המאמר: כשאירע שאלה, בלקוטי תנינא, נתבאר הלכות הושענא רבא^{קסא}, וענין שנוטלין אז ערבי נחל לבד.

הלכות חנוכה

בהלכות כלי היין^{קסב}, על פי המאמר: ואת העורבים צויתי, בלקוטי תנינא, נתבאר ענין חנוכה^{קסב}, ושמן של חנוכה, וענין שמרבין בצדקה בחנוכה.

בהלכות כלאי אילן^{קסד}, על פי המאמר: אני ה' הוא שמי, נתבאר ענין חנוכה, וענין שמדליקין נר חנוכה למטה מיו"ד טפחים, ושאסור להשתמש לאורה, וענין ההלל של חנוכה.

קמח. הלכה ב	קנד. הלכה ג	קס. הלכה ג
קמט. באות ד	קנה. באות ג ולהלן	קסא. באות ז
קנ. הלכה ב	קנו. הלכה ג	קסב. הלכה א
קנא. באות ה ולהלן	קנז. באות ו ולהלן	קסג. באות ח
קנב. הלכה ג	קנח. הלכה ב	קסד. הלכה א
קנג. באות ה ולהלן	קנט. באות ח ולהלן	

ענין ארבע פרשיות

בהלכות גילוח^{קס"ה}, על פי המאמר: מישרא, נתבאר ענין ארבע פרשיות^{קס"ו}, וענין שקורין פרשת שקלים תחלה.

הלכות פורים

בהלכות חוקות העכו"ם^{קס"ז}, על פי המאמר: אחוי לן מנא, נתבאר ענין שקלים, שעיקר הנס של פורים היה על ידם^{קס"ח}, וענין משנכנס אדר מרבין בשמחה, שאמרו רבותינו ז"ל.

בהלכות כתובת קעקע^{קס"ט}, על פי המאמר: רציצא, סימן כז, נתבאר ענין פורים^{ק"ע}, וענין שעמד המן בעת שישראל היו רוצים לעלות לירושלים, וענין שהפיל פור בחדש אדר מחמת שבז' באדר מת משה, וענין משלוח מנות אז, וענין כל הפושט יד נותנים לו – גם לעכו"ם, וענין שמשנין עצמן בפורים.

בהלכות חדש^{קע"א}, על פי המאמר: תקעו תוכחה, נתבאר ענין שהיה מפלת המן בששה עשר בניסן^{קע"ב}.

מפתחות

בהלכות חלב^{קע"ג}, על פי המאמר: ויהי הם מריקים שקיהם, נתבאר ענין השתטחות על קברי צדיקים^{קע"ד}.

בהלכות כתובת קעקע^{קע"ה}, על פי המאמר: רציצא, נתבאר ענין השתטחות על קברי צדיקים^{קע"ו}.

אמנם, היו אלה דפים ספורים / מעט מזעיר, אך מאד יקרים / בואו ונשבח לעושה אורים / כי לא תמו חסדיו לדור דורים / ויגל לנו אלה הדברים / צפונים היו – עד כה נסתרים / מי יתן ויתגלו כל שאר הספרים / יאירו לעד – לארץ ולדרים / בכחם יבא מורה המורים / יגאל צאן קדשים ויקבץ נפזרים / אז ימלא שחוק פינו – ולשונינו שירים /

קעג. בהלכות חלב ודם הלכה ג
קעד. באות ז
קעה. בהלכות קרחה וכתובת
קעקע הלכה ג
קעו. באות ג ולהלן

קסט. הלכות קרחה וכתובת
קעקע הלכה ג
קע. באות יא ולהלן
קעא. הלכה ב
קעב. באות ג

קסה. הלכה ג
קסו. באות ה ולהלן
קסז. הלכה ב
קסת. באות ה ולהלן

אומר כבוד

ספר

זכות ישראל

מהדורא תנינא

הנקרא

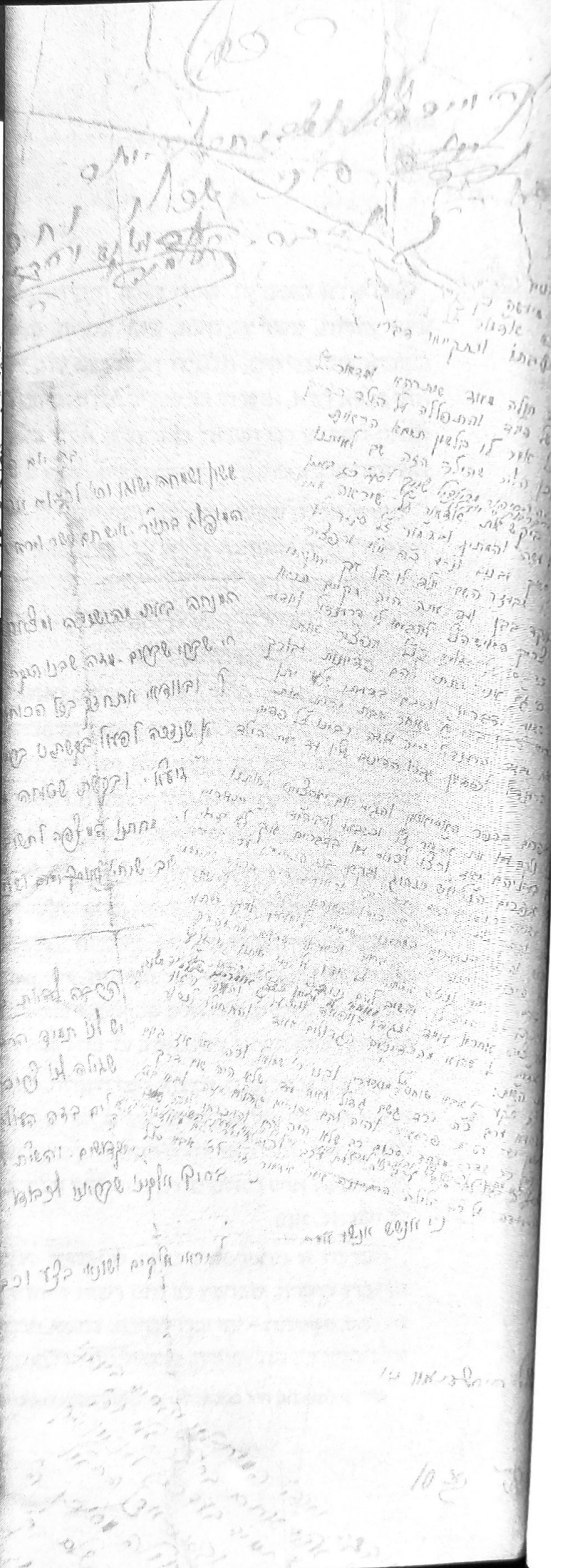
עשר עטרות

מכתב יד

הגאון החסיד

רבי ישראל ברגר

אב"ד בוקרשט

מילין זעירין

הנה נודע בשערים, שערי תורה וחסידות, יקר תפארת גדולת הספרים: עשר קדושות, עשר אורות, עשר צחצחות, עשר עטרות, (המכונים בחיבה יתירה בפי כל: די עֶשְׂרֵלָךְ), המלאים בשבחן של צדיקים, תלמידי הבעל שם טוב זיע"א, ותלמידי תלמידיו לדורותיהם, שחיבר האי גברא רבא, איש חי רב פעלים, מלא וגדוש בנגלה ובנסתר, ירא אלקים, חסיד ועניו, ה"ה הגאון הקדוש רבי ישראל ברגר זצ"ל, אב"ד בעיר הבירה בוקרשט, דור-דורים לפני השואה האיומה (נלב"ע ביום כ"א אייר שנת תרע"ט, בהיותו בן ס"ד שנים).

ספריו הללו, ששמם הכולל "זכות ישראל", יצאו לאור בפולין בין השנים תרס"ו - תר"ע, ונתקבלו מיד בהערצה גלויה על ידי מבקשי תורה ויראה. חיבה יתירה נודעה להם - על ידי גדולי אותנו דור דעה, שהריצו מכתבי הסכמה נלהבים אל המחבר הדגול, ביניהם אנו מוצאים את המהרש"ם מבערזאן, האדר"ת - רבה של ירושלים, ה'שדי חמד', ועוד אדמורי"ם מפורסמים, ואנשי מעלה גדולים.

עד היום הוגים בהם בחיבה חסידים ואנשי מעשה, השואבים מהם שפע של אמרות, שבחים, וסיפורים נפלאים, המחזקים ומעוררים יראת ה' טהורה ואמונת צדיקים איתנה. ספרים אלו - לא פג טעמן ולא נס ליחן, דשנים ורעננים הן כיום הלקחן, עד כי בשנים האחרונות ההדירו אותם שני מכוונים [!!] במקביל, בצורה נאה ומכובדת (מכון 'תורה מציון', ע"י הרה"ח ר' חיים יוסף ולדמן ז"ל, ירושלים תשס"א; ומכון 'נר למאור', ברוקלין תשס"א).

ובכן, המחבר הגדול שהיה כמעין המתגבר, לא שקט על שמריו, וגם אחרי שיצאו ספריו לאור, שקד להוסיף עליהם כהנה וכהנה, ולעטרם בהוספות נכבדות, ומכתבים יקרים שקיבל מ'אנשי מעשה' שהיו בקיאים בתולדות הצדיקים. מכל אלה ערך המחבר "מהדורא תנינא", אותה הוא מכנה 'מאסף לכל המחנות' (ראה הקדמתו לספר 'עשר עטרות'). אך היא - מעולם לא ראתה אור הדפוס, ורק חלק קטן ממנה (שני מערכות מ'עשר קדושות'), הדפיס בן המחבר בשנת תרפ"ה, ואילו השאר היה נחשב עד כה לאבוד!

אכן, מה נכבד היום, למצוא חמדה גנוזה, כתב יד ספר 'זכות ישראל - מהדורא תנינא', ובו אוצרי אוצרות של אמרות וסיפורים, יקרים מפז ומפנינים, מכל גדולי תלמידי הבעל שם טוב לדורותיהם. ומה מאד גדלה השמחה למצוא שם מערכה שלימה, אשר ערך המחבר הגדול, בשבחיו של איש האלקים, רבינו הקדוש והנורא, נחל נובע מקור חכמה, זכותו יגן עלינו, ועל כל ישראל, אמן.

מערכה זו מתפרסמת בזאת לראשונה, ולבעלי כתב היד תודתי נתונה, היא משפחת זורנברג היקרה, שבחפץ לב נתנו רשות לההדירה, לזכר אביהם הדגול הרב זאב גוטליב (רבה של גלזגו, סקוטלנד) - יהי זכרו לברכה. בנוסף, תודה למכון תצלומי כתבי יד שבירושלים הבירה, על ההרשאה ועל העזרה, להגדיל תורה ולהאדירה.

ספר

זכות ישראל

מהדורא תנינא

הנקרא

עשר עטרות

בו יבואו חידושים עמוקים, מדבש ונופת צוף מתוקים, ככסף צרוף שבעתים מזוקקים, וגם שיחות יקרים ונפלאים, עם סיפורים ומעשיות נוראים, וגם הנהגות טובים ויאים, הדברים משמחי אלקים ואנשים, מן עשרה גאונים וקדושים, הקשורים במשפחתינו גזע תרשישים, ואלה הם:

(א) הרה"ק ר' משה מדראגיטשין	(ו) הרה"ק ר' חיים מקאסוב
(ב) הרה"ק ר' ישראל חריף	(ז) הרה"ק ר' דוד מזאבליטוב
(ג) הרה"ק ר' נחמן מברסלב	(ח) הרה"ק ר' יודא צבי מסטרעטין
(ד) הרה"ק ר' משה צבי מסאווראן	(ט) הרה"ק ר' אברהם מסטרעטין
(ה) הרה"ק ר' מאיר מפרימישלאן	(י) חו"ז הרה"ק הבעל שם טוב

סדר התקשרותינו עם אלה הצדיקים, במגלת יחוסינו המה חקוקים, תכתב זאת לנו ולזרעינו, לזכרון עד בא גואלינו, ובזכותם אבנה גם אנכי, השפל ודל אנוש בערכי

דברי הק' ישראל בהרב מו"ה יצחק שמחה זללה"ה

בעמ"ח עטרת יעקב וישראל עם שו"ת אגרא דכלה, וספר רצון ישראל על התורה ועל המועדים, ורצון ישראל על תהלים מהדורא קמא ומהדורא תנינא, ורצון ישראל על שבת מילה תפילין, וילקוט ישראל הכולל שלשה ספרים: לשון ישראל, וברית ישראל, וממון ישראל. וספרי עשר קדושות, ועשר אורות, ועשר צחצחות, ועשר עטרות - ארבעים מערכות, מהדורא קמא. וכעת עשר קדושות, עשר אורות, עשר צחצחות, עשר עטרות, מהדורא תנינא. וכבוד אלקים על כתבים, וספר שמחת ישראל מהגאון הק' מפרשיסחא, וספר ניצוצי ישראל, וספר עין ישראל, וספר קדושת שלום מהגאון הק' מבעלזא זללה"ה

רובץ תחת משא קהל ישורון פה עיר בוקארעשט יע"א

נסדר בשנת העת"ר לפ"ק

עשר עטרות

מערכת ג'

מחותני הרב הקדוש רבי נחמן מברסלב

א

הרב הקדוש ונורא הלזה, הגאון האמיתי וקדוש אלקי מוהר"ן הנזכר, היה מצד אמו הצדיקת מרת פיגא – נכד מרן הבעש"ט, כי היא היתה בת הצדיקת מרת אדל, בתו של מרן הבעש"ט. ומצד אביו הרה"צ ר' שמחה היה נכד הרה"ק ונורא מו"ה נחמן מהאראדענקא, אשר מנוחת כבודו בארץ הקדושה, כאשר יבואר.

ב

נודע היות שפעם אחת היה הרה"ק מברדיטשוב בעל "קדושת לוי" זצוק"ל בטוראהאויצע, וכשהיה מיסב על הסעודה עם קהל עם ועדה גדולה, הפליג מאד במעלת קדושת הרה"ק מוהר"ן ז"ל מבראסלב מצד עצמו, לבד מגודל קדושת זכות אבותיו ז"ל. ואחר כך הפליג מאד במעלת המקורבים שלו, ואמר הרב מברדיטשוב אז, שהוא יודע שרובם ככולם הם לומדים מופלגים, יראים ושלמים, ואנשי מעשה. ואז אמר על הרב ר' נתן שהוא צדיק.

ואחר כך בנסעו משם, וישב עמו בעגלה שלו הרב ר' שמואל יצחק ז"ל מטשעהרין, ואז אמר לו הרה"ק מברדיטשוב: תאמין לי, כי אם הייתי יודע שהעולם ישמעו לקולי, אז הייתי צועק בקול גדול מסוף העולם ועד סופו, שכל מי שרוצה להיות איש כשר וצדיק ועובד ה' באמת, יהיה זהיר וזריז להתקרב להרה"ק הרב ר' נחמן מברסלב, אך ידעתי נאמנה, כי לא די שלא ישמעו בקולי, אף גם יתעורר על ידי זה מחלוקת גדול גם עלי, ואולי יש אחד שמהרהר בתשובה על ידי, ואפסיד גם את זאת, על כן אני מוכרח לשתוק בענין זה.

ג

עליו יש להתאים דברי מרן הבעש"ט בפסוק: על מה שוא בראת כל בני אדם, שכשירוד לעולם הזה נשמה גבוהה מאד, אז טוען היצר הרע והס"מ: על מה

שוא בראת, פירוש, למה נברא הוא הס"מ וכת דיליה, הלא הנשמה הזאת ימלא כל העולם תורה ויראה וקדושה, ובטלה הבחירה. ובאה התשובה על זה: כל בני אדם, שיעמוד נגד הנשמה הזאת מיני מקטריגים, שיתהווה מזה בלבול בעולם, ולא יוכלו הנשמות הללו לטהר העולם כרצונם, והבחירה ממילא לא תתבטל, כי לא כל אחד יהיה לו שכל הישר לדבק את עצמו בנשמה הזאת, כי יהיה כל מיני סוגי בני אדם. וכבר מובאים דיבורים אלו בספרי תלמידי בעש"ט כמה פעמים.

ככה היה הענין עם אותו קדוש ה' מהר"ן, אשר כל מי שמעיין בספריו הקדושים אי אפשר שלא יבא לו הרהור תשובה ורוח טהרה. וכמה אלפי אלפים ורבי רבבות אנשים החיה עם דברי ספריו הקדושים – לחזקם ולהעירם ולתת בהם חיות חדש לדרכי התורה ותשובה ועבודה, אין שיעור ואין ערך. מה עשה הבעל דבר אשר לא יכול לסבול זאת, עשה קטיגוריא הידוע, ובלבל אז דעת כמה בני אדם אשר לא ידעו שורש הדברים. ואמנם קושטא קאי, ושפת אמת תכון לעד, אשר לא הועילו כל הקטרוגים. ועד היום הזה, עוסקים ומעיינים בספריו, רבוא רבואות יראים ושלמים. וגם נוסעים על ציון הקדוש שלו לקהלת אומין, מדי שנה בשנה, כידוע, זכותו יגן עלינו, אמן.

ד

כבר מרגלא בפומייהו דחסידי קמאי: פון דיא תלמידי קען מען וויססען וואס דער רבי איז גינעזין [= מהתלמידים יכולים לדעת מה היה הרבי...]. והן אנו רואים כי רובם ככולם מחסידי הרה"ק מהר"ן, ותלמידי תלמידי תלמידיו עד היום הזה, יראים ושלמים וחסידים. ואף האנשים הפשוטים בתכלית הפשיטות מבני חבורתם, המה מלאים כל המדות טובות, ויראת ה' חופף עליהם. כי עוד מאיר הניצוץ הקדוש אשר זרח אור לישרים, מקור שורש קדושת נחל נובע מקור חכמה, אור האורות, מהר"ן זצלה"ה.

ה

נודע היות כל הכבוד אשר עשו לו להרה"ק בארץ הקדושה, כאשר נסע לשם שנת תקנ"ח. ורוב גדולי הצדיקים השכימו לפתחו, ובפרטות הרה"ק הכהן צדק ר' אברהם קאליסקער זצ"ל (מגדולי תלמידי המגיד ממעזריטש), אשר החיבה

יתירה שהיה ביניהם מבואר בארוכה בספרי "מגיד שיחות". וכן הרה"ק ר' זאב מטשארני אוסטרא זצ"ל.

ו

וכשבא לטבריא, שלח אליו הרה"ק מו"ה משה ז"ל, בן הרה"ק המפורסם מו"ה מנחם מענדל וויטעפסקיר זצ"ל, שרוצה להתחתן עמו. והשיב רבינו מוהר"נ: איך יכולין למאן בשידוך, מן הסתם, מה' יצא הדבר שתהיה בתי בארץ הקדושה, ולא דיבר יותר. ומיד הלך השדכן והשיב להרב ר' משה הנ"ל שרבינו מוהר"נ מרוצה. ותיכף עשה סעודה גדולה, והיו על הסעודה כל גדולי ארץ ישראל, הן ממדינת ליטא והן ממדינת פולין, כולם כאחד גדולים וקטנים. והיה להם שמחה גדולה.

ובתוך הסעודה דיברו דברי תורה ביניהם, ובתוך דבריהם נשכח מהם איזה רש"י איה איפוא מקומה. ורצו להעלות על זכרונם כי היה נחוץ להם מאד הרש"י לענינם, ולא יכלו לזוז משם מחמת זה. והיה להם לפלא, כי כל אחד ואחד מהם סיים בסמוך כל הש"ס ואין אחד מהם יודע מקום הרש"י הנ"ל אנה היא נשנית. ורבינו מוהר"נ היה דומם כמי שאינו יודע גם כן, אך בראותו שיש להם צער גדול מזה, נענה ואמר להם: הלא רש"י זו מקומה במסכת זבחים בדף זה על ראש העמוד, וכן היה. והיה להם לששון ולשמחה. ונמשכה הסעודה זו מזמן מנחה גדולה עד קרוב לאור היום. ונעשה התקשרות ביניהם.

אך אחר כך כשיצא הרר"נ משם, מארץ ישראל לחוץ לארץ, נפטר החתן בנו של הרב מו"ה ר' משה הנז', והרר"נ נשתדך בבתו זאת [שהיתה הכלה של בן הרב מו"ה ר' משה], עם כבוד הגאון המפורסם הרב דקהלת וואליטשיסק. ונתגלגל אחר כך מאת ה', שנסע הגאון הנ"ל לארץ הקדושה, ולקח את בנו חתן הרר"נ עמו לשם כדי שילמוד אצלו שם, ואחר כך נסעה בת רבינו הרר"נ גם כן לשם, ונתקיימו דבריו ז"ל שאמר שמאת ה' הוא שבתו תהיה בארץ הקדושה, ודבר אחד מדבריו לא ישוב ריקם.

ז

ואלה המה הגדולים וקדושים אשר עמדו לימין הרה"ק מוהר"נ בשנת תקס"ב, והחזיקו ידם עמו באהבה עזה, וכתבו מרורות עבורו להרב הידוע החולק.

הרב הגאון הק' בעל "קדושת לוי" מברדיטשוב, הרה"ק ר' גדליה מליניץ, ודודו הרה"ק ר' ברוך זללה"ה, והרה"ק ר' זאב מטשארני אוסטרע, והרה"ק ר' אברהם קליסקר מארץ ישראל, ומחותנו הרה"ק ר' ליבוש מוואליטשיסק והרה"ק ר' אברהם דוב מחמעלניק, והרה"ק ר' יצחק מקאסניטין חדש, והגאון הק' ר' משה אב"ד דקהלת קראסני, בנו של הרה"ק ר' חיים דקהלת קראסני, והגאון הק' ר' יוסף יוסקא אב"ד דקהלת יאס, בנו של הגאון הק' ר' ליבוש מוואליטשיסק, אלה הם מהידועים לנו. וכולם כתבו אגרות בכבוד גדול ובאהבה עצומה להרה"ק הר"נ, ותוכחה רבה להרב המנגד.

ח

ובא וראה תורף מאגרת הקדוש עליון המפורסם, הגאון ר' אברהם זצוק"ל, הנקרא בפי כל ר' אברהם קאליסקר, אשר שלח מארץ הקדושה להרר"נ, וזהו:

שלום וישע רב, לדבתוונא דלבאי יתיב, הרב המפורסם, קדוש יאמר לו, אתו חכמה ודעת אלקים השכל, כבוד קדושת שמו, מו"ה ר' נחמן נ"י, מגזע הקודש, נכד הבעל שם טוב ז"ל, זכותו יגן עלינו לנצח יאיר אור ה' עליו יזרח, ולכל ב"ב והנלוים אליו שלום רב, אמן כן יהי רצון.

חדשות מארץ להודיע מביאת שלוחינו דהאי שתא בחודש שבט העבר, ושמחנו מאד אשר שמענו משפעת שלומו, כי בא לביתו בשלום. וראינו שקשר עבותות האהבה לא זזה, בכל לבבו וכו' וכו'. ומסיים: אני בעוז אהבתי אהבתי, תמיד תהלתו בפי בעיטור ועיטוף נפשי לה', יאיר ה' פניו אתו מאתר בית שכינתיה, ונהיר עלוהי הולך ואור בהלו נרו עלי ראשו אור עולם. ויחזק במעוז עוז מה', סוף מעשה במחשבה תחלה, ונפשי יודעת מאד ברחימו לנצח, ודורש שלום תורתו ומעתיר בעדו, כמו כן יעשה גם הוא להעתיר בעדי בכל עת.

נאום הק' אברהם בא"א מו"ה אלכסנדר כ"ץ זללה"ה

נכדי האברך מו"ה ישראל אליעזר שיחי', דורש שלומו מלב ונפש, ומתאוה לתפלתו.

עד כאן לשונו אות באות.

ט

קורא נעים, המפטפטים אשר חץ שחוט לשונם, המצפצפים והמְהָגִים, אומרים אשר מעת היה הרה"ק מוהר"נ בארץ הקדושה – בדלו ממנו חביריו הקדושים. ולא יבושו להגיד שקר מוחלט הנגלה בעליל, הן היותו בארץ הקדושה היה שנת תקנ"ח, והמכתב מהרה"ק האלקי הכהן צדק ר' אברהם קאליסקר נכתב אליו אחרי שובו לביתו כנ"ל. והגאונים הקדושים שעמדו לימין צדקו, הנזכרים לעיל אות ז', הן המה היו שהתאספו ונתוועדו לברדיטשוב בקיץ שנת תקס"ב, ללבוש נקם בשונאיו, כידוע ומבורר הכל. וגם הנה לאחר זמן אחר כך, כששה שנים, נתנו גדולי רבותינו שבגולה הסכמות גדולות ונוראות על ספריו של הרה"ק מוהר"נ בחיים חיותו, בשנת תקס"ח, כאשר יראה הרואה והמה נדפסים מכבר, ואציגם עמך פה למען הראות עד כמה גברה פיות בעלי שקר ולשון הרע רח"ל. והכל הוא מטעם האמור למעלה אות ג', עיין שם היטב.

י

אעתיק ההסכמות לפי סדר הזמן שניתנו; הי מינייהו מוקדם, והי מינייהו מאוחר, אבל הכל משנת תקס"ח, כאמור לעיל.

הסכמה ראשונה, הוא ממרן הרב האלקי מו"ה יעקב יצחק, הרבי מלובלין זצ"ל, וזה לשונו:

הנה יד כתובה אלי באצבע אלקים חרות, אשר שלח אלי חד מן קאמייא, הלא הוא מחותני, חביבי וידידי, הרב המאור הגדול, איש קדוש, מופת הדור, נר ישראל, פטיש החזק, עמוד הימיני, מו"ה נחמן נ"י, ליקוטים המלאים לה אמיר, מלא וגדוש ביראת אלקים, בדברים מושכלים שכל אלקים. ועיינתי בהם על נכון, והנה מאד ישרו בעיני דברים נכבדים כאלו, ולית דין צריך בושש, כי הדברים האלה – מאליהם יעידון ויגידון דבר אמת לאמיתו לפי ענינו, ודברי אלקים חיים.

והנה האי גברא רבא לא צריך לדידי ולא לדכוותי, כי מה אני ומה חיי שפל ונבזה חדל אישים, ומעולם לא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני ליתן הסכמה על ספרים חדשים. אמנם לאהבת האמת אמרתי ענותנותו דמר גרמא לי,

והנני מן המסכימים וכו', היום יום ג', כ"ו ימים לחודש טבת, תקס"ח לפ"ק, פה לובלין.

כה דברי האוהבו הגם שאינני יודעו ומכירו, ומצפה טובתו ובריאותו ושלומו תמיד,

יעקב יצחק במוהר"ר אברהם אליעזר הלוי הורוויץ

יא

הסכמה שניה, הוא ממרן הרב האלקי המגיד הקדוש מקאזניץ זצ"ל, וזה לשונו:

לכו חזו מפעלות אלקים אשר פעל ועשה איש חירב פעלים מקבציאל, שקיבץ על יד זיקוקין דנורא ובעורין דאשא אשר לקט במאמרים אומר לגלגולת, איהו יאה וגולתיה יאה, ליקוטי אמרים דברים נפלאים, ונורא הוא סביביו, ששלח אלי חד מן ידידיי ה"ה הרב המאור הגדול בנן של קדושים, מופת הדור, גדול מרבן שמו נודע בשערים, מו"ה נחמן נ"י, נכד לרבינו הק' הבעש"ט זללה"ה וכו'. וראיתי בהם דברים ערבים, נעימים וחדודים, עמוקים מאד איש לפי ערכו. ומה נכבד היום אשר יצאו לאור דברים כאלו, אשר להם דומיה תהלה. והנני מהמסכימים וכו', יום ג', ד' שבט, תקס"ח לפ"ק, פה ק"ק קאזניץ יצ"ו.

נאום ישראל בהמנוח מו"ה שבתי מ"מ דפה ק"ק קאזניץ

יב

הסכמה שלישית, מהרב האלקי ר' אברהם חיים מזלאטשוב זצ"ל, וזה לשונו:

הנה קבלתי מכתב אדם גדול בענקים, ואדמהו ואכנהו ולא ידעתיו, ה"ה הרב הגדול בוצינא קדישא, מופת הדור, נר ישראל, פטיש החזק, ק"ש החסיד המפורסם, בנן של קדושים, מחו"ה מו"ה נחמן נ"י, וביקש שאסכים על הדפסת ספרו הקדוש. וראיתי בו, ובמעט דבש שטעמתי האירו עיני, וראיתי שאינו

צריך להסכמתי, ובפרט שכבר הסכימו גדולי הדור, גאוני זמנינו, אך אין מסרבין לגדול וכו', יום ה', כ' שבט, תקס"ח לפ"ק, פה ק"ק זלאטשוב.

הק' אברהם חיים בהרב מוהר"ר גדליה זלה"ה

יג

הסכמה רביעית, מהרב הגאון החסיד מוהר"ר מאיר זצ"ל, אב"ד ור"מ דק' בראדי, וזה לשונו:

אם אמנם שכבר גדרתי וכו', אך כעת הנה יד שלוחה אלי מן חד מבני חבריא, ה"ה הרב המופלא ומופלג בתורה ובחסידות המפורסם מוהר"ר נחמן נ"י, הגדול בשם טוב גידולי הקודש זרע קודש מחצבתו וכו' וכו' הבעש"ט ז"ל, והרב מו"ה נחמן הולך בעקבות אבותיו הקדושים, ועשה חיבור לטהרה על דברי מאמרים אשר בש"ס שהמה סתומים וצריכין לדורשם וכו', חכו ממתקים, מה מתוק מדבש היוצא מהאר"י הקדוש יאמר לו, רבינו האריז"ל. ולזאת נמניתי במנין הראוי, שכבר קדמוני הרבנים מובהקים גדולי זמנינו להביא החיבור של הרב מוהר"ן לבית הדפוס וכו'.

הלא כה דברי המדבר לכבוד התורה ולומדיה, אור ליום ג', כ"ה לחודש שבט, תקס"ח, פה ק"ק בראד יצ"ו.

נאום הק' מאיר בא"א מ"ו הגאון המנוח מו"ה צ"ה זלה"ה, חופ"ק הנ"ל והגליל יצ"ו

יד

הסכמה חמישית, מהגאון החסיד רשכבה"ג מו"ה אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראדי, בעל המחבר שו"ת בית אפרים, ועוד הרבה ספרים. וזה לשון קדשו:

שמוע שמעתי אפרים, זה ימים כבירים, קל זיע סגי'א דמשבחין ביה בדרב נחמן דאדם גדול הוא בתורה ובחסידות, איש קדוש מבין חידות, יודע תעלומות חכמה ושושן סודות, מפענח נעלמים ומגלה רזים במקרא תלמוד ואגדות, ירושה היא לו מאבותיו וכו', ונפק מבנייהו אילנא רברבא ותקיפא ורב נחמן

חסידיא שמיה, ואמליך וכתב שופרא ושבחא ופרושי דקראי ואגדות דרבה בר בר חנה, זה פרישתו לקדושה וכו', מתוקים מדבש ונופת וכו', ונשאתי את ידי להיות מסכים והולך וכו'.

דברי זעירא דמן חברייתא חותם על דבר אמת, לסדר והסירותי מחלה מקרבך ולמספר ימיך אמלא לפ"ק [גם כן תקס"ח], בראד.

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

טו

קורא נעים, הנך רואה עין בעין מעשרה שנים מאוחר אחרי בואו בחזרה מארץ הקדושה, איך היה חביב וקדוש אצל גדולי וקדושי דורו. והמעייין בספריו הקדושים, רואה בעליל, כי בדרך הטבע עם שכל אנושי, אי אפשר לעשות כזאת, בפרטות שאין קץ וסוף ושיעור וגבול למעיינות החכמה היוצאים מכל מאמר לדרכי התורה והעבודה, כאשר הראה תלמידו המובהק הגאון הקדוש ר' נתן בספרי "ליקוטי הלכות" על ארבעה שולחן ערוך, מעין הנובע, מים שאין להם סוף, דברים המלהיבים בעומק בכל סעיף והלכה, ואי אפשר לתאר זאת באלף ניירות.

ובאמת בעיני ראיתי, בימי חורפי, כאשר הייתי לקבל אנפי שכינתא, מרן הגאון הקדוש רשכבה"ג מו"ה חיים הלברשטאם, מו"ר מצאנז זצ"ל, אשר בחדרו וארגזו הקטן שבכותל היו ספרי "ליקוטי הלכות". ושאלתי להמקורבים, ואמרו לי כי מרן מעיין בו הרבה פעמים. ואצל המשמש בקודש, החסיד ר' זלמן נ"י, ראיתי הספר "אמת וצדק", הוא חלק א' מ"ליקוטי עצות" החדש, מהרב ר' נתן זצ"ל. ונכנסתי עמו אז בדיבורים מזה, והגיד לי כי מחשיבים הספרים אצל מרן הגאון הק' ז"ל. ואז קניתי לי הספר הנ"ל מהמשמש הנ"ל, שהוא יקנה לו אחרת, כי נסעתי לביתי.

ומו"ר הגאון הקדוש מו"ה ר' צבי הירש מליסקא זצ"ל, מביאו הרבה והרבה פעמים בספרו "אך פרי תבואה", וידוע כי הרה"ק ההוא היה קדוש עליון ובעל רוח הקודש, וכאשר בעיני ראיתי.

והנה כל גדולי רוסיא, צדיקיו וקדושיהו וגאוניו, ידוע כי תמיד נתנו כבוד לשמו ולזכרו של הרה"ק מוהר"נ.

ובספר "בית רבי" (דף ס"ו א'), וזה לשונו: גם שמענו שהתראה [הרב ר' שניאור זלמן בעל התניא] עם הרב מבראסלב, נכד הבעש"ט נ"ע, כשנסע בערי פולין להתראות עם הרבי ר' ברוך, נסע דרך עיר בראסלב, ויצא הרה"ק נגדו חוץ לעיר והביאו לביתו, וכבוד גדול עשה לו.

וכתוב למטה שם בהערות: ושמענו בשם אחד מהרבנים מנכדי רבינו [הרב ר' שניאור זלמן], שאמר, שבעת שנתעורר המחלוקת על הרב מבראסלב מרבני פולין, רצה רבינו [הרב ר' שניאור זלמן] לעמוד עבור כבוד הרב הנ"ל [מוהר"נ]. ואמר עוד, שדרך הרב היה להעמיד עצמו בנסיונות, וזה אסור כי אנו מבקשים: ואל תביאנו לידי נסיון, אבל היה אדם גדול מאד, גבור מלחמה וכו', עד כאן לשונו שם. [= ראה בשבחי הר"ן, סימן טז: 'והיה מתפלל להשי"ת שיזמין לו נסיונות, כי היה חזק בדעתו שבוודאי לא ימרוד כנגד השי"ת'. וראה עוד בספר 'ביאור הליקוטים', סימן כז].

וגם ידענו מאנשי אמת, אשר אצל דודי זקיני הרה"ק מו"ה ר' חיים מקאסוב זצ"ל, היה הרבה פעמים על שולחנו הספר הקדוש "ליקוטי מוהר"ן" ועיין בו הרבה, והפליג בשבחו.

ובוודאי די בזיון וקצף, על כמה טפשים מחסידי זמנינו, שירהיבו לדבר עתק בעזות מצח, נגד גאון הגאונים ורב רבנן ואיש אלקי כזה, מה שעל פי רוב לא זכו אף ללמוד בספריו, רק חושבים שזהו חסידות בשמעם ולא ידעו מה שמעו, והבן.

טז

ועתה נסדר פה תולדות האדם הזה, הגדול בענקים, סדר בואו לעולם, כתב לי ידיד נפשי עוז, הרב הגדול החסיד מו"ה יחזקאל יעקב ארבייטמאן שליט"א, מקהלת אפטא, ששמע מרב אחד ישיש, נכדו של הגאון הקדוש בעל "מלא הרועים" ו"קהלת יעקב", וזהו:

הרה"ק ר' נחמן מהוראדענקא ז"ל, היה גם כן גאון גדול, והיה למרן הבעש"ט ז"ל כמו תלמיד חבר. והיה גם כן חבר לבעל "מעשה רוקח" ז"ל שהיה בסוף

ימיו בארץ הקדושה תוב"ב. ועלה על לבו של הר"ן הנ"ל, שיסע לארץ הקדושה לחבירו הנ"ל, ולפי השערתו היה אשר יהיו טובים השנים להביא את הגאולה כשיהיו ביחד בארץ הקדושה. והנה לא אסתייע מילתא וכו' וכו' [= כאן האריך הכותב בקורות עלייתו של הרה"ק ר' נחמן מהוראדענקא לארץ הקדושה, והמעשה הנודע מענין לידת בנו הרה"ק ר' שמחה ז"ל שהיה אחר כך חתנא דבי מלכא מרן הבעש"ט ז"ל, כי נשא את נכדתו הצדקת מרת פיגא. וממשיך לספר באריכות נפלא את המעשה המפורסם אודות בנם הבכור הרה"ק ר' ישראל ז"ל, המכונה בשם "ר' ישראל מת", ויען כי הדברים ארוכים וידועים ומפורסמים, לא הבאתים הנה, ועוד חזון למועד].

ואחר כך נולד להזוג הנ"ל (הר"ר שמחה ואשתו מרת פיגא), הדגול מרבבה אשר נקרא בשם זקינם [הר' נחמן מהאראדענקא ז"ל], הוא הרב הקדוש הרבי ר' נחמן מבראסלב. נמצא שהיה מצד אביו נכד הר"ן מהארידענקא ז"ל, ומצד אמו נכד הצדיקת אדל בת הבעש"ט ז"ל. ואמו מרת פיגא היתה אחות הבנים הקדושים הנ"ל [הרבי ר' ברוך ז"ל וה"דגל מחנה אפרים" ז"ל].

והנה הרבי ר' נחמן ז"ל בעל "ליקוטי מוהר"ן" ז"ל, גם במעלליו התנכר נער כי יהיה לאיש מופת, אך בעוונותינו הרבים היה מעשה בעל דבר שהכניס קטגוריא בין הצדיקים, ובלבלו את העולם. ולולי זאת, לפי הנראה, היה יכול בחכמתו ובצדקתו להחזיר כל העולם בתשובה. אך וימררוהו, ונפטר בקוצר שנים בן ל"ח שנים, בשנת תקע"א לפ"ק, ביום ד' חול המועד סוכות.

והמוהר"ל ז"ל הביא בספר, שכל מי שסובל יסורין בעולם הזה, השם יתברך מפייסו אחר כך, כמו להלבנה, וראיה מרחל שיוסף היה מלך, ובני משה רבינו ע"ה רבו למעלה ראש – על שמשה רבינו ע"ה לא הניח בן למלא מקומו וכו'. ולפי עניות דעתי, שזה הפיוס להר"ן ז"ל, שזכה שבאים בכל ראש השנה אנשים יראי שמים מאפסי הארץ אצלו, כמו בחיים חיותו.

עד כאן לשונו של ידידי הרב ר' יחזקאל יעקב הנ"ל.

אנשי חיל

רץ כצבי
וגיבור כארי

פרקים
משירת חייו
של החסיד הנלהב
רבי צבי אריה ליפל

כבר אמר רבינו שיהיה
כמה מעשיות מאנשיו,
שמכל אחד ואחד
יספרו הרבה מעשיות
(שיחות הר"ן סימן רמט)

Handwritten text in Hebrew, likely a manuscript or a collection of letters, written in a cursive style. The text is dense and covers most of the right page. Some legible words include "אנשי חיל", "אריה ליפל", and "רבי צבי".

יהודה בן תימא אומר:
הוי עז כנמר, וקל כנשר,
רץ כצבי, וגבור כארי,
לעשות רצון אביך שבשמים

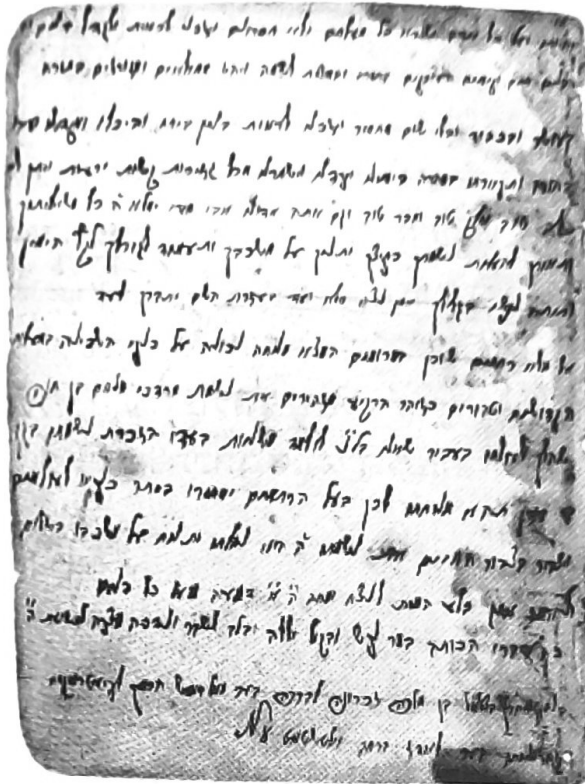
חיייו של החסיד הנלהב רבי צבי אריה ליפל, המפורסם בכינויו: רבי הירש לייב, מפליאים ביותר, הן אלו פרקי גבורה ומסירות נפש של איש גיבור חיל, שנשמטו יקדה ללא הפוגה באישו הקדושה של הנחל נובע. למן היום בו נדלק בלבו הניצוץ, הלך האיש הלוך ואור, ותלהט נפשו באור האורות, עד כי היה ללפיד אש שהבעיר והאיר את כל סובביו. לא פעם, בלהט תבערת לבבו ובגעגועיו שלא ידעו גבולות, השליך נפשו מנגד, רץ כצני והתגבר כארי – לעשות רצון אביו שבשמים. תכתב זאת לדור אחרון...

בה' בשבט תרס"ה נולד ר' הירש לייב ליפל ע"ה בעיר לודז' לאביו ר' אהרן בצלאל. באותן שנים היתה לודז' מטרופולין של חסידות, רבים מתושביה היהודים היו חסידים ואנשי מעשה היושבים על התורה והעבודה, בעוד שאת עול פרנסת הבית נטלו הנשים הצדקניות על כתפיהן. גם הליכות בית משפחת ליפל התנהלו כך, האב יושב היה ספון ליד ארונו המלא בספרים ועסק בהתמדה בשיעוריו, בעוד האם ניהלה את החנות שהיתה בבעלותם. מידי פעם היה אף האב בא אל החנות ומושיט את עזרתו.

אבי המשפחה - ר' אהרן בצלאל, נמנה על חסידי רדומסק שמנו טרם החורבן המוני חסידים, אך עם זאת חיבב מאד את ספרי ברסלב, ומידי פעם היה הוגה בהם בשקיקה. לספרים קדושים אלו נקשר עוד בימי נעוריו, כפי שסיפר בנו ר' הירש לייב שמצא בספריית אביו את הספר "ליקוטי עצות" עליו כתוב "הבחור אהרן בצלאל ליפל". ר' הירש לייב, אף היה מספר על קשרי ידידות ששררו בין אביו ר' אהרן בצלאל ובין החסיד המופלא ר' אפריימ'ל מפשעלבארז זצ"ל, שטרם התקרבותו לרבינו הקדוש היה אף הוא מחשובי חסידי רדומסק.

ירא ה' מופלג היה ר' אהרן בצלאל, ובעקבות נס שקרה עמו בצעירותו קיבל על עצמו להדר בקיום סעודת "מלוה מלכה" בציבור כל ימיו.

כתב ידו של האב ר' אהרן בצלאל ליפל

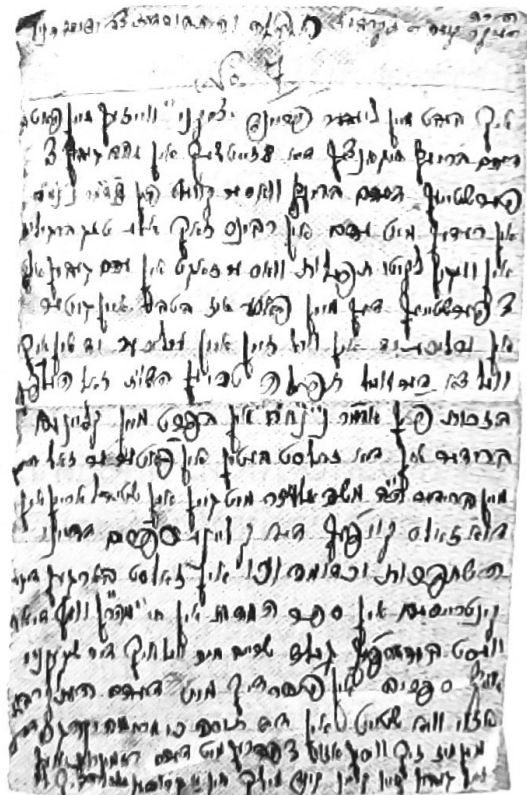
עוד נער צעיר לימים היה הבן
 הירש לייב, כשבאחד הימים
 ראה את אביו יושב והוגה בספר
 כלשהוא ומעיניו יורדים פלגי
 דמעות, שהרטיבו את פיאותיו,
 "מה יכול להביא את אבא לבכיה
 כזאת?" הרהר הירש לייב,
 שבכיו של האב חלחל במעמקי
 נשמתו, ובליבו החליט: "אסורה
 נא ואראה במו עיני, מהו הספר
 הפלאי". אלא שאז מיהר אביו
 והסתיר את הספר מפניו. לאחר
 שקם ר' אהרן בצלאל מבכיו
 והלך לו, הביט בנו הצעיר כה
 וכה וירא כי אין איש הרואה
 במעשהו, החל לחפש בסקרנות
 גוברת והולכת אחר הספר המופלא.

יגע ומצא, לעיניו נגלה הספר ושמו "משיבת נפש". פתחו הנער והתחיל מעיין
 בין דפיו הקדושים, והנה בסופו ראה חיבור נוסף הקרוי בשם "תיקון הכללי"
 ובהקדמת הספר נכתבו שורות אשר גרמו להירש לייב הצעיר להפתעה עצומה,
 מה רואות עיניו? צדיק קדוש יש, ושמו רבי נחמן מברסלב, נין ונכד לבעל שם
 טוב הקדוש, והוא מבטיח לאמר, כי כל מי שיבוא לציונו הקדוש, ויאמר את
 עשרת המזמורים הנכתבים שם, אזי הוא מתחייב להושיעו ולתקנו אפילו
 אם עבר עליו מה שעבר... עודו משתאה על ההבטחה המופלאה מול עיניו,
 ולצד עמוד השער נכתב באותיות ענק "גיוואלד! זייט אייך נישט מייאש!!!"
 השתומם הנער הרך, ושאל בלא קול: "איזו סיבה יש לו לאדם להתייאש, שצריך
 להזהירו כל כך לבל יתייאש?" תשובה לשאלתו לא ידע, אבל הספר כבש את
 ליבו. אור גדול זרח מתוכו והאיר בנפשו, והוא החליט לאמץ לעצמו את הספר
 כדי לרדת למעמקיו. לאחר מכן גילה בספר כי שם העיר בה טמון הרבי הוא
 "אומן", "בודאי זהו איזה 'שם' קדוש" חשב בליבו הצעיר, היות ומעולם לא

שמע על עיר בשם זה. לאחר שלמד בספר עמדה לנגד עיניו של הירש לייב צמא הנפש מטרה אחת: לפגוש בחסידי ברסלב, כאלו המקושרים לאותו רבי קדוש ומופלא. אמנם, זה מכבר שמע מחביריו על חסידים אלו המרבים לרקד ולמחות כף אל כף, אם כי היכן ניתן למצאם - לא ידע.

בלימודיו בעיר מולדתו לודז' עשה הירש לייב חיל, ולמד בשקידה מופלאה. כעבור תקופה נכנס ללמוד באחת הישיבות הגדולות שבווארשא הבירה - ישיבה שהיתה תחת נשיאותו של ה"חפץ חיים" זיע"א. את ביקוריו של ה"חפץ חיים" בישיבה, היה הירש לייב מנצל היטב כדי לשוחח עם 'הכהן הגדול' מראדין בדברי תורה ויראה. כך עלה והתעלה הבחור הצעיר, כשהוא מתמסר בעוז ללימוד התורה הקדושה.

ובווארשא הגדולה, לא הרחק, שכן בית המדרש של חסידי ברסלב, בו יקדו להבות האש של הנחל נובע והפיצו אורו למרחקים. ביום מן הימים שומע הירש לייב על אותו בית מדרש, ובצמאונו השוקק לעבודת ה' ובזוכרו את האור שהאיר בנשמתו הספר הקדוש "משיבת נפש" הוליקוהו רגליו אל בית החסידים, שם מצא בחורים בני גילו שלמדו במקום. בחורים אלו למדו בהתמדה גמרא ופוסקים, והגו מידי יום ביומו בספרי רבינו הק', ובשעות הפנויות עסקו בהתבודדות. הירש לייב נקשר מיד בעבודות אהבה לחסידים הצעירים, שהיו ספוגים אמונה עזה ברבינו הק', ועד מהרה ניצתה האש הקדושה בנשמתו. בשבתות היה סועד לעיתים בביתו של החסיד הנודע רבי יצחק ברייטר, ולחילופין בבית החסיד הדגול רבי אהרן לייב ציגלמן. בסעודות השבת היו משיחים על שולחנם אנשי

ממכתביו של ר' הירש לייב
באותה תקופה

אמונה אלו בגדולת הרבי ותורתו ועצותיו הק', ומכוחו הנצחי לדורות, והיה הנער צמא הנפש שותה בערגה את הדיבורים שהיו לו למשיב נפש.

באחד הימים של ראשית התקרבותו, כאשר ביקר בישיבתו ה"חפץ חיים" זיע"א, שוחח עימו הירש לייב וסיפר לו על התקרבותו לחסידות ברסלב, ה"חפץ חיים" בשומעו את דבריו עודדו להמשיך בדרכו, תוך שהוא מוסיף ומשבח את חסידי ברסלב - השמים דגש על לימוד הלכה תמידי, ואינם סרים מסעיף קטן שבשולחן ערוך. לימים, כאשר יספר על התקרבותו, יפטיר ר' הירש לייב בצחות: "החפץ חיים - הוא שפסק לי להתקרב לחסידות ברסלב"...

באותן שנים השתתף הירש לייב בקיבוץ של אנשי שלומינו ד'פולין בראש השנה, וכל ימיו היה מפליא לתאר את התעוררות לב חסידים נלהבים אלו, ואת הנעימות שהיתה נסוכה בקול רינתם של בעלי התפילה, שהמסה את לבב כל שומעיהם.

מיום שבא לוורשא הספיק לשמוע מחבריו הצעירים, כי "אומן" - מקום מנוחתו של הרבי הקדוש אינה אלא עיר ברוסיה, עוד הוסיפו חבריו ללחוש באוזניו, כי למרות חומת הברזל שירדה זה מקרוב בין פולין לרוסיה, מידי שנה בהתקרב ראש השנה יוצאים חסידים רבים בליווי מבריחי גבולות מיומנים, ומנסים לעבור את הגבול בחשאי. "רבים", - כך סיפרו לו בעיניים מלאות געגועים - "רבים שפר עליהם גורלם, וזכו להגיע אל מקום משאת נפשנו הציון באומן!" כיסופיהם של הבחורים, שרבים מהם כמו הירש לייב לא זכו מעולם להיות באומן, היו עזים ועמוקים, מה עוד שמתוך לימודם בדבריהם הקדושים של רבינו ורבי נתן התוודעו לעוצמתה של אותה הבטחה נוראה שהבטיח רבינו הק' לכל אשר יזכה להשתטח על מקום קבורתו, והיתה נפשם יוצאת מקרבם מגודל הגעגועים לשם.

שנה אחת, בשלהי דקייטא, כשרבים עשו את דרכם לעבר הגבול, אירע מאורע שגרם לרעש גדול. בין הבחורים הנוסעים באותה שנה היו שני בחורים שבאו ממשפחות נכבדות בפולין שהתקרבו זה לא מכבר לרבינו הק', אחד מהם היה בנו של ראש בית הדין בלודז' וחבירו היה בנו של אחד מגדולי מורי

ההוראה בעיר, לאחר שגילה הראב"ד מכתב מבנו, בו הוא מודיע לו על נסיעתו, לא התמהמה, תיכף פשט את בגדי רבנותו, לבש בגדים פשוטים, וישם פעמיו לאחד מבתי החסידים של חסידי ברסלב, הצטרף אליהם כאחד מן המניין, האזין לשיחותיהם, השתתף בהתוועדויותיהם, עד כי בטוחים היו החסידים, כי מדובר בעוד מקורב חדש, כמותו היו רבים בימים האלה. כאשר חש כי נותנים בו אימון, החל מתעניין אצלם איה וכיצד היא הדרך העולה אומנה. החסידים לא חשדו במאום, בטוחים היו כי אף הוא כמותם, נכספה נפשו לעמוד באדמת הקודש, גילו לו בפרוטרוט את הכל - פרטי המסלול, באלו ערים עליו לעבור, ובאיזה שטיבל עליו לפגוש, וכי בעיר זו עליו ללכת לביתו של פלוני, ובעיר אחרת לביתו של אלמוני וכיוצא. ארז הרב מטלטליו, וישם לדרך פעמיו, ככל אשר הורוהו, עד אשר הגיע למקום קרוב מאוד לגבול, שם גילה את הקבוצה, ובתוכה הבן המופתע. נטל את בנו והוליכו לביתו. בשובו הרהר הרב לעצמו: "עתה עלה בידי להשיבו, אולם מי יהיה ערב בעדי, כי בני לא ינסה שוב את מזלו?".

החליט הרב ועשה מעשה, הוציא מטעם בית הדין מודעה ובה כתוב לאמר: כי בעת כזאת, אשר הדבר כרוך בסיכון רב, אסור לגנוב את הגבול לאומן. הרב לא הסתפק בזאת, הלך ופנה לגדולי אנ"ש שהשפעתם מרובה, מביניהם: ר' יצחק ברייטר ור' אהרן לייב ציגלמן, וביקש מהם לצרף את חתימתם על המודעה הנזכרת. ואף הוסיף לאיים עליהם, כי במידה ולא יחתמו על האיסור, ילך וילשין עליהם בפני השלטונות, כי קשר קושרים חסידי ברסלב עם הבולשביקים העויינים. בתשובה, אמרו לו ר' יצחק ור' אהרן לייב: "המתן שבוע שבועיים עד שנתיישב בדבר". נתאספו מופלגי החסידים, בקיאים גדולים בנגלה ובתורת רבינו הק', לדון בצוותא - האם גם למידה כזו של מסירות נפש התכוין רבינו הק'. בהגיע המועד קראו לרב והשיבו לו, כי עיינו בדבר, והגיעו למסקנא כי צודק הוא בדבריו. ואכן צירפו את חתימתם לאמר, כי בשנה זו אין לנסוע מפני פיקוח נפש.

נקל לשער את גודל הסערה שנתעוררה בעקבות חתימתם, ולתוך מצב זה נקלע הירש לייב, אשר זה מזמן גמר אומר בנפשו להגיע לרבי הקדוש באומן - ויהי מה. כיסופיו הגדולים לא נעלמו מגדולי החסידים, והם ניסו להניאו

א

דה עפ ה' אסרו אתה נצבים היוף וכן למה ומהה גוסל ש' הן
 אהגלהט החתם והשלוף אמנו כה יתן ל' וכה יוסים אלמנה אהן
 לכבוד אהיהו דני חסומו יקונו מחסד נפלו זלמה דאלו
 כלה הך השולק שלף כהונה ואדורה כספיו כפי עי הקונו
 נכחה זנד ויכנו כלה מור וצדף זאב הכהן (ו) ווסו
 אהלעם לחתון מו סן אוננו אורן קצוים זמן דחס זאב
 ווקלמ מור זק ל' הדין סן זיר גנו איווי זמן כן ודו ר' ין
 לעטלעם לכונו זוק דום אור הזנו הונט אהזאלען ד' ד' ווקל
 קאל סן אהרעם כוף סול ד' ד' און און חאב אהחל גרום
 אהה ד' ד' נאר אם אנו מור זוחודל וום ד' ד' האס מור נ' ל'
 זלוקט קטן אהרוק סן אול' זלוקט נאר סן חסדף זנו אהזו ד' ד'
 כלהם סן חלוט ען וום אה ל' ד' מור זנו און האב
 זלוקט ס' ל' מוכאל נוק גאל און הזנו זנו נ' ל' זלוקט
 (אן זין גאל נאר און הזנו זלוקט וואן אהלה סן ד' ד'
 כהזדעט אן וואן אונזון ל' ד' און ד' ד' אם זאנן אונזם
 ז' ד' ז' אלוכ' אהז' זון אלוב' וואלעמוה אהלן
 סן אן וום נוק נ' ל' וום אונז אם אנו זנו אהזענען אה
 ז' ד' ז' אהז' ז' ד' און ז' ד' ז' אהז' ז' ד' אהז' ז' ד'
 אהן חלוט וום אלוכ' ז' ד' ז' ד' ז' ד' ז' ד' ז' ד'
 ז' ד' ז' ד' ז' ד' ז' ד' ז' ד' ז' ד' ז' ד' ז' ד'
 ז' ד' ז' ד' ז' ד' ז' ד' ז' ד' ז' ד' ז' ד' ז' ד'

מכתבו של ר' יצחק גרשון ברזסקי מאותה תקופה (מיום ה' נצבים, כ"א אלול תרפ"ב).
 בו הוא מספר לבנו יקירו ר' יעקב זאב שעלה ארצה, כי כמה מאנ"ש תושבי ווארשא
 ולודז' יצאו לדרכם לאומן, ולא ידוע אם אכן צלחה דרכם לעבור את הגבול...

מתכנית מסוכנת כזו, הם הציעו לאמר: את כל מאמצי הנפש שהנך מוכן ומזומן להקדיש לנסיעה - מסור עבור ענייני רבינו ז"ל, למשל בימי אלול - הזמן אותו הועדת לנסיעה - תרבה בהתבודדות, אם עד היום היית מתבודד כך וכך, הוסף עוד שעות התבודדות עליהן, ואת סכום הכסף שבכוונתך לשלם לידי מבריחי הגבול - נדב להדפסת ספרי רבינו, כך בוודאי ישתדל רבינו הקדוש עבור תיקון נפשך, בראותו את השתוקקות לבך!

"כלום, יש בכח אי מי להציע חלופה, ולחוות דעה ברזי ההבטחה הנוראה, שלא היה דוגמתה"? שאל בכמיהה את החסידים הותיקים, ובעיניו ניבטה דאגה על תיקון נפשו...

באותה תקופה לן היה הירש לייב בלילות במרתף שהיה בבעלותו של יהודי תושב וורשא, גיסו של החסיד ר' שלמה יהודה הופמן - מבעלי התפילה בקיבוץ בלובלין. הוא העדיף ללון במקום זה, לפי שאת דלתות המרתף היו נועלים מבחוץ בתחילת הלילה, ועם שחר פותחים אותם שוב, עובדא זו איפשרה לו להקדים לישון, לקום בחצות, ולעסוק בעבודת ה' כחפצו, מבלי שיפריע לאיש או יופרע על ידי אחרים. במרתף זה לנו עוד מספר בחורים שהתקרבו לברסלב. ביניהם היה אחד שגעגועיו לאומן אף הם לא ידעו גבולות, נדברו השניים ואף הגיעו למסקנה נועזת: יהיה אשר יהיה, הם יסעו לאומן!

חודש אלול תרפ"ב. כשישים-שבעים איש מאנ"ש יוצאים בואכה גבול פולין - רוסיה, מחולקים למספר קבוצות. הירש לייב נמנה על קבוצה גדולה בת עשרות אנשים שהחלו נעים לכיוון הגבול, כשבדרך הארוכה הם לנים בחדרים צדדיים בבתי כנסיות, ומידי יום מבלים הם שעות ארוכות בהתבודדות, בתחינה ובקשה לפני השי"ת שיצליח דרכם.

באחד הלילות התקדמו וחנו בקרבת מקום לגבול, והחלו יוצאים שניים שניים, בהפרשים של שעה בין חברותא אחת לשניה. אלא שנעלם מידיעתם כי שומרי הגבול כבר עלו עליהם... הללו ניצבו בצד הדרך, ובזה אחר זה נפלה הקבוצה כפרי בשל לידי השומרים, שמיהרו להושיבם במעצר. החיילים דרשו

פספורטים, בידי רוב הבחורים היו כאלה, אך מקצתם שעשו את הדרך ללא פספורט, ביניהם הירש לייב, לא היססו והגישו "תיקון הכללי" לידי החיילים. למזלם, לא הבחינו החיילים בכך, (כפי הנראה לא ידעו 'נבערים' אלה לקרוא...), ספרו את ה"תעודות" שבידם, וכך ידעו על מספר האנשים שבקבוצה. עובדת מעצרו הגיעה לאוזניו של הרבינער - הרב הראשי, שכבר הכיר את נסיונותיהם של החסידים להגיע לאומן, והוא הובא לשחררם, תוך שהוא מצהיר באוזניהם כי זו הפעם האחרונה בה הוא מתערב לטובתם, וכי בפעם הבאה כבר לא יבוא לפעול למענם.

רוב רובם של אנ"ש השלימו עם המצב ושובו לבתיהם, הירש לייב לעומת זאת, וכמוהו ארבעה מחבריו, ועוד בודדים מאנ"ש, לא הרימו ידיים, הם החליטו לנסות שוב, והפעם, דרך נתיב הברחה שונה, הנמצא באיזור מרוחק יותר. לאחר זמן לא רב, עלה בידם למצוא שני מבריחי-גבולות מנוסים, שהתרצו להראות להם את הדרך תמורת תשלום נאות. בני החבורה מסרו את סכום הכסף בידי אדם שהיה מקובל על שני הצדדים, וסיכמו עמו, שכאשר ישובו המבריחים עם הסימן המסוכם ביניהם, המראה כי הצליחו לעבור את הגבול בשלום, יתן להם השליש את התשלום המתבקש.

הזדרזה החבורה ויצאה מיד לדרך, לפנייהם השתרעו שטחי ענק מיוערים, שתחילתן באיזור אוסטראה שבפולין, והמשכן חוצה גבולות ומתפרס לתחומה של שיפיטובקא שברוסיה. היתה זו שעת לילה מאוחרת, סמוך לחצות, כאשר החלה החבורה לעשות את דרכה ביער העבות, המשתרע על פני עשרות ק"מ, באמצעו עובר הגבול בין שתי המדינות. מפאת זהירות, השילו את נעליהם מעל רגליהם, וכה צעדו בדומיה מרובה, לבל ישמיעו קול איוושה העלולה להגיע לאזניהם של שומרי הגבול, שקני רוביהם מפירים מפעם לפעם את דממת הלילה בקולות נפץ מקפיאי לב. הם מלמלו בלחישה בלתי נשמעת את עשרת מזמורי ה"תיקון הכללי", וחזרו עליהם שוב ושוב בלב הומה תחנונים לבוראם, כי יעשה עמהם נס ופלא ויביאם למקום חיותם. בדרכם, התפרשו לפנייהם לא פעם שדות תבואה נרחבים, היתה זו סוף עונת הקציר, בכלות הקיץ, ובשדות התבואה הקצורים נותרו רק גבעולי הקש המחוברים לקרקע. בעוד מבריחי הגבול המיומנים ידעו להכין לעצמם בלויי סחבות שיגנו על רגליהם,

נאלצו הבחורים לצעוד על הקש הדוקרני יחפים, כשרגליהם נפצעות על כל צעד ושעל, אולם על אף הכל לא עצרו בדרכם, וצעדו כל העת נכחם בקו ישר, שעות ארוכות ללא סטייה, כאשר עמדו בפני נהר חצו אותו בבגדיהם, אם נתקלו בגדר טיפסו ודילגו מעליה, ולרגע לא עצרו מלכת. הירש לייב הצעיר ראה בכל תלאות נסיעתו לרבינו חלק בלתי נפרד מתיקון נפשו, וכל אימת שנשרטו או נפצעו רגליו הפטיר: "יהיה זה לכפרת עוון". למרות הכאב והתלאה, קטנים היו בעיניהם יסורי הדרך מגודל כלות נפשם למקום גניזת הרבי הקדוש אליו זכו להתקרב זה לא מכבר. בעיני רוחם ראו עצמם עומדים לפני ולפנים באהל ציונו הקדוש ולבם עלה על גדותיו.

המחסור החמור ברוסיה הביא לידי כך, שדברים רבים היו יקרי המציאות, בין המצרכים המבוקשים במדינה הזאת היו: בקבוקי וודקה ודגים מלוחים. מבריחי-הגבול הממולחים נהגו לנצל כל הזדמנות, על מנת להבריח איתם מצרכים יקרים, ולהרויח עליהם כהוגן. גם במסעם זה, נטלו עמם המבריחים בקבוקי וודקה גדולים וכמות ניכרת של דגים מלוחים, כשהם נעזרים בבחורים דן שסחבו חלק ניכר מהסחורה המוברחת.

השעה היתה שעת לילה מאוחרת. לאחר זמן רב של הליכה מאומצת ופוצעת באפילה גמורה, בדרך שהיתה ארוכה פי כמה מן הדרך הרגילה (בה ניסו לעבור את הגבול בראשונה), החלו הצועדים המותשים לחוש בעייפות רבה ובצימאון נורא, לשונם דבקה לחיכם, וגם בטנם הרעבה החלה להציק להם, כיון שלא התמהמהו בצאתם וגם צידה לא הכינו להם, היו הוודקה והדגים המלוחים – לדבר המזון היחיד בו יכלו להשיב את נפשם. התיישבו הבחורים העייפים וסעדו את ליבם בדגים המלוחים, שרק גרמו להחרפת הצימאון. לאחר מכן לגמו מלוא לוגמם מבקבוקי הוודקה שהיו בהישג ידם. כמה מבין הבחורים שהיו צמאים במיוחד לגמו כמות ניכרת מן המשקה החריף, וזה החל נותן אותותיו בהם, הם החלו להיות בגילופין ולשכוח כליל באיזה מצב הם נמצאים. עייפותם הרבה גרמה להם לרצות להניח את ראשם ולהחליף כח, אולם מבריחי-הגבול המיומנים הכו בהם והכריחו אותם להמשיך מיד בדרך, פן יעלה עמוד השחר

ויחשוף אותם במקום מסוכן זה. שניים מהבחורים כבר היו שיכורים ממש, תרדימה עמוקה נפלה עליהם, ושום דבר לא יכול היה לעוררם.

בני החבורה עשו את חשבון נפשם במהירות: שני בחורים אלו יוותרו במקום זה בשעות הקרובות, אולם השאלה היא: מה יעשו השאר? הם חשו שאינם יכולים להעמיד עצמם בסכנת נפשות, והחליטו להמשיך בדרכם בלויית מבריחי-הגבול. כמעט כולם היו שותפים למסקנה זו, כמעט כולם, פרט לאחד, שלא טובת נפשו עמדה לנגד עיניו, אלא טובת חבריו - הירש לייב. הוא הכריז באוזני החבורה, כי הוא לא ימשיך בשום פנים ואופן בדרך, ללא חבריו השוכבים בצד הדרך ושקועים בשינה מתוקה. ידע הירש לייב היטב את הסכנה האיומה האורבת להם בכל רגע, אולם למרות זאת לא אבה להפקיר את חבריו לנפשם, הוא גמר אומר להשאר לצידם, עד שיתפכחו מיינם.

המשיכו בני החבורה בדרכם, כשמאחוריהם נותרים שני הבחורים השתויים עם הירש לייב היושב לצידם. השעה בה נרדמו היתה שעת טרם עלות השחר. לאחר הפרידה הכפויה החל הרקיע אט אט מחוויר והולך. השניים שנלאו מתלאות הדרך רחוקים היו מלהתעורר. במשך שעות ארוכות ישנו, כשכל העת יושב הירש לייב לצידם בנאמנות. כחסיד ברסלב, הוא אינו מרגיש בלב היער בודד כלל ועיקר, הוא נושא עיניו ולבו לשמים בהתבודדות לפני בוראו, לבל יעזבם ולבל יטשם, ויביאם לאומן מחוז געגועיהם, אליו כלה שארם ולבבם מהשתוקקות.

רק לאחר שעות ארוכות נעורו הבחורים משנתם, הם החלו משפשפים עיניהם בתימהון ולא הבינו היכן הם מצויים. מבטם השואל תלוי היה בחברם הירש לייב, שאמר להם: "האמת אומר לכם, גם אני איני יודע היכן אני נמצא". הוא הזכיר לשניים, שדעתם החלה מצטללת עליהם, כי הם נמצאים בעיצומה של הברחת הגבול לרוסיה. לשלושה לא היה צל של מושג לאיזה כיוון עליהם לצעוד, ואם חצו כבר לצד הרוסי או שמא הם בתחום פולין עדיין, הם קמו והמשיכו ללכת, כשהמראה היחידי שנשקף למלוא רוחב העין הוא עצי היער הגבוהים הפזורים באזור לאלפיהם. זמן רב חלף עליהם בצעידה ונשיאת עיניים, בציפיה לישועת ה', עד שהבחינו מרחוק באיכרים המובילים בעגלותיהם תבואה אותה קצרו בשדותיהם. השעה היתה שעת בין הערביים והאיכרים

היגעים עשו את דרכם לעבר העיר. לא היתה להם לבחורים סיבה לחשוש מפני האיכרים, ובעזרת מילים ספורות שידעו ברוסית פנו אליהם בשאלה היכן היא הדרך המובילה אל העיר סלאויטה שברוסיה. האיכרים הורו להם את הדרך, והשלושה התמלאו שמחה אין קץ, עתה הוברר להם ללא ספק כי הם עברו את הגבול בשלום. אמנם קילומטרים רבים היה להם לגמוא עד לעיר עצמה, אולם מה להם בזה, מאחר ונפשם ניתנה להם לשלל! צעדו השלושה רגלי, עד שבשעת לילה מאוחרת הגיעו לעיר, ומיד תרו אחר בית הכנסת בו יוכלו ללון, כפי שנהגו בכל מסעם עד כה.

כאשר מצאו את בית הכנסת ובאו בשעריו, פגשו לשמחתם את שאר בני החבורה שהמשיכו אמש בדרכם, שמחתם לא ידעה גבולות. כעבור זמן לא רב, באו מבריחי-הגבול ודרשו את שכרם, מסרו להם הבחורים את הסימן המוכיח כי חצו את הגבול בשלום, ופטרם.

עתה היה עליהם להמשיך במסעם אומנה, אך בהעדר מסמכים מתאימים, היה עליהם להשתדל שלא לנוע בגלוי. רכבת משא שעברה בסמוך, שימשה עבורם שליח נוסף להביאם קרוב יותר אל מושא געגועיהם. התגנבו בני החבורה אליה ועשו עימה את דרכם עד קאזאטין. בקאזאטין פגשו בעוד חסידי ברסלב שעשו את דרכם לאומן. לוח השנה הצביע על התאריך כ"ח באלול, יום לפני "זכור ברית". החבורה כולה המתינה בתחנת הרכבת שבעיר, שם נאמר להם כי פעמיים בשבוע יוצאת רכבת מקייב לכיוון אומן, כשבדרכה היא עוברת בערים ברדיטשוב וקאזאטין, זו האחרונה עמדה באמצע המסלול, וממנה לאומן, ארכה הנסיעה שש שעות. לשאלתם מתי תצא הרכבת הקרובה? נענו: מחר... הוי אומר בערב החג, כמובן, שלעלות על רכבת זו, שתגיע לאומן רק בשעות הערב המאוחרות, לא בא בחשבון.

מפקד התחנה הנכרי, שהבחין במצוקתם, הציע להעמיד לרשותם רכבת מיוחדת שתסיעם לאומן תמורת תשלום הגון. בני החבורה, שכלתה נפשם להיות בראש השנה בצל רבינו הק' באומן, הסכימו מיד בשמחה, ותיכף שלשו ליד מנהל התחנה את כספם, הלה פתח בפניהם רכבת כאשר דיבר, והללו מיהרו לשבת, כשהם ממתינים בכליון עיניים לצאתה לדרך. ברם חולפת שעה ואף שעתיים, ומלבד הנוסעים שום נהג אינו עולה אל הרכבת. ניסו לאתר

את מנהל התחנה, אולם זה נעלם כאילו בלעתו האדמה, לאט לאט התחווה להם המציאות המרה, כי אך לצון חמד לו אותו מנהל, בנטלו את כספם הדל במרמה...

בלית ברירה ירדו מן הרכבת, בוקרו של יום 'ערב ראש השנה' הפציע כבר, הזדרזו בני החבורה למצוא לעצמם אכסניות בעיר זו, בה יעשו בלית ברירה את החג המתקרב. חדוה תקועה בליבם מחד על כי בכל זאת קרובים הם מתמיד אל משאת נפשם, אך מאידך מה גדול צערם; להיות כאן, ולא להיות באומן!...

לאחר החג, מיהרו ועלו על הרכבת הראשונה, אל היעד הנכסף: אומן!

המניעות הגדולות כבר מאחוריהם, בכיסופיהם שיברום והיו לאבק דק. מי יוכל לתאר את השמחה האופפת אותם. קול שקשוק גלגלי הרכבת על מסילת הברזל - דומה היה כמנגינה עריבה באזניהם: "אין שום יאוש בעולם"...

עומדות היו רגליו של הירש לייב בעיר אומן, מקום משכנו של הרבי הקדוש והנורא, אליו נכספה נפשו מאז עמד על דעתו. מיהר ונשא את רגליו אל הבית הגדול הוא ה"קלויז", להתוודע שם איה מקום הציון הקדוש משאת נפשו מאז, בכניסתו פגש בחסיד הנלהב ר' משה שמואל, שקיבל את פניו בשמחה עצומה. ביקש ממנו הירש לייב שיחזור בפניו על דיבור ששמע מרבי אברהם בן רבי נחמן, שנסתלק שנים מועטות קודם לכן. "דיבור מרבי אברהם חפץ הנך לשמוע?" - השיבו ר' משה שמואל - "כך אומר היה רבי אברהם: רבינו הקדוש "נצח" שמו, והוא נצחון שבנצחונים! וכאשר מתדבקים אליו חייבים להוושע"...

דיבור נורא זה הלהיב את הירש לייב מאוד, ומילא את לבו בעוז ותקוה, "כאן! אשפוך את שיחי, כאן! אזכה סוף סוף למצוא תרופה למכאובי", וכך רץ מעודד ומחוזק אל ציון רבינו הקדוש, החל באמירת ה"תיקון הכללי" - עבורו מסר את נפשו כל כך, והמשיך בתפילתו היוקדת של רבי נתן, עם המלים הנפלאות העולות בפיו לראשונה: "ובזכות הצדיק הזה, השוכן פה, צדיק יסוד עולם, נחל נובע מקור חכמה, אשר אני מכתת רגלי וטלטלתי עצמי בטלטול הקשה, בשביל לבוא הנה להשתטח על קבר הצדיק האמת הקדוש הזה, אשר הבטיחנו בחיינו

ר' הירש לייב בצעירותו

הקדושים לעמוד בעזרתינו סלה תמיד, כשנבוא על קברו הקדוש וניתן פרוטה לצדקה ונאמר אלו העשרה קפיטל תהלים, והנה עשיתי מה שמוטל עלי, עשה מה שעליך...", כה השתטח הירש לייב לראשונה על הציון הק' במשך שעות רבות, והשיח את כל אשר עמו.

וכך, מידי יום ביומו, היה פוקד את הציון הק' ועומד שעות ארוכות בתפילה, ונפשו רואה פלאות.

עם בואו, כתב מכתב לאביו, ובו הוא מספר כי בנפלאות ה' זכה להגיע בריא ושלם לאומן. בתשובה כתב לו אביו: "לו היית שואל אותי לדעתי לפני הנסיעה - הייתי אוסר זאת עליך בתכלית האיסור, אולם עכשיו, כשאתה כבר שם אני מקנא בך ומצטער שלא הצטרפתי אליך"...

בימים ההם שרר באומן רעב קשה, אך לא די בזאת, מגיפת טיפוס השתוללה בעיר וסביבותיה והפילה חללים רבים. מיום בואו עד לאחר שמחת תורה התהלך הירש לייב מהקלויז לציון רבינו בריא ושלם, אולם אז החל לעבור נסיון נוסף בהתקרבותו, מחלת הטיפוס דבקה בו, והוא נפל למשכב. במשך כשמונה שבועות מוטל היה בקלויז בתנאים מחפירים, ספסל נוקשה שימש עבורו מיטה, ומעט מאוד מאכל ומשקה באו לפיו. על מאכלים חמים ומבריאים, להם כה נזקק, יכול היה רק לחלום.

מעט מאוד מחסידי ברסלב שהו אז באומן, רבים מאנשי פולין שבו על עקבותיהם בנסיון להבריח את הגבול ולשוב לביתם. חלק אחר מאנשי שלומינו ראה בימים אלה עיתוי מתאים לנסות לצאת לדרך לכיון ארץ ישראל.

ובקלויז, שוכב על ספסל, הירש לייב, כשכמעט אינו יכול להניע אבר, אך גם בעת שכזאת לא עזבו השי"ת. באותם ימים זכה הירש לייב להכיר את החסיד הנודע רבי ישראל הכהן טראוויצער, שהיה אז זקן מופלג, שעבר מכבר את גיל הגבורות, ולן אף הוא בקלויז. עובד ה' מופלא ומיוחד בתבערת לבבו, היה האיש הגדול הזה, שבימי נעוריו עוד זכה להכיר את רבי נפתלי תלמיד רבינו ז"ל. יושב ר' ישראל, איש טרוביצה, ושח ומספר לנער הירש לייב, שיחות וסיפורים על עבודתו בקודש של ר' סנדר טראוויצער, ועל תפילתם של ר' סנדר ובני חבורתו, שהיתה נעשית באריכות גדולה ובמתיקות ועריבות עצומה.

כשראה את מצבו הקשה של העלם הצעיר המוטל על ערש דוי, האציל עליו ר' ישראל מברכותיו - ברכת כהן - מעומק ליבו שיזכה לרפואה שלימה, ובהזדמנות מסויימת אף הציע לו ליטול מידיו מספר מטבעות אותן קיבל מקרוב עבור "פדיון הבן". הירש לייב שאב עידוד רב מן השהיה במחיצת חסיד מופלא זה, אולם זו נמשכה שבועות ספורים בלבד, כי בכ"ח בחשון תרפ"ג נסתלק ר' ישראל לעולמו זקן ושבע ימים.

לא קלה היתה עבור הנער הצעיר ראשיתה של התקרבות, אולם דווקא יסוריו ותלאותיו הרבים קשרוהו בקשר בל ינתק אל הרבי, שעל שמו וזכרו לא חדל להתרפק כל ימיו. הוא נותר בין כותלי הקלויז, מוטל תשוש על אחד מספסליו. כעבור זמן מה נפל למשכב בחור נוסף שערק יחד עמו מפולין לאומן, ישראל לייב נקרא הבחור, שהיה יליד וורשא, לאחר מספר שבועות נסתלק לעולמו ביום י"ד בכסלו. שנים רבות שמר ר' הירש לייב את יום היארצייט של חברו הטוב, עימו עשה את הדרך המסוכנת לאומן, והשתדל לעשות עבור טובת נשמתו.

לא חלפו ימים רבים, ועוד אחד מחבריו חלה, נודע הדבר לשלטונות, ותיכף רצו להוציא צו הסגר על הקלויז על כל מבואותיו, בטענתם כי כל מי שבא בשעריו נדבק בטיפוס. לנוכח איום זה, נחלץ החסיד הגדול ר' שמשון ברסקי, ודיבר על לב הבחורים ועודדם להסכים להתאשפז בבית החולים העירוני, על אף שהדבר נוגד את רצונם, על מנת להציל בכך את הקלויז. הבחורים התרצו לדבריו של ר' שמשון, והתקבלו בבית החולים.

הירש לייב, שהיה חולה זה מכבר, שהה בתחילה בחדר אחד עם חברו שחלה זה עתה, ששמו היה שמואל אייזנער, אף הוא יליד לודז', אולם לאחר מספר ימים הועבר שמואל לחדר אחר. לאחר מספר ימים, כשהתעניין הירש לייב ששכב על ערש דוי, מה עלה בגורלו של שמואל, ענוהו סובביו שמצבו הוטב, בו בזמן שהאמת היתה כי אינו עוד בין החיים.

אך לא ארכו הימים, והאמת המרה נודעה להירש לייב על ידי חלום אימים, בו ראה בין היתר את שני חבריו: ישראל לייב ושמואל אייזנער, מחלום ביעותים זה הסיק הנער כי גם שמואל עבר לעולם שכולו טוב... פחד נורא תקף את הירש לייב, וכאשר הגיע ר' נחמן שטראקס לבקרו, ביקש ממנו בתחינה: "אנא, ראה להביא לכאן את כל ספריו של רבינו הקדוש, אני מרגיש כי בכוחם ליטול ממני את פחדיי". מיהר ר' נחמן להביא לנער את הספרים הקדושים שהיו עבורו לטל תחיה, בהם מצא עידוד ונחמה.

אט אט, ניכרו בו סימני התאוששות, וכעבור זמן כאשר ראו כי הנער החלים, שחררוהו מבית החולים. אך לא ארכו הימים ושוב תקפה אותו מחלתו, הוא

נאלץ שוב להתאשפז, וכך נמשך מצבו זה עד ערב פורים, באותו יום החליט הירש לייב: יהי מה, איני נשאר לבלות את היום הקדוש במקום זה!

הוא עזב את בית החולים, לא לפני שחתם על מסמך בו הוא מצהיר כי יציאתו היא על אחריותו בלבד. משערי בית החולים הוליכוהו רגליו לעבר הציון הקדוש, כשהוא נתמך במקל, אולם עקב חולשתו העצומה, התארכה לו הדרך הקצרה, מהלך של מחצית השעה, לכדי שמונה שעות תמימות!

בימי שהותו בבית החולים, נעשה לו טיפול בידו, שגרם לו לכאבים איומים שלא הרפו ממנו, כשעלה הירש לייב למחרת, להשתטח שנית על הציון הקדוש, העתיר בתפילה על רפואת ידו, ועוד באותו יום נעלמו הכאבים בדרך נס – ויהי לפלא.

באותה תקופה נקשר הירש לייב בן השמונה-עשרה בקשר אמיץ וחזק לחסיד הנלהב, עובד ה' בכל נפשו - ר' ברוך חתן ר' געצי, הידוע בכינויו: ר' ברוך גַּעְצֵיִס. בעל לב בוער לה' יתברך באש שלהבת היה ר' ברוך, מחצבתו ממשפחה של חסידי קאצק, בנפלאות דרכי ה' זכה להתוודע אל דרכו הקדושה של רבינו הק', בה הלך במסירות נפש. בהתעוררותו הגדולה היה יוצא גם בלילות חורף מושלגים, בהם הגיע הקיפאון לכדי 30 - 40 מעלות מתחת לאפס, ליערות הנרחבים הסמוכים לאומן העיר, ומבלה בהם בתפילה ובהתבודדות, שיחה וצעקה לפני השם יתברך, עד עלות השחר. קדושתו ופרישותו ושמירת עיניו מכל משמר לבל יביטו הבטה כלשהי בעולם הזה היו מופלאים, גם שיחו ושיגו עם בני אדם היה בחמימות והתלהבות, וכשהחל לשוח בענייני רבינו הק' עם אחד מחבריו, יכול היה לחלוף לילה שלם בדיבורים חמים כגחלי אש, מבלי שהשניים ישימו לבם לשעות הנוקפות בזו אחר זו. הירש לייב מצא בו חבר כלבבו, שאינו שוקט על שמריו כלל.

שבועות ספורים חלפו מאז נעמד הירש לייב בריא ושלם על רגליו, ובמוחו של ר' ברוך עלה הרעיון לשדכו עם בתו היתומה של החסיד ר' אהרן קיבליטשער שהסתלק זה לא מכבר. מיהר והציע את הדבר לשני הצדדים שהסכימו על אתר, וכך קם השידוך והיה, ובחול המועד פסח הקרוב נערכה שמחת האירוסין בששון.

שמחת כלולותיו של ר' הירש לייב נועדה להתקיים מיד לאחר חג השבועות. את ליל חג השבועות עשה החתן על הציון הקדוש בתפילה מעומק הלב, שם הכין לבו בתשובה ויראה ליומו הגדול. ואם תשאלו, ומה בדבר הכנות הכרחיות כבית לדור בו ורהיטים וכיוצא? ובכן, הדירה אותה הועידו עבור בני הזוג, לא היתה אלא חדר קטן עם קירות עץ, שתפס רבע משטחו של הבית בו שכן. ומעשה שהיה כך היה: באחד הימים נסתלקה אמו הצדקנית של ר' אבא לישינסקי, שהיתה בתו של ר' נחמן טולטשינר זצ"ל, ולידיו נפל בירושה הבית בו דרה האם. זמן רב עמד הבית ריקן ושומם, מאחר שלא נמצאו לו דורשים. הלך ר' ברוך געציס שלצד עבודותיו הקדושות היה איש מעשה, ודיבר על ליבו של ר' אבא, כי יאות למכור לו את הבית במחיר מוזל. נעתר לו ר' אבא, ואז עמד ר' ברוך, וכידיו המבורכות חילק את הבית ע"י קרשים - לארבעה חלקים. באחת ה"דירות" שהתקבלו התיישב ר' ברוך ומשפחתו, אחת - הועיד עבור החתן דנן, ואת הנותרות למשפחות נוספות מאנשי שלומינו.

משנמצאה הדירה - חסרו רק רהיטים, וכה יספר לימים גיסו הגדול ר' לוי יצחק בנדר, שהיה 'העומד מצד הכלה': "ביום החופה שנקבעה ליום שישי הלכנו לקנות עבורם ריהוט, עלה בידינו להשיג מיטה שאחת מרגליה היתה שבורה, במקום הרגל השבורה תחבנו ארגז... אמצעים למיטה נוספת לא היו בידינו, ולכן עבור החתן קנינו ספסל... ארגז גדול יותר שימש בתור שולחן ושני ארגזים נוספים מילאו את מקומם של כסאות, וכך ריהטנו עבורם חדר. אולם כל אלה הפרטים שסביב, אבל האברך הזה, ר' הירש לייב, עבד והתייגע בעבודת ה', היה לו כזה מין חן שנתפעלנו ממנו, הלב שלו היה כזה לב... והדיבורים שלו..." יסיים ר' לוי יצחק בערגה.

יום החופה עבור החתן היה יום של התבודדות בבית ציון רבינו הק' בתשובה ובהתעוררות, עד אשר בא ר' ברוך וחביריו לקרוא לו לחופה, אשר התקיימה בפניא דמעלי שבתא. בסידור קידושין כובד ר' לוי יצחק, ששפך ים של דמעות בעת החופה.

ויהי באשמורת הבוקר של שבת קודש, כמה מאנשי שלומנו שהשכימו קום לתפילת הותיקין בהיכל הקלויז, גילו את החתן הטרי שהקדימם, עומד ב"פאליש" - חדר המבוא וזועק בהתעוררות הלב את ה"לשם יחוד" שלפני עטיפת הטלית לראשונה בחייו. כה דבוק היה בהתלהבות אמירתו, ולא אבו שאר אנ"ש להפריעו, הם המתינו בדומיה מלהכנס פנימה עד שיסיים החתן את אמירתו. היה זה מעמד נשגב שנחרט עמוקות בלב הנוכחים.

שמחת הנישואין התקיימה במוצאי שבת קודש. "חתונה מאירה" כזאת לא ראיתי בשום מקום אחר" - מתרגש ר' לוי יצחק בספרו - "היתה זו ממש כמו החתונה עם שבעת הבעטלערס (סיפורי מעשיות). ר' ברוך נעמד לרקוד, וריקודו היה בהתלהבות נפלאה, שעות ארוכות רקדו שם, וזיעה של מצוה ניגרת מהם לרוב. בעיצומה של השמחה הגדולה, קם בהתרגשות ר' ניסן השען מאנ"ש והכריז: "מה תועלת יש בשמחתנו לבני הזוג ליום הבא? כעת שמחים אנו, אולם הם שעניים מרודים הם, מה יאכלו מחר?" מעולם לא היה ידוע ר' ניסן כפזרן גדול, אולם השמחה הגדולה הרחיבה את ליבו, ואותה שעה הכריז בקול: "הנני תורם כבר סך כך וכך עבור בני הזוג!" אנשי שלומנו, בראותם את ר' ניסן חברם גובר על טבעו, התעוררו אחריו והחלו מנדבים בזה אחר זה, אחד המרבה ואחד הממעט, עד שנתאסף לו על השולחן סכום נכבד, אותו על פי עצתו של ר' ניסן השקיעו בבית מסחרו של ר' חיים בנו של ר' שבתי ברסלבר, ובמשך שנים מספר התפרנס ר' הירש לייב בכבוד מהכנסותיה של השקעה זו."

עם נישואיו החל ר' הירש לייב מתמסר ביתר שאת לעבודת בוראו. באומן באותה העת נתלקטו כמה וכמה אנשי אמת גיבורי חיל, אשר בחרו לבלות את

ימיהם בעבודת ה' טהורה, ולהפנות עורף לתאוות העולם ותעתועיו. וכך חברו להם ר' ברוך, ר' הירש לייב, ר' לייבל צערטנר, ר' יעקב זיטומיר ועוד מספר חסידים. הישיש שבחבורה היה ר' וועלוול הזקן - שזכה בצעירותו להתלוות רבות לר' אברהם בן ר' נחמן, בלכתו אל הציון הק' בחצות לילה. עובד ה' ולמדן מופלג היה, ואף רגיל היה לסיים את הש"ס מידי שנה, כמו כן בקיאותו בכתבי האריז"ל ובספרי ליקוטי הלכות - היתה לפלא. הרבה שמע וקיבל ר' הירש לייב מר' וולוול זה, וכל ימיו הזכירו בערגה.

היו בני החבורה מקדימים לישון תיכף לאחר תפילת ערבית על ספסלי הקלויז. לילה רוסי חורפי נמשך כ 16 - 17 שעות, שעת חצות היתה בערך ב - 10:30, בעוד השמש האירה רק ב - 7:30 בבוקר. הם התחילו את יומם כחצי שעה לפני חצות, גרשו קורי שינה מעיניהם, ויצאו לעבר הנהר שבמרבית חודשי החורף היה במצב קיפאון. בהגיעם אל הנהר עמלו קשות לשבור את שכבת הקרח שעליו, עד שנוצר חור, דרכו ירדו וטבלו במים הקרים שמתחת למרבד הקפוא. משנה זהירות וזריזות נדרשו מהם על מנת לטבול במהירות בטרם יקפא גופם, ושנית לשים לב לא לאבד חלילה את פתח היציאה. בעלותם מן הטבילה היו מבעירים חבילת זרדים ומחממים בצורה זו את עצמותיהם הקפואות. מן הנהר משימים היו פניהם אל היערות העבותים שבפאתי העיר. בדרכם חולפים היו סמוך לבית הקברות "החדש" שם ניצב שומר גוי שהיה דורך נשקו למשמע כל רחש קל, ברם כאשר שמע השומר מתוך העלטה את המילה "בראסלאבסקי!" הניח את נשקו, רגיל היה כבר לחסידים אלו העושים את דרכם כאן מידי לילה. באיזור אף סובבו כלבים גדולים ואימתניים, היו בני החבורה מצטיידים במקלות על מנת להבריח את המזיקים.

כך המשיכו אנשי "הניעור בלילה" והעמיקו לכת מספר קילומטרים אל תוך היער, שם נפרדו איש לדרכו, כשכל אחד בוחר לעצמו מקום מרוחק, בו יבלה את השעות הקרובות. באוזני רוחם שומעים הם את קולו המעודד של רבינו הק': "רציתי שתהיו כחיות הנוהמות ביער לילות שלמים"... קול קדוש זה הדיר שינה מעיניהם, אף בלילות בהם הכפור עלה על כל דמיון, כשחיילים נאמנים אלה נעים כל העת אחת הנה ואחת הנה לבל יקפא גופם. באיזור היער בו בחרו פזורים היו כוכים ומערות לרוב, ובתקופה זו מלאים היו עד גדותיהם

בשלג. לעתים התחפרו בתוכם כדי להתגונן מן הרוחות העזות וסופות השלג שפרצו לא פעם. ממעמקים היו שואגים בכלות הנפש אל השם יתברך שיחננו עליהם ויצילם מ"חיזו דהאי עלמא", ויקרבם ברחמיו אל הבעל תפילה הקדוש שיוציאם לגמרי מחוץ לישוב, ויביאם אל המלך - מלכו של עולם.

כחברים נאמנים בכיתתו של "הבעל תפילה", נהגו ללכת מידי תקופה מסוימת עם אחת מתורותיו הקדושות, כשכל כולה הופכת בפיהם לשיחה זו תפילה לפני בוראם. כמשל, ציין ר' הירש לייב את תורה כ"ב בליקוטי מוהר"ן, הנקראת "חותם בתוך חותם", עמה הלכו זמן רב, כשמידי יום הם מבלים שעה ארוכה בהתבודדות על כל קטע וקטע מתורה קדושה זו.

כשעתיים קודם האיר היום, לאחר לילה נשגב שכזה, התלכדו שוב ור' ברוך מסובב היה לעתים, כשעששית בידו, על מנת לבדוק בכוכים ובמערות, ולחפש אחר אחד מבני החבורה שנפקד, לוודא שלא קפא חלילה. משנאספו כולם, שבו העירה, ושמו פעמיהם במעלה ההר אל ציון רבינו ז"ל, שם שפכו את ליבם בתפילה ותחנונים, בעיקר על פי "התורה" עימה הלכו באותה עת.

ויהי כעלות הבוקר, מיהרו אל המקוה הסמוכה ל"קלויז", לטהר עצמם שוב לקראת עבודה שבלב זו תפילה. גם שם היה עליהם להבקיע שכבת קרח דקה, שקרשה בכל פעם מחדש בחודשי צינה אלו. וכך הצטרפו אל הקלויז ללא רעש כאחדים מן המנין, וכשניגש אחד מהם והתקרב אל ה"ריבע" - תנור החימום שבער בתווך להחם את ידיו הקפואות, נהג לעתים אחד מזקני אנ"ש להוכיחו, אך מאין היה עליו לדעת מהיכן חזרו האברכים הצעירים, והיכן עשו את הלילה הארוך...

ואותו תנור הצליח אך בקושי להפיג את צינת הקלויז, החלונות לעומת זאת נותרו מכוסים בכפור. וכך היה מספר ר' הירש לייב בערגה: "לאחר לילה קפוא עם חלונות קפואים התחלנו להתפלל שחרית בנעימות והתלהבות כזו, ששכחנו לגמרי ממזג האויר, בכל פסוק ופסוק אותו מבארים רבינו הק' ור' נתן התעכבנו, כשאנו מפרשים הכל על עצמנו ועל כל העובר עלינו. למשל ב"אז ישיר" התמהמהנו בפסוק "מרכבות פרעה וחילו", כשבמוחנו מונחים דברי רבינו בתורה ל"ח על קדושת התפילין, שמהותם יראה ובושה ודביקות תמידית בה' יתברך".

כתב יד מס' ג' מטו"מ, כ"ו תמוז תרפ"ג, בו כותב ר' יצחק גרשון לבנו:

 "מה שאתה כותב לי אודות אומאן, אני יכול לכתוב לך שזה זמן רב שלא קבלנו שום מכתבים ממתני"

 [= הוא החסיד הגדול ר' מתתיהו ברזסקי, אחיו של ר' יצחק גרשון], רק היה לנו ידיעה מאנשים

 אחרים שברוך ה' הכל בסדר באומאן, והבחור הירש לייב התחתן באומאן עם בתו של ר' אהרן

 קיבליטשער, היתה חתונה שמחה.

 ואודות הנסיעה לאומאן, אינני יכול לכתוב לך כלל, כל אנ"ש יש להם כיסופים גדולים והשתוקקות

 לנסיעה, אלא שהגבולות עדיין סגורים היטב, ה' יתברך ירחם עלינו, אולי יחוס אולי ירחם, אולי ירחם,

 אולי ירחם בזכות הצדיק האמת ננמ"ח זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן".

מכתב (מיום ג' מטו"מ, כ"ו תמוז תרפ"ג), בו כותב ר' יצחק גרשון לבנו:

"מה שאתה כותב לי אודות אומאן, אני יכול לכתוב לך שזה זמן רב שלא קבלנו שום מכתבים ממתני" [= הוא החסיד הגדול ר' מתתיהו ברזסקי, אחיו של ר' יצחק גרשון], רק היה לנו ידיעה מאנשים אחרים שברוך ה' הכל בסדר באומאן, והבחור הירש לייב התחתן באומאן עם בתו של ר' אהרן קיבליטשער, היתה חתונה שמחה.

ואודות הנסיעה לאומאן, אינני יכול לכתוב לך כלל, כל אנ"ש יש להם כיסופים גדולים והשתוקקות לנסיעה, אלא שהגבולות עדיין סגורים היטב, ה' יתברך ירחם עלינו, אולי יחוס אולי ירחם, אולי ירחם, אולי ירחם בזכות הצדיק האמת ננמ"ח זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן".

בשלג. לעתים התחפרו בתוכם כדי להתגונן מן הרוחות העזות וסופות השלג שפרצו לא פעם. ממעמקים היו שואגים בכלות הנפש אל השם יתברך שיחמוול עליהם ויצילם מ"חיזו דהאי עלמא", ויקרבם ברחמייו אל הבעל תפילה הקדוש שיוציאם לגמרי מחוץ לישוב, ויביאם אל המלך - מלכו של עולם.

כחברים נאמנים בכיתתו של "הבעל תפילה", נהגו ללכת מידי תקופה מסוימת עם אחת מתורותיו הקדושות, כשכל כולה הופכת בפיהם לשיחה זו תפילה לפני בוראם. כמשל, ציין ר' הירש לייב את תורה כ"ב בליקוטי מוהר"ן, הנקראת "חותם בתוך חותם", עמה הלכו זמן רב, כשמדי יום הם מבליים שעה ארוכה בהתבודדות על כל קטע וקטע מתורה קדושה זו.

כשעתיים קודם האיר היום, לאחר לילה נשגב שכזה, התלכדו שוב ור' ברוך מסובב היה לעתים, כשעששית בידו, על מנת לבדוק בכוכים ובמערות, ולחפש אחר אחד מבני החבורה שנפקד, לוודא שלא קפא חלילה. משנאספו כולם, שבו העירה, ושמו פעמיהם במעלה ההר אל ציון רבינו ז"ל, שם שפכו את ליבם בתפילה ותחנונים, בעיקר על פי "התורה" עימה הלכו באותה עת.

ויהי כעלות הבוקר, מיהרו אל המקוה הסמוכה ל"קלויז", לטהר עצמם שוב לקראת עבודה שבלב זו תפילה. גם שם היה עליהם להבקיע שכבת קרח דקה, שקרשה בכל פעם מחדש בחודשי צינה אלו. וכך הצטרפו אל הקלויז ללא רעש כאחדים מן המניין, וכשניגש אחד מהם והתקרב אל ה"ריבע" - תנור החימום שבער בתווך להחם את ידיו הקפואות, נהג לעתים אחד מזקני אנ"ש להוכיחו, אך מאין היה עליו לדעת מהיכן חזרו האברכים הצעירים, והיכן עשו את הלילה הארוך...

ואותו תנור הצליח אך בקושי להפיג את צינת הקלויז, החלונות לעומת זאת נותרו מכוסים בכפור. וכך היה מספר ר' הירש לייב בערגה: "לאחר לילה קפוא עם חלונות קפואים התחלנו להתפלל שחרית בנעימות והתלהבות כזו, ששכחנו לגמרי ממזג האויר, בכל פסוק ופסוק אותו מבארים רבינו הק' ור' נתן התעכבנו, כשאנו מפרשים הכל על עצמנו ועל כל העובר עלינו. למשל ב"אז ישיר" התמהמהנו בפסוק "מרכבות פרעה וחילו", כשבמוחנו מונחים דברי רבינו בתורה ל"ח על קדושת התפילין, שמהותם יראה ובושה ודביקות תמידית בה' יתברך".

מי שראה תפילה זו, שהיתה כל כולה עם מוח ולב, חזה בפירוש דברי רבינו: "זכשהדיבור יוצא, והדיבור יוצא מהנפש, אזי מבקש ומתחנן מהנפש לבל תפרד ממנו, כי איך תוכל להתפרד ממני, לגודל ההתקשרות והאהבה שיש בינינו..." (תורה ס"ה).

ניגון מיוחד היה לר' ישראל כהן, מתלמידי הגדולים של ר' אברהם ב"ר נחמן, אותו הלחין על מילות התחינה "ויהא רעווא" הנאמרת בליל שבת קודש. ניגון עמוק, שפרט על מיתרי הלב, עמו התפללו לעיתים כמה מבני החבורה את התפילה כולה מראשה לסופה.

ר' וועלוול הזקן לעומת זאת, היה שופך לבבו בהתעוררות נפש, כשהוא מלביש על מילות התפילה את הניגון המושר על הפיזמון "אמנם כן" בליל יום הכיפורים, בניגון זה היה מתפלל את תפילתו בעריבות ובנעימות שלא מעלמא הדין.

בקרן זוית עומד ר' ברוך געציס, ובלבו אש להבה, כל תיבה מתיבות התפילה לאותיותיה מזדעקת מפיו כחיצים מיד גיבור, שעה ארוכה הוא "נשאר" בברכת "ברוך שאמר" ונפשו יוצאת בדברו, עם תנועה עמוקה מלאת רגש מנגן הוא את המלים שוב ושוב: "ברוך פודה ומציל, פודה ומציל, פודה ומציל"...

אחד המקומות בתפילה, שזכו לעמקות ואריכות יתירה, היתה תפילת "צור ישראל", שוב ושוב חנינו קולם בעיניים כלות לפדות וגאולת ישראל. בהיותם שוהים פעם בתפילת "צור ישראל" נכנס בשערי הקלויז אחד מאנשי שלומנו, בעצמו איש כשר ועובד ה', הוא החל בתפילתו, שנעשתה אף היא בהתעוררות ובמתינות גדולה, כשהגיע לתפילת שמונה עשרה, עודנו שומע את החבורה מתחננים וזועקים מעומק לבם: "צור ישראל קומה בעזרת ישראל" - - -

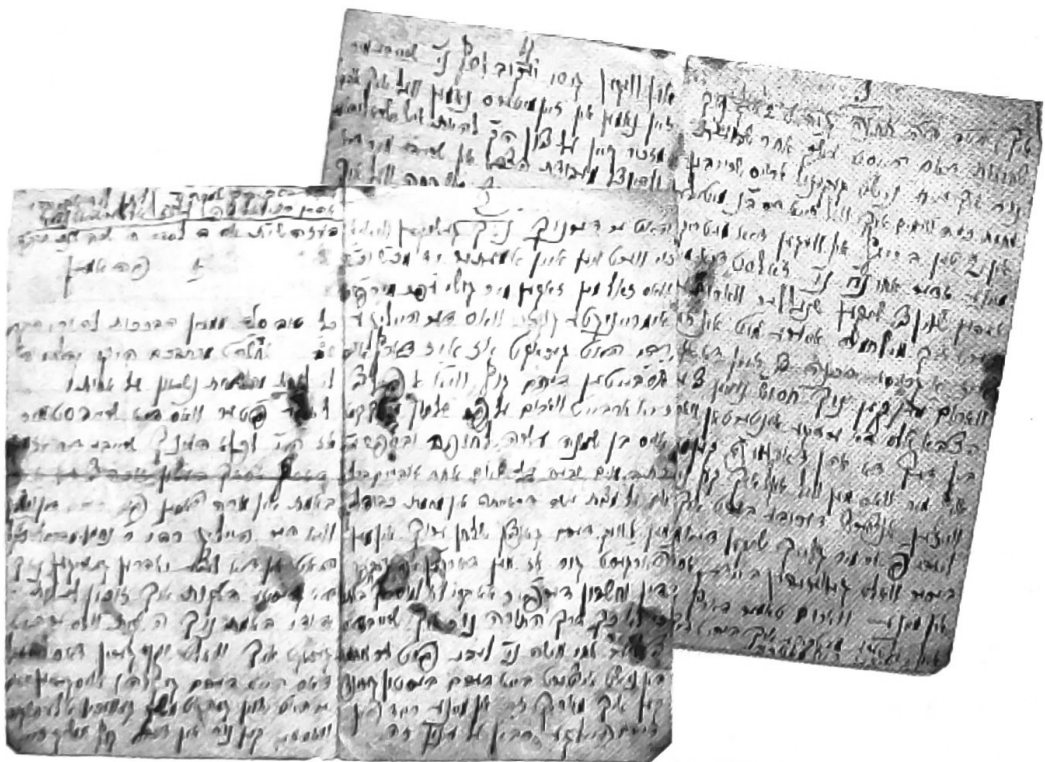

ככלל, היה ענין עבודת ה' ביער בראש החשיבות אצל ר' ברוך ור' הירש לייב ושאר חבריהם, ידוע ידעו, שרק שם יוכלו לטעום טעם התקרבות אמיתית, ומסיבה זו לא ויתרו על ההליכה ליער, אף בלילות בהם הגיע הכפור לכדי 30 - 40 מעלות. יוצאים היו ונוהמים לפני ה' כחיות, בכלות הנפש, בלילות בהם אפילו

חיות היער לא ההינו לצאת ממאורותיהם. כל ימיו היה ר' הירש לייב עושה נפשות ליער ול"הניעור בלילה", כשלצורך כך הוא משתמש בכל התיאורים שברשותו ובכל כוחות השכנוע. שוב ושוב היה מספר על אנשי שלומנו שלעגו לפחד, לקור הנורא ולכל שאר המניעות והפכו את היער לביתם האמיתי.

"שאלתי אותו פעם" מספר ר' נחמן בורשטיין שליט"א "וכי לא היה זה שיגעון לצאת בקור מסוכן כזה לשדה, בזמן שהכל קפא מיד והפך לקרח? וכי לא יכולתם להתבודד אז בחדר מיוחד?" ור' הירש לייב, כשברק התלהבות בעיניו, משיב: "איי נחמן, לא טעמת עדיין 'הניעור בלילה' אמיתי, הנעשה מתוך שבירת קשיים ומניעות! אמת, כי הגוף אכן סובל מהקור, אבל מי יכול לתאר את התענוג שיש בעמידה לפני ה' יתברך במסירות נפש ולשפוך את כל הלב לפניו, זה הרי גן עדן ממש!"

באחת השנים, בין יום כפור לסוכות, הצטיידו ר' ברוך ור' הירש לייב ועוד כמה מחבריהם בטלית ותפילין וציידו ליער "גרעקוב" הסמוך לאומן.

מכתב נלהב מר' הירש לייב להוריו בפולין (מיום ב' חיי שרה, י"ט חשוון תרפ"ד)

בו היה מתבודד רבינו הק'. שלושה יממות תמימות שהו ביער בהתבודדות ועבודת ה', ובין היתר תרו אחר מקום הגון המתאים לקביעת מקום להתבודדות. בערב סוכות חזרו העירה, ור' ברוך שהיה זריז במעשיו הקים תיכף ומיד סוכה לתפארת בחצרם המשותף.

"מה היה חסר לכם לאחר עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים, כשאתם נקיים מכל חטא ועוון, לרוץ אל היערות ולזעוק עוד אל המלך"? שאל צעיר אחד את ר' הירש לייב לעת זקנותו. נתן בו ר' הירש לייב עיניים רציניות והשיבו: "שמע נא את אשר אומר לך, הלוואי ולאחר מאה ועשרים שנה נזכה למנוחה מאותו 'מלך זקן וכסיל', שהרי לימדנו רבינו, שגם שם אפשר להיות ב'עולם התוהו' ולהמשיך לטעות אחריו", כאומר: לעולם אין להרגיש בטוח ומוגן מפני הבעל דבר, אלא בכל עת להרבות בזעקה על מנת להנצל מידיו.

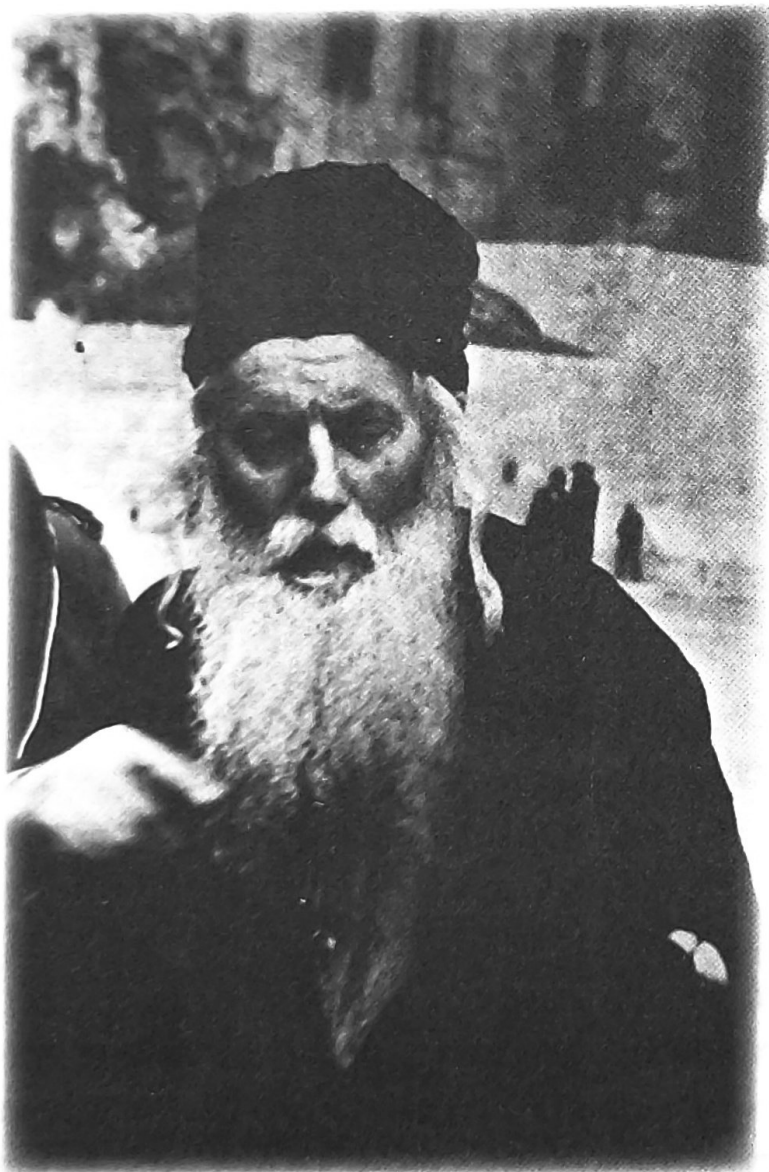

ר' לוי יצחק שהיה לעתים רבות מאריך לתאר את עבודתה בקודש של חבורת שרפים זו, היה מפטיר ואומר: "אין שום אפשרות להבין בשכל אנושי, איך יכלו בני תמותה קרוצי חומר לעשות עבודות קשות כאלו... אין זאת כי אם נס ופלא - למעלה מדרך הטבע, כוחו הגדול של רבינו הקדוש, שאורו הנפלא האיר עליהם וזרם בעורקיהם..."

לא פעם נותרו אף בעלי שיעור קומה וגאוני ארץ, שלא מחסידי ברסלב, משתוממים עד עמקי נפשם, לאחר שהציצו אל עולמם של יראי ה' אלו, שעבדו את בוראם בכל לב ונפש, וכך נתקדש שמו של רבינו הק'.

כותב החסיד ר' שמואל צ'צ'יק ז"ל בספרו "עין הארץ": "הגה"צ ר' אברהם אליהו מייזעס זצ"ל (רבה של מינסק), שהיה מבלה הרבה זמן באומאן, אמר לי, כשהיה רואה את עבודת הקודש של ר' צבי אריה וחבריו שהיו עובדי ה' במסירות נפש גדולה ונוראה, אמר: "ריבונו של עולם! אבקש אותך שלא תעניש אותי, בכל עת אשר אני רואה את עבודתם הגדולה והנוראה בטל ומבוטל אני, הרי אני ככלי מלא בוש וכלימה", כי ראה גודל טרחתם בעבודת השי"ת שהיה כעבודת גדולי הצדיקים זיע"א".

גם ר' יצחק מקבצקי ז"ל, בנו של הרב מחארקוב, ששהה באומן תקופה ארוכה עם חותנו הגאון ר' אריה קפלן הי"ד הרב מקאסברוב (שהסתתר באומן מאימת הקומוניסטים שרדפוהו בעוון הפצת יהדות, ואף שימש כבעל תוקע בקיבוץ אנ"ש בשנים תרצ"ב - תרצ"ד), ראה את עבודתם הקדושה של ר' הירש לייב וחבריו, והיה מספר אודותם שוב ושוב בהערצה גלויה. בין השאר סיפר, כי באחד הימים ביקר בביתו של ר' הירש לייב, עקרת הבית יצאה לזמן מה, והשאירה את התינוקת הקטנה בעריסה תחת פיקוח האב. ר' הירש לייב ישב ולמד שולחן ערוך בהתלהבות, כשהוא מנענע את העריסה, תוך כדי לימודו

ר' הירש לייב
בזקנתו

התעמק במחשבותיו ובא בדביקות גדולה, ולא שם ליבו כי בתו הפעוטה נשמטה זה מכבר מן העריסה לארץ, והוא המשיך לנענע את העריסה הריקה. התינוקת פרצה בבכי, ואביה, ר' הירש לייב, שהיה תפוס בשרעפיו לא שמע מאומה. כמלאך משמים הופיע ר' יצחק, שהבין מדוע זימנה אותו ההשגחה לכאן בדיוק עכשיו, הוא מיהר להעיר את ר' הירש לייב ממחשבותיו, ולהרגיע את התינוקת הבוכה. לימים יכתוב ר' שמואל צ'צ'יק משמו (בספר "עין הארץ"): "זאמר לי ר' יצחק ז"ל, שמעשה תקפו וגבורתו וקדושתו וגודל פרישותו היה מבהיל על הרעיון, וכשהיה ר' יצחק מדבר ממנו, היה מדבר כמו מאיש רום המעלות, ובעל מדריגות גבוהות".

את שעות היום עשה ר' הירש לייב עם חבריו בין כותלי הקלויז בלימוד לפי סדר קבוע, כשהם שמים דגש מיוחד על לימוד שולחן ערוך, עליו הזהיר רבינו ז"ל מאד. כמו כן היו עוסקים רבות בספרי רבינו הק' ומוהרנ"ת, ומקדישים שעות מספר ללימוד ה"ליקוטי הלכות", ואמירת "ליקוטי תפילות". גם על הציון הקדוש היו מבליים זמן ניכר במשך היום בתפילה וצעקה. כששבו משם לאחר עת רצון של פתיחת לב בעיניים רחוצות ומטוהרות, אשר הותירו אחריהן שלולית דמעות רחבה על רצפת הציון, אומרים היו: "היום הניחני רבינו הק' לגשת אליו" - - -

לא קלים הם כלל ועיקר חייהם של חסידים נאמנים אלו, שבחרו לחיות חיים אמיתיים ונצחיים. הגשמיות והרחבות מהם והלאה. בשנים הראשונות שאחרי נישואיו התפרנס ר' הירש לייב מהכנסותיה של אותה השקעה בבית מסחרו של ר' חיים שבת'י'ס, אולם גם שנים אלו באו לקצן, או אז היה גורלו כגורל שאר חסידי ברסלב העניים והאביונים, שמן "העולם הזה" לא טעמו מעולם. הרעב והמחסור, שהיו מנת חלקם של עובדי ה' כשרים אלו, אינו ניתן להשגה. "לא היה מה לאכול חוץ מקירות..." - סיפר ר' הירש לייב. גם כאשר השיגה היד פרוטות אחדות שימשו הללו לקניית מזון. עצים להסקה נותרו בגדר חלום, ומתוך דחקות שבדחקות שכזו - עבדו את בוראם בנאמנות ובמסירות נפש

שהיו לפלא. בזמני נסיונות, כשאיים הבעל דבר לשבור את רוחם ולעוקרם משני העולמות, הזכירו איש לרעהו לבל יתנו לעולם הזה להטעותם כאילו ישארו כאן לנצח, שהרי כך אמר רבינו הק': "אל תתנו להעולם הזה להטעות אתכם".

שמחתם וריקודיהם שנבעו ונבעו ללא הפסקה, אף הם לא ניתנים לתיאור כלל. נזדמן פעם ר' הירש לייב עם חבירו ר' ברוך געציס לקרימנטשוק, לסעודת מצוה שערך ר' משה ירוסלבסקי לרגל הכנס בנו לבריתו של אברהם אבינו. בין אנשי שלומנו המתוועדים יחדיו שררה שמחה גדולה, נתעוררו ר' ברוך ור' הירש לייב והחלו מפזמים לעצמם ניגון של שמחה, כשהם משלבים בו מענינא דיזמא, בקשה לבוראם לזכות לקדושה וטהרה ולהנצל מכל רע. מרגע לרגע הלך הניגון וסחף אותם עד כי יצאו בריקוד נלהב והמחאת כף, מתוך דביקות של יראה ושמחה גם יחד. זמן רב חלף מאז החלו לרקד, המסובים מזמן התפזרו איש לדרכו, והשניים עודם רוקדים בהתלהבות והתחדשות, כה שוכחים עולם ומלואו, ואינם שמים ליבם לשעות החולפות זו אחר זו, רק כאשר פסקו מריקודם הופתעו לגלות כי... שבע שעות עברו ביעף מבלי שירגישו.

על הגעגועים והעליה לארץ הקודש, והמשך שירת חייו הנפלאה,
בקובץ הבא בסיעתא דשמיא

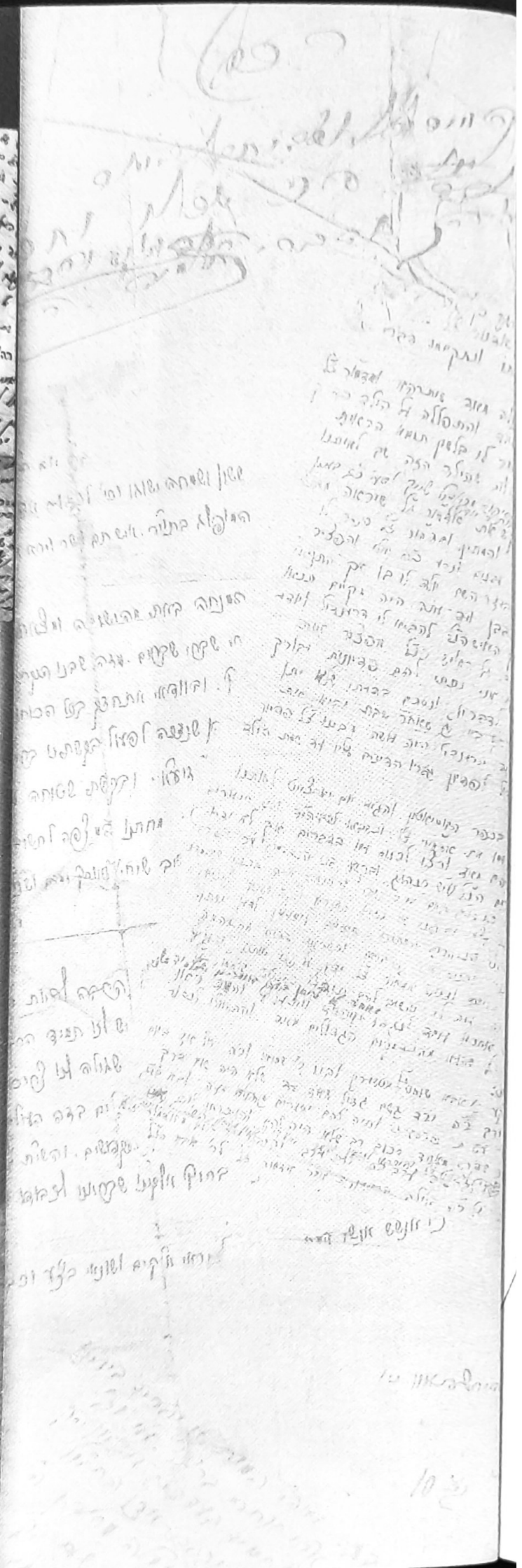
מגילה עפה

אגרות מחסידי ברסלב

כי אגרות שלט הם
רפואות יקרות כי כולם
טבעים ממעין היוצא
מבית ה' אשר כל פרוץ
למאכל ועליהו לתרופה

(גלס לתרופה סימן ב')

מכתב

מרוכב החסיד

רבי לוי יצחק בנדר

אומן תרצ"ה

בעזרת ה'

יום ו', ערב שבת קודש וילך,
[= ה' תשרי] תרצ"ה, אומאן

לגיסי היקר^א, עם שלום בני ביתו, שיחיו לאורך ימים.

ראשית אכתוב לכם מראש השנה, ברוך ה' איך האב אייך דער מאנט^ב על ציון הקדוש ערב ראש השנה הקדוש, וגם בעת התפילה, וגם בעת האכילה, כי היה בפה דיינער א מקורב פון קאלאשי, שמו גבריאל, ליביל קען איהם גיט, איהר האט גיגעסען בא איהם, דיינע דיבורים גידענקט עהר נאך^ג.

ברוך ה', גיווען ברוך ה', נייע מקורבים, מיר האבין ברוך ה' מרבה גיווען בריקודים, און גיווען על ציון הקדוש אזויא וויא יעדער יאהר, און אדמו"ר ז"ל וועט טיען מה שמוטל עליו לעשות^ד. והרצונות והכיסופים מהמקומות שאי אפשר לבא על ראש השנה^ה – גם כן יודע אדמו"ר ז"ל, בבחינת 'ולוקח נפשות חכם'.

כעת שרייב מיר, צי דיא האסט ערהאלטין פון מיר, צווייא בריעף מיט א קארטיל, אין צי דיא דערהאלטסט פון מיין ברודער, צו איהר שרייבט איהם, אפשר וועט ער זיין על חג הסכות בירושלים. און וואס הערט זעך מיט ה"פאדערינג". וגם מאחי פישעל יחי' וואס ער האט אייך צי געזאגט, איהם אלע מאהל דערמאנען עהר זאל מקיים

א. הוא החסיד ר' הירש לייב ליפל שעלה לארץ בניסן תרצ"ד.

ב. = הזכרתי אתכם.

ג. = היה כאן מקורב שלך מהעיר "קאלאשי", שמו גבריאל, לייבל [= הוא החסיד ר' לייבל צרטנר, ידיו ודעו של ר' הירש לייב] מכיר אותו היטב, אתם אכלתם אצלו [= כנראה בתקופת נדויהם בקאוקאז עבור הנסיעה לא"י דרך היבשה, ראה 'שארית ישראל' מכתב קל"ה], הוא עוד זוכר את הדיבורים שלך.

ד. = ברוך ה', היו ב"ה מקורבים חדשים, הרבינו ב"ה בריקודים, וגם היינו על הציון הקדוש כמו כל שנה, ואדמו"ר ז"ל יעשה מה שמוטל עליו לעשות. [= בבחינת הנאמר בתפילה שלאחר ה'תיקון הכללי': והנה עשיתי מה שמוטל עלי, עשה מה שעליך].

ה. לאומן, שהיתה מאחורי 'מסך הברזל' (תחת שלטון הקומוניזם), ללא שום אפשרות כניסה מחוץ לרוסיה [= 'ברית המועצות'].

ו. משלי יא, ל. וראה בליקוטי מוהר"ן, תורה יג, אות ג: 'נפש' זה בחינת רצון. ועיין שם **היטב**.

זיין! כי האש בוער מאד מאד, בפרט לבני ובתי יחיו, מאד רחמנות גדול עליהם, כי הם בסכנה גדולה ועצומה מאד בכל רגע, השם יתברך ירחם בזכות אדמו"ר ז"ל.

האתרוגים, ברוך ה', קבלנו, אחד בלי פיטמא, ואחד גם כן באיזה חסרון, ברוך ה' על זה.

מר' מתתיהו"ה הב' וחצי דאלר קיבל וחילק בשלימות כמו שכתב ר' שמואל"ט. והשילינגין מר' שמשון' גם כן קיבל וחילקם כמו שכתב שמואל נ"י במכתב גלויה שלו, הכל על נכון. קבלתי מכתב גלויה מיעקוב לייב שקבל מרב

...א

גיסי יקירי, טראכט עצות, און בעט גאט"ב אז השם יתברך זאל העלפין איך זאל זוכה זיין קומען לארץ ישראל הקדושה. כי זעך מיטשעט מען זעך נאך צי ביסלעך, נאר דיא קינדער, אוי! אוי! ביטער! זייער ביטער! טיט וואס מ'קען טיען, אין השם יתברך יגמור"ב.

ז. = כעת תכתוב לי, אם קבלת ממני [= בדואר] שני מכתבים עם גלויה, ואם אתה מקבל [= מכתבים] מאחי [= פישל אחיו של ר' לוי יצחק, שעלה לארץ מפולין, והיה גר בתל אביב], האם אתם כותבים לו, אולי הוא יהיה בחג הסוכות בירושלים. ומה נשמע אודות "דרישה" [= בקשת עליה לארץ של הקרובים], וגם מאחי פישעל יחי' שהבטיח לכם, להזכיר לו בכל פעם שיקיים את הבטחתו.

ח. הוא החסיד הגדול ר' מתתיהו ברזסקי.

ט. הוא החסיד ר' שמואל הורביץ, שהשתדל רבות באותם ימים קשים לשלוח כסף לאנ"ש באומן, שהיו במצוקה נוראה, וסבלו רעב לא יתואר. וראה ב'ימי שמואל' פרק קצט: 'גם השליחות של הכסף צריך להיות בכל פעם על שם אחר, למשל מחמשה עד עשרה דולר על שם אחד, למשל ר' צבי אריה, ואחר כך על שם ר' לייבל, ואחר כך על שם ר' לוי יצחק, ואחר כך על שם ר' משה גלידמאן מטשענסטחוב וכו', ואחר כך חוזר חלילה. וליתן בבנק אדריסתם, ולכתוב להם במכתב שיחלקו על פי שלשה אנשים [= ראה שולחן ערוך יורה דעה, סימן רנו, סעיף ג], ושיחתמו קבלות מכל אחד ואחד, ולשלוח לכם הקבלות'.

י. הוא החסיד הדגול (נכד רבינו ד"ל), ר' שמשון ברסקי.

יא. המלים כאן מחוקות, כנראה מפחד השלטונות.

יב. ראוי לציין כי בכתב היד נרשם בקיצור: ג', ולא נכתב בצורה מלאה, שלא יבוא אח"כ לידי בזיון ח"ו. וראה דברים נוראים על כך ב'אורים ותומים' ו'נתיבות המשפט' חושן משפט, סימן כז. וראה עוד בש"ך יורה דעה, סימן קעט, ס"ק יא; שו"ת חוות יאיר סימן קט; משנה ברורה סימן פה, ס"ק י; שו"ת תורת חיים (להגרי"ח זוננפלד, ירושלים תשס"ה), סימן כו; שו"ת מנחת יצחק ח"א סימן יז, ס"ק יד.

יג. = גיסי יקירי, חשוב עצות, ובקש מה', שהשם יתברך יעזור שאזכה לבא לארץ ישראל הקדושה. כי אנחנו 'סוחבים' עדיין בקושי את התלאות, אבל הילדים... אוי! אוי! מר! מר! עשו מה שניתן לעשות, והשם יתברך יגמור.

יד. = בקש מה' עבור חיים בנימין [= הוא החסיד ר' חיים בנימין בראד], הוא יושב בכלא, ולא היה על ראש השנה הקדוש.

בעט גאט פאר חיים בנימין, עהר זיצט אין "טערמא", און איז ניט גיווען על ראש השנה הקדוש^י. ארבעה אנשים מאנשי שלומינו זיצין אריסטירט; הרב מאסטער^י, ושמואל אלי^י, וחיים בנימין, ונחמן ליאבערסקא^י - ישראל'ס ברידער. דאס איז בגשמיות 'בית אסורים', און ברוחניות - הרבה הרבה נתפסים בבית האסורים^י שרייבט אפט בריעף^י, כי מפרשת שופטים שקבלתי מכתב ממך מפרשת עקב^י, עוד לא קבלתי שום מכתב. שרייב! אז מיר דער האלטין א מכתב פין אייך, איז בפה א שמחה גדולה מחשיבות ארץ ישראל, אין איהר זענט גורם עס זאל זיין כיסופים קיין ארץ ישראל מיט אייער שרייבין, שזה דבר גדול מאד, כידוע^י.

ברוך ה' התפללנו אין אינזער קלויז^י.

שרייבט מיין, טיט בעסק הצדקה. היינט טייטשט מען "צדקה של ארץ ישראל" - פון ארץ ישראל קיין חוץ לארץ, לאדמו"ר ז"ל^י.

- טו.** שמו ר' דוד, היה רב ומו"צ בעיר אסטער. ראה מכתב ממנו ב'שארית ישראל' מכתב קלז.
- טז.** היה דור שישי לרבינו ז"ל, אביו היה ר' צבי ליובארסקי מטשעהרין (ראה 'אמונת אומן' מכתב לו; שיח שרפי קודש ח"ב, אות שלא; ועוד), בן ר' זלמן ליובארסקי (ראה פתיחה לספר 'מעיינים בנחלים', ירושלים תשנ"ג, עמוד 15; ועוד), בן ר' נחמן חיה'לס נכד רבינו ז"ל. בסוף ימיו עלה ארצה.
- יז.** = ארבעה אנשים מאנשי שלומינו יושבים במאסר; הרב מאסטער, ושמואל אלי^י, וחיים בנימין, ונחמן ליובארסקי - אחיו של ישראל. כל זה בגשמיות 'בית אסורים', אבל ברוחניות - הרבה הרבה נתפסים בבית האסורים!
- יח.** = כתבו מכתבים בתדירות.
- יט.** כלומר, בפרשת שופטים קיבל ר' לוי יצחק את המכתב שנשלח אליו שבועיים לפני כן, בפרשת עקב.
- כ.** = כתוב! כי כשאנו מקבלים מכתב מכם, יש פה שמחה גדולה מחשיבות ארץ ישראל, ואתם גורמים שיהיה כיסופים לארץ ישראל - על ידי הכתיבה שלכם, שזה דבר גדול מאד, כידוע [= ראה ליקוטי מוה"רן סוף תורה קנה].
- כא.** = ב"קלויז" שלנו. [= וראה ב'נעימות נצח' מכתב ה, מר' אברהם שטרנהארץ: 'וכעת מטילים מסים וארנונות על הקלויז, כמעט בכל חודש מס חדש, עד שאי אפשר ואין שום מציאות מצידנו שנוכל לשלם את כל, והנוגשים אצים לשלם ברעש ובפחד, שאם לא יתנו לזמן שלהם יסגרו ח"ו במנעול ומפתח בחתימתם', עיין שם קורות העתים והגזירות בארוכה]. ואכן, בשנה הבאה, שנת 'צרות' [תרצ"ו], ידו פרש צר על כל מחמדיה, ועל מסגר ובריה נסגר ה'בית הגדול' הזה - שהיו מגדלין בו תורה ותפילה (מגילה כו), וראה במכתבו של ר' אהרן לייב ציגלמן (אור צדקים, מכתב כ, מתאריך כ' כסלו תרצ"ו): 'וכעת גברו עוד הרשעים ברשעם, ופשטו יד בהיכל המלך וחתמו הקלויז וגם המקוה... אוי נא לנו כי שודדנו, ונלקח מאתנו מחמד עינינו, המקדש מעט על שם רבינו הקדוש והנורא', הרחמן הוא יציב בקרוב גבול אלמנה, במהרה בימינו, אמן.
- כב.** = כתבו לנו יותר, תשתדלו בעסק הצדקה. היום מפרשים "צדקה של ארץ ישראל", [= צדקה הבאה] מארץ ישראל לחוץ לארץ, לאדמו"ר ז"ל.

גיסך, המברך אותך ואת בני ביתך בגמר חתימה טובה. גם זוג' תחי', ובני משה יחי' ובתי תחי', ושמואליק ושרה עטי²², אלע גריסען אייך אין ווינטשען אייך א גמר חתימה טובה²³. אם ירצה ה', אחר שבת וועלין מיר שרייבין א מכתב באריכות, וועלין צי שרייבין אלע פאדראבנא²⁴.

יפרוש בשלום ר' שמואל בן פיגא²⁵, אין אלע אנשי שלומינו²⁶. ברוך ה', אינזערע לייט האבין אסאך גירעט פון דיר לטובה²⁷, בודאי היה לך רצונות טובים בראש השנה הקדוש. חזק ואמץ! לערין אין דאוויין אין רעד פין אדמו"ר ז"ל, באקומט מען טוב אין דיא דיבורים²⁸. שווייג ניט! זייא מודיע אז עס איז דא אזא רבי! וואס ער איז אזא חידוש!

לוי יצחק

בג. בני גיסו ר' נחמן שווארץ מברשד (ב"ד אהרן קיבליטשער), שגווע מרעב הוא ואשתו ביום אחד, ור' לוי יצחק שם את נפשו בכפו להציל את שני היתומים הללו מצפרני הקומוניזם, וגידלם במסירות נפש מופלאה לתורה ולחופה, ראה על כך באריכות בספר 'איש חסידך' (ירושלים תשנ"ג), עמודים קלא - קלה.

כד. = כולם פורסים בשלומכם ומברכים אתכם בגמר חתימה טובה.

כה. = אי"ה אחרי שבת נכתוב מכתב באריכות, ואז יכתבו כולם בפרוטרוט.

כו. הוא החסיד ר' שמואל הורביץ.

כז. = וכל אנשי שלומינו.

כח. = אנשי שלומינו דיברו ממך הרבה לטובה.

כט. ראה ליקוטי מוהר"ן, תורה כט: 'עיקר מה שנתקבל הדיבור, הוא מחמת הטוב שיש בו, כי טוב הכל חפצים. ועל כן כשיש טוב בהדיבור, אזי הדיבור נשמע ונתקבל.. ואיך עושין הטוב בהדיבור, הוא על ידי שלוקחין הדיבור מהדעת, אזי יש בו טוב.. ולהקים ולרומם את הדעת, הוא על ידי שבח הצדיקים, כשמשבחין ומפארים את הצדיקים - על ידי זה נתרומם הדעת.'

ל. = תלמד ותתפלל ודבר מאדמו"ר ז"ל, ועל ידי זה מקבלים טוב בדיבורים. אל תשתוק! תודיע לכל שיש כזה רבי! שהוא כזה חידוש! [= מהמילים הלוהטות האלה ניתן לשמוע הד רחוק לאותם ימים קדומים בהם קירב ר' שמואל הורביץ שחזר מאומן כלפיד אש ממש - נפשות רבות וגדולות לדרכו הקדושה של רבינו ז"ל, והדברים ידועים ומפורסמים].

מכתב

מהרב החסיד

רבי צבי אריה ליפל

ורשה תרפ"ב

ב"ה

יום ב' ויקרא,
 [= כ"ז אדר] תרפ"ב לפ"ק,
 ווארשא

אהובי ידידי כמר הבחור החתן יצחק שאלטץ, לאדז

בראשית, אני כותב לך שהחיים והשלום וכל טוב ב"ה עמי, כה אזכה לשמוע ממך
 החיים והשלום עד עולם.

אני כותב לך שמכתבך קבלתי ביום א' בשבוע הזאת, ולא נזדמן לי פנאי כלל
 להשיבך, אך עוצם מכתבך דחקוני מועד ופנאי עתה. ואני כותב לך ידידי היקר,
 שלא תיפול מכל מה שעובר עליך, כי הכל הוא רמזים לעבודת השם יתברך,
 כי אדמו"ר הקדוש גילה בתורה 'כי מרחמם ינהגם', כי 'אין יסורים בלא עון',
 שכשאין בהם עון, אינם יסורים כלל, כי עיקר היסורים הם רק כשנופלים בעוונות,
 חס ושלום. ועיקר הוא הרחבת הדעת, וממילא כשנשלם ברוחניות – ממילא
 נשלם בגשמיות. ועיקר הוא מה דהוה הוה, ולהתחזק עצמך בנקודה טובה שלך,
 יהיה איך שיהיה, תהלה לא-ל יש לנו תקוה גדולה, יש ויש בעזרת השם יתברך,
 חסדו גבר עלינו ואמת ה' לעולם. מכל שכן וכל שכן שיש בך גם כן הרבה נקודות
 טובות בלי שיעור, וכל זה כלול בפסוק: 'שחורה אני ונאווה, שחורה אני במעשי
 – ונאווה אני במעשי אבותי שהם הצדיקים'. וזה הפסוק נאמר אחר חטא העגל,
 שהיה שם עבודה זרה ג"ע וכו', מכל שכן שאתה לא עשית את העגל חס ושלום,
 ואין לך חלק בו, רק אתה ואני מהנאחזים בכל כוחם בצדיק האמת שהוא בחינת

א. ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן ז, אות ג.

ב. שבת נה, ע"א.

ג. ראה ליקוטי מוהר"ן סימן יד, אות ט.

ד. שיר השירים א, ה.

ה. ראה שיר השירים רבה פרשה א, על פסוק זה; ליקוטי הלכות, ה' תפילת המנחה הלכה ז,
 אות נג; עירובי תחומין הלכה ו, אות ד.

ו. ראה תוספתא סוטה פ"ו ה"ו; תנחומא כי תשא סימן כ.

משה, שעוסק בכל עת להעלות אפילו מבחינות שמד – לרצון, מכל שכן וכו'. חזק! חזק בכל כוחך, וזכור היטב מה שאמר^ז שאין יודעין כלל וכו', כי גדול ה' וכו' ולגדולתו אין חקר^ט.

כי רבינו הקדוש, זקן שבקדושה, אשר ממנו אנו חיים, שהגמרא הקדושה אמרה: 'כל המלמד את בן חבירו תורה – כאילו ילדו', ורבינו הקדוש הביא המאמר חז"ל זה^א, ואמר, כי מי שאין בו דעת אסור לרחם עליו^ב, כי האדם שאין בו [דעת הוא בחינת ח]יה בדמות האדם, כי האדם הוא הדעת, [וזה] מה שכתוב^ג: ומלאה הארץ דעה. נמצא, שרבינו הקדוש שהכניס בנו דעת, ממנו אנו חיים, הוא עוסק תמיד בעד תיקון נפשינו. ועיקר הוא התחדשות, ותרגיל עצמך בכל יום לומר: היום אני אתחיל לשפוך לבי כמים נוכח פני ה', כי הוא סגולה גדולה מהצדיק ר' נתן ז"ל זי"ע^ד.

ואני כותב לך שבשבת העבר פרשת ויקהל-פקודי למדנו את התורה 'כי מרחמם ינהגם' ליקוטי תנינא תורה ז', ורבינו הקדוש אומר שם לענין חליפות, שכל אדם צריך לדבר עם חבירו ביראת שמים, כדי שיהיה בחינות חליפות, כדי שיתרוקן מוחו ושכלו מהדעת שהיה לו קודם, ועל ידי זה נכנס בחינות מקיף שלו בפנים, דהיינו שמבין מה שלא היה יכול להבין לכתחלה. ורבינו ז"ל אומר שם פשט בפסוק (דברים ל): כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו, היינו כי קרוב אליך הדבר מאד, היינו לקרב אליך הדבר שהוא בחינת מאד, בחינת מקיפים שהם נעלמים ורחוקים מאד מן האדם, ולקרבתם אליך ולהכניסם בפנים – זה תלוי בפיו ובלבבך לעשותו, 'בפיו

ז. ראה ליקוטי מוהר"ן סימן רטו.

ח. רבינו ז"ל בשיחות הר"ן סימן ג.

ט. תהלים קמה, ג. וראה כל זה ב'עלים לתרופה' מכתב מיום ב' ויקרא [!!] תר"ב.

י. סנהדרין יט, ע"ב.

יא. ראה בתורה 'כי מרחמם' דנן, אות ד.

יב. ברכות לג, ע"א.

יג. ישעיה יא, ט.

יד. ראה 'עלים לתרופה' מכתב מיום א', עשרה בטבת תר"א. וראה חיי מוהר"ן סימן תלו.

טו. תהלים מט, ד. וראה במאמר דנן, אות ד.

ובלבבך' – זה בחינת: פי ידבר חכמות והגות לבי תבונות^ט, היינו שיגלה דעת רבינו לחביריו, וזה: 'לעשותו', היינו בחינת 'כאילו הוא עשאו' הנ"ל. ותעיין בתורה לקוטי תנינא תורה ז', 'כי מרחמם ינהגם', וועסט דיא פערשטיין^{טז}.

והרב ר' יצחק ברייטער אמר על זאת התורה, היינו על פסוק זה: כי קרוב אליך הדבר מאד בפּיך ובלבבך לעשותו, היינו כי קרוב אליך הדבר מאד – בחינת מקיפים כנ"ל, היינו אז דיא ווילסט צו דיר מקרב זיין דיא מקיפים, דהיינו חיות הנשמה. דען דאס ווייס יעדערער מענש, אז עסען דארף מען, שלאפען דארף מען, גיין שיין אנגעטהיען דארף מען, דאס איז קיין מקיף, דען פין וואנערט וועט מען לייבן?! אבער חיות הנשמה מקרב צו זיין, צי פרייען זיך מיט דיא נקודה טובה, דאס איז שוין בחינת 'מאד', בחינת מקיף הנ"ל, דאס ווענט זיך 'בפיך ובלבבך לעשותו', דהיינו אלע טאג א שעה התבודדות. יעבור עלי מה, דאס ערשטע פין אלעם זאל דאס זיין, מעג זיין וויא עס איז, באיזה מקום, באיזה זמן, אבי אלע טאג א שעה. אין שעה מיוחד דוקא, אז עס וועט קימען דיא שעה, יעבור עלי מה וכו'".

והיוצא מדברינו, כי עיקר לשמוח בנקודה טובה, יהיה איך שיהיה. ולסמוך על זקן שבקדושה, ולקיים את עצותיו בפשיטות, כפי האפשרות. והשעה התבודדות בהכרח, יהיה איך שיהיה כנ"ל.

והשם יתברך שהוא רופא חיים – ירפא את אמך בתוך שאר חולי ישראל, בזכות אדמו"ר נחל נובע מקור חכמה, אמן כן יהי רצון. ועיקר, קוה אל ה' ויאמץ לך. ומחמת

טז. = אז תבין.

יז. = היינו כשאתה רוצה לקרב אליך את המקיפים, דהיינו חיות הנשמה. כי זה יודע כל אדם, שצריך לאכול, וצריך לישון, וצריך להתלבש כראוי, זה לא 'מקיף', כי ללא כל אלה איך יחיה האדם?! אבל לקרב את חיות הנשמה, לשמוח עם הנקודה הטובה, זה כבר בחינת 'מאד', בחינת מקיף הנ"ל. וזה תלוי – 'בפיך ובלבבך לעשותו', דהיינו כל יום שעה התבודדות. יעבור עלי מה, זה צריך להיות הדבר הראשון מהכל, זה יכול להיות בכל מצב, באיזה מקום, באיזה זמן, העיקר כל יום שעה, ובשעה מיוחדת דוקא, שכשתבא השעה הזאת – יעבור עלי מה וכו'.

שהגיע זמן השינה, אי אפשר להרחיב המכתב כלל, והשם יתברך יתן בלבך ובלב כל אנ"ש שתשמע היטב להמכתב הזה, כי הם דברים הנובעים מאדמו"ר נחל נובע מקור חכמה ותלמידו ר' נתן ז"ל, זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

ממני ידידך,

צבי יהודא מווארשא

המצפה לרפואת אמך, ולשבתך, ולראותך בשמחה.

ותפרוס בשלום כל אנשי שלומינו, ובפרט הבחור אברהם יוסף נ"י

ועיקר לחטוף היגון ואנחה לתוך שמחה". וקוה לה' בכל עת ויושע לך. אין טאקי פארט האפ! אשרינו! אשרינו שזכינו בגורלינו.

הנ"ל

מכתבים

מהרב החסיד

רבי יהודה לייב צרטנר

אומן תרצ"ד-תרצ"ה

ב"ה

יום ג' לפרט 'והיה כי תבא אל הארץ,
[= י"ז אלול תרצ"ד], פה אומין יצע"א

לכבוד ידידינו היקר מו"ה ר' שמואל^ב נ"י, וחבירינו היקר מו"ה צבי יהודא^א נ"י.

הקארטילי שלכם קיבלנו, ולעת עתה השפע של ר' שמשון נ"י עדיין לא בא, וגם לר' מתתי' גם כן לא בא, ומסתמא יבא בימים האלו. אך מה אכתוב לכם חבירי היקרים, כי מאוד דחוק לי בימים הללו, ונעשיתי בעל חוב לפי הערך המעות שלכם – יותר מחמשה עשר שילינג, ולפי ערכי הוא עול גדול על צוארי, ומכשיל כוחי ומבלבל אותי הרבה מתורה ותפילה, ובימים כאלו, ימי רצון, רציתי מאוד שיהיה לי קצת נייחא למוחי, כי בכל הקיץ איני נוסע לשום מקום, רק הייתי בקיוב שני פעמים בזה הקיץ אודות הקאנסלער^ה ולויתי על הוצאות, ולעת עתה עדיין לא פעלתי מה שאני צריך, ה' ירחם עלי! כי משתדלים שם בלאדז עבורי, השם יתברך יטה ליבם עלי לטובה, ויביאיני מהרה לארץ הקדושה, כי זה כל מגמתי וחפצי ותשוקתי, ואני מקנא אתכם מאוד, על כן אבקש מכבודכם שתראו להשתדל עבורי בימים הקדושים האלו, ולשלוח לי איזהו שפע על האדרעס^ג שלי, שאוכל לשלם החובות, כי מי שרוצה לשוב – יזהר מלהיות בעל חוב^ו. ואתם תקחו משא כבידה מעל ראשי, כי לא יש לי שום שפע משום מקום, כי אם לפעמים לפעמים איזהו דבר מועט מעירי לאדז, ומכאן לא יש שום שפע כלל.

ואני פורס בשלום ידידי וחבירי היקר צבי יהודא נ"י, ובודאי מעתיר אני בעבורכם על ציונו הקדוש. והיה רצונינו בודאי להתראות עמכם פנים אל פנים בזה הראש השנה, אך מסתמא עוד לא בא העת. וה' ירחם עלינו, וימשיך עלינו התיקונים של ראש-השנה כל אחד במקומו, ובפרט בארץ ישראל בודאי מאיר שם אור הצדיק, כי 'צדיקים ירשו ארץ' וכו".

א.	פרט השנה על פי התאריך הלועזי המופיע	ה.	= הקונסול.
	בחותרמת הדואר, בצידה השני של הגלויה.	ו.	= הכתובת.
ב.	הוא החסיד ר' שמואל הורביץ.	ז.	ספר המדות, 'תשובה', אות מו. וראה ליקוטי
ג.	הוא החסיד ר' הירש לייב ליפל.		הלכות, ה' הלוואה, הלכה ה, אות א.
ד.	= הגלויה.	ח.	תהלים לז, כט.

ותראו שם להרבות רחמים עבורי, ובהמקומות הקדושים, שיוכלו כל אנשי שלומינו לבא לארץ הקדושה בזה השנה, ואנחנו נעורר רחמים עבורכם גם כן – שתוכלו להיות בפה.

ואני מבקש עוד הפעם מכבודכם, לבל תעלימו עין ממני מה שבקשתי מכם, ואני מברך אתכם ואת כל אנשי שלומינו דירושלים, בכתיבה וחתימה טובה, ושנה טובה.

ממני,

יהודא לייב צערטנער^ט

ופורס בשלום ר' משה גראמאן מלוקאווא, וכל אנ"ש

ידידכם,

יהודא לייב בן רעכיל

הרשעה, ומאז נעלמו עקבותם, (ראה 'רנת ציון', מכתב כה; ובשיח שרפי קודש ח"ד אות תיא; ועוד). וראה מכתבו של ר' הירש לייב ליפל (תמימי דרך, ירושלים תשנ"ב, מכתב נא): 'החברים שלי שנעלמו על ידי מלכות הרשע – ששלחו אותם לסיביר, היו ממש מלאכים שומרי הברית, והתפללו במסירות נפש בכל יום כמה שעות, בקולות ובדביקות גדול במתיקות, ממש תפילה בכח'.

מכתבים נוספים מר' לייבל דנן, ראה ב'שארית ישראל' מכתב קלד-קלה. ועוד נמצאים עדיין בכתב יד, ויראו אור בקרוב בס"ד. יש לציין כי ר' לייבל היה מיוחס גדול, מגזע הש"ך ועוד גדולים. נולד בפולין, בעיר לודז', לאביו ר' יוסף מאיר, בשנת תרס"ז-ח. היה למדן מופלג, והיה לומד בחברותא עם החסיד הגדול, איש קדוש ונורא, ר' מתתיהו הכהן ברזסקי, שגם הוא נשלח לארץ גזירה, הי"ד, א-ל נקמות ה' א-ל נקמות הופיע, במהרה בימינו, אמן.

ראה אודותיו במהדורת 'שבחי הר"ן' (הובא לדפוס ע"י משפחת גרומן.. ניו יורק תשנ"ז), נלב"ע י"ב סיון תשמ"ג, ומנוחתו כבוד בירושלים ת"ו.

ט. היה חד מן חבריא-קדישא שבאומן, עובדי ה' במסירות נפש עצומה, ראה אודותם בארוכה במדור "אנשי חיל" בגליון זה (ובהמשכו בס"ד בגליון הבא). וראה עוד בימי שמואל (פרק רב): 'כתה ד' – הם העובדים, כמו ר' צבי אריה, ר' ליבלי צערטנער (אחיו של ר' זושא), ר' וועלוול הזקן, ר' ברוך חתן ר' געצי, ר' גדליה סופר, וכו' וכו' וכו', הם מסורים לגמרי בלב ונפש רק לשבר התאוות ומדות, ולעשות העבודות בכל היגיעות והטרחות במסירות נפש ממש, ובמיצוי הנפש. והם עוסקים העיקר בוידוי דברים על ציון הק' כמו אש שלהבת ממש רוב היום והלילה, ומשברים הגוף לגמרי, ו"הניעור בלילה" ביערות בצעקות במסירות נפש, ותפילה בכוחות במיצוי הנפש – חמש, שש שעות וכו', ומשברים את עצמם מכל התאוות, ואינם מניחים לעצמם שום תאוה. וכל דיבורם הוא מהתכלית לסתום עינים מחיזו דהאי עלמא, אשרי הזוכה לעבודתם, אי אפשר לשער, ממש משבר המוח'.

רובם של בני חבורה זו, נשלחו לארץ גזירה, בשנת תצר"ח, בקום עליהם מלכות אדום

ב"ה

יום ב' פרשת 'אמור אל הכהנים',

[= ג' אייר תרצ"ה], פה אומין יצע"א

לכבוד חבירי וידידי כנפשי, מו"ה ר' צבי יהודא נ"י ויופיע.

תהלה לא-ל עבור החיים והשלום. בשבוע העברה כתבתי לך מכתב גלויה אודות המעות שלא קיבלתי עדיין, וזה היה ביום ה', ותיכף ביום ו' ערב שבת קודש פרשת קדושים קיבלתי ממאסקוויי אודות אלו החמשה עשר 15 שילינג שקיבלו, ומסתמא בימים הללו אקבל מפה. ואמרת לי לר' פיניע ב"ר אליקים געציל נ"י, שיכתוב לך מכתב קבלה.

ותראה לעורר רחמים עבורי, שימתיקו ויבטלו כל הדינים מעלי, כי נחלשה מאוד בייתי הקטנה שתחיה, בחולי הקדחת ר"ל, הנקרא "פיבער", והיא חלושה עד מאוד מחמת [זה]. והיתה בדעתי לנסוע עכשיו למאסקוויא אודות להשתדל על פאספארט לפוילין על דרך סאוועטסקי פאדינער", כי הקאנסלער אינו רוצה לקבל אותי אם לא שאביא לו ספראווקי מכאן – שאני כתוב בכאן על דרך פוילישער פאדינער", ואתה יודע היטב כמה קשה להשיג זאת. ואינו רוצה ליתן לי אפילו אנקעטיס לשאול עלי רשיון על לנסוע לפוילן, אם לא על דרך סאוועטסקי פאדינער. והיה בדעתי להשתדל על דרך זה, וצריכין לרחמים רבים על זה:

ראשית, אינם נותנים עכשיו פאס' לשום אחד, כי אם על דאלאר, ובפרט על פוילין קשה עוד ביותר.

א.	פרט השנה על פי המופיע בחותמת הדואר,	גזירה, בשנת תצ"ח, הי"ד.
ב.	בצידה השני של הגלויה.	ד. = למוסקבה.
ג.	= ממוסקבה.	ה. = נתין סובייטי.
ג.	הוא ר' פנחס בנו של החסיד הגדול ר' געצי ז"ל. אמו מרת אסתר היתה בתו של ר' נחמן ב"ר אפרים (נכד רבינו ז"ל). וראה עוד ב'רנת ציון' מכתב כ"ה: 'פנחס יהושע בן אסתר נכד אדמו"ר ז"ל' – בין האנשים שנתפסו לבית האסורים ונשלחו לארץ	ו. = הקונסול.
		ז. = אישור.
		ח. = נתין פולני.
		ט. = טפסים.
		י. = פספורט.

וגם עכשיו נתחדשה גזירה שצריכין להיות כתוב במאסקיווא"א שנה שלימה, אחר כך יכולין ל[דו]ן על פאספארט.

הכלל, אחי! שצריכין לרחמים גדולים, כי מחוץ שכלה חרב ומחדרים אימה, והדינים מתגברין, הדינים מבפנים ומבחוץ. וממש נכספה וגם כלתה נפשי לבא לארץ ישראל, אולי אוכל לקבל שם קדושה וטהרה מעשר קדושות הכלולות שם, באופן שאזכה לקדש ולטהר עצמי, ולזכות ליראת שמים.

כי אף על פי שאני אצל הצדיק, אבל אני רחוק מאוד ממנו. ואני חושב שהאפטייק"ב לקבל הרעצעפטיין"שם - הרופא הזה הוא בארץ ישראל". אך מה נעשה שהסטרא אחרא התגברה כל כך, ואין אנו יכולין לזוז ממקומינו, והגזירות מתחדשים בכל פעם בהתחדשות עוד יותר מבתחילה.

אבל צריך שיהיה הכל ביחד, אין שלימות יותר מזה, ה' יתברך יזכני לזה בקרוב, אכ"ר'. וראה עוד שם (פרק רטז): 'ובפרט בארץ ישראל יותר מסוגל מכל המקומות, כי שם שורר הנועם העליון, והתבודדות הוא בנעימות ואהבה וחשק להשם יתברך, אשר יכולים לצאת לגמרי מהחיות מחמת האהבה וכו', ובפרט במירון - עין לא ראתה. ואם היינו זוכים שאנשי שלומינו העוסקים בעבודת ה' יבואו הנה, אוי יכולים לזכות פה! כי באומן - אפילו כשעובדים עבודות קשות ומכניעים מעט החומר, תיכף כשיוצאים מהציון הקדוש מתגבר תיכף החומר כבתחלה]- ראה לעיל שם פרק ריב (ובכוכבי אור, סיפורים נפלאים, אות ה'), המשל שסיפר רבינו ז"ל מ'נוערנדא' ו'איןואן', וצריכים עוד פעם ועוד פעם כמו בהתחלה הראשונה, ועדיין לא באו לידי נצחון המלחמה, אבל בארץ הקודש - כשזוכים בעבודת ה', אז הוא נצחון המלחמה בנקל, בלי עבודות קשות כאלו]- ראה ליקוטי מוהר"ן סוף תורה כ), ועדיין יש הרבה לדבר ולספר בזה. וכמו שאמר לי ר' ברוך חתן ר' געצי נ"י: זה טוב מאד לישב בארץ הקודש, אין זיך פארביינקען צום רעבין]- ולהתגעגע לרבינו] לבא על הציון הקדוש לשפוך שיחו, ולחזור לארץ הקודש'.

יא. = במוסקבה.

יב. = הבית מרקחת.

יג. = המרשמים.

יד.

וראה בדברי רבי אברהם ב"ר נחמן, בספרו 'ביאור הליקוטים', (עניינים מכתב יד המחבר ז"ל), זה לשונו: 'כמו שאין ביכולת לקבל מאדמו"ר ז"ל - זולת באמצעות מורנ"ת ז"ל, כי בו לבד נשפע מנשמת ודעת רבינו ז"ל להיות ביכולת לקבל מאתו, כן בענין ארץ ישראל - כי בה לבד נשפע וניתן מאור ודעת אדמו"ר ז"ל להיות ביכולת לקבל מאתו'.

וראה בארוכה ב'ימי שמואל' (פרק רא): 'ובאמת באומן מתחילים להרגיש קדושת ארץ ישראל, (כמובא]- בליקוטי מוהר"ן תנינא סימן מ) שעל ידי ראש השנה אצל הצדיק מרגישין קדושת ארץ ישראל). ובאמת אין דבר גדול מזה, כשזוכין להיות בארץ ישראל, ולהיות באומן על ראש השנה על ציון הקדוש. וכבר אמרתי באומן, שיש שלשה דברים: הצאן (דיוע שעפעליך), והמרעה (דיוע פאשע), והרועה (דער פאסטיר), והם לא ביחד, שכינתא בגלותא, הרועה - הוא (ציון) רבינו הקדוש באומן, המרעה - הוא ארץ הקודש, הצאן - זה אנשי שלומינו; מעט ברוסיא, מעט בארץ הקודש, והשאר בפולין,

ויש לי חרטה הרבה – מה שלא השתדלתי עימך ביחד בעת שעסקת בזה לבא לארץ ישראל, ועשית חסרון מה שלא חזקת אותי בזה, ודיברת עימי מעט מאוד. אך מסתמא צריך להיות כך, שאתה תהיה בארץ ישראל, ואני אהיה בכאן. והכל מתנהג ברצונו הטוב. כי ראיתי ממש עוד לפני ששה שנים מקודם, בעת שהייתי עמך ביחד בקיעווי^{טו} אצל הקאנסלער; לי ענה באופן אחר, ולך בענין אחר. ורואים מזה שאין שום דבר נעשה בלעדו. אך אף על פי כן אין שום יאוש בעולם כלל, ותקותי ותוחלתי חזק בה' שאזכה עוד בחיים חיותי לבא לארץ ישראל, ולזכות שם לכל מה שיכולין לזכות בארץ ישראל. וממש לא עובר עלי יום אחד; הן בעת [שאני] זוכה לילך על ציונו הקדוש, והן מחוץ לעיר, שלא אתפלל על ארץ ישראל ולומר תפילות של ארץ ישראל, ומסתמא יעזור לי השם יתברך.

ולעת עתה צריך אני שהשם יתברך ימתיק ויבטל מעלי הדינים של ביתי הקטנה שתחיה, וישלח לה רפואה שלימה במהרה, והייתי יכול ליסע איזהו נסיעה בשביל ארץ ישראל עוד קודם שבועות. ואחר שבועות איני יודע אם אוכל לנסוע, כי זוג' היא בהחדשים האחרונים לע', והיא הולכת כסדר עם כאב הראש ועם כאב לב, מחמת שלא יש לה מה שהיא צריכה. וכל מה שיש ביכולתך לעזור לי ולשלוח לי איזהו שפע לפעמים, בזה תזכה הרבה, כי ביתי הקטנה גם כן אני צריך להחיות אותה עכשיו במעט חלב וחמאה.

והעיקר שתרבה בתפילה עבורי הרבה, ובפרט בל"ג בעומר במירון אצל הרשב"י, ואני מתפלל עבורך גם כן אצל רבינו הקדוש, ואני מעורר שאר החברים להתפלל עבורך. והשם יתברך ישמע שועתינו, ויטה לבינו אליו יתברך באמת.

ופורס בשלום ר' שמואל^{טו} נ"י, וגם בשלום ידידינו ר' יצחק מענדיל כהן נ"י, והמענות שלו חלקתי כראוי.

ממני חבירך,

יהודא ארי'ה לייב בן רעכיל

